

ATEITIS

- p.2 Valentinas Klimašauskas
Po ATEITIES
- p.3 Mark Aerial Waller, Heman Chong, Cosmin Costinas, Rosemary Heather, Francis McKee, David Reinfurt, Steve Rushton, Magne Tangen, Mai Abu ElDahab
Philip: Priedas
- p.6 Julijonas Urbonas
Ateities namai: dizainas ir technologijos geresnei namų aplinkai
- p.8 Vytautas Michelkevičius
Pokalbis apie ateitį
- p.9 Jurij Dobriakov
Tolesnės evoliucijos scenarijus: Homo Conexus 2.0
- p.11 Arturas Bumšteinas
Namas be pavadinimo
- p.11 Raimundas Malašauskas, du interviu su Dariumi Mikšiu
„Ar verta realizuoti idėją?“
- p.14 Maria Lind
Europos kultūros politika 2015-aisiais. Šiuolaikinio meno valstybinis finansavimas Europoje: ateities scenarijai
- p.18 Olaf Arndt
Kam žvanga ginklai?
- p. 24 Jonas Čiurlionis
Ateities atsiminimo galimybės realumas
- p. 25 James Graham Ballard
Ar ateitis vis dar turi ateitį?
- p.27 Raimundas Malašauskas
2 – 211
- p.37 Robert Hauser
Langas į pasaulį arba apie interneto ateitį
- p.41 Valentinas Klimašauskas
Kvietimas teminiam numeriui ATEITIS
- p.43 *Index*

∞ - po ATEI- TIES

Valentinas Klimašauskas

(atkelta iš 41 psl.)

„Po penkiolikos minučių visi būsime ateityje“ – taip perfrazavo Aaronas Schusteris žymią Andy Warholo frazę „Ateityje visi bus žymūs penkiolikai minučių“. Šiame leidinyje publikuojamas James Graham Ballard'as rašo „kitos minutės“ (pasiskolinis šį terminą iš kito „Asteroido balse“ publikuoto autoriaus – Kodwo Eshuno) mokslinę fantastiką. „Kitos minutės“, kuri tikriausiai jau yra praėjusi, nes kaip pasakytų Williamas Gibsonas: „Ateitis jau yra čia. Ji tik yra netolygiai pasiskirsčiusi.“ Ateities tankis yra kitas svarbus šio teminio numerio raktinis žodis. Jis apibūdina inovacijų pasiskirstymą tam tikroje vietoje tam tikru metu.

Šiuo metu (šeštadienis, 2007 m. gruodžio 8 d., 15:19, ŠMC (kuris yra Spalio revoliucijos penkiasdešimtmečiui dedikuoti exParodų rūmai) ofisas su vienu gražiausių vaizdų visame Vilniuje – į Rotušės aikštę) man berašant šį „atsisveikinimo“ tekstą už lango pravažiavo automobilis, ant kurio stogo sėdėjo Senis Šaltis ir elniai (taip, elniai irgi sėdėjo). Kol parašiau šį sakinį minėtas automobilis pravažiavo dar sykį. Tam tikra prasme dabartis ir praeitis ką tik užsikilpino (nuo angliško žodžio loop – kilpa) ir žvelgiant į Vilniaus senamiestį tai darosi akivaizdu. Unesco paveldo teisė saugo šią sostinės dalį nuo laiko triukšmo ir užimo, tokiu būdu ši senamiesčio dalis projektuoja savo ateitį praeityje. Taigi, praeitis, jos konservavimas ir simuliacija tampa ateities tikslu.

Šiame leidinyje Ateities ir Praeities sąvokos yra sąmoningai apverčiamos. Keli tekstai, tarp jų – Jono Čiurlionio „Ateities atsiminimo galimybės realumas“ ir daugelių autorių kolektyvinis kūrinys „Philips“ apžvelgia įvairias (pakankamai sudėtingas ir tikrai neišbaigtas) laiko teorijas. Dar keli autoriai (tarp jų Jurijus Dobriakovas, Julijonas Urbonas, Maria Lind, Robert Hauser) spekuliuoja futuristinėmis pranašystėmis. Tačiau ateitis jau

nebėra tai, kas mūsų laukia tik ateityje, ateitis turi itin turtingą istoriją. Leidinyje daug dėmesio skirta dviems lietuviams – Vilniaus techno-vizionieriui Dariui Mikšui ir kuratoriui Raimundui Malašauskui (šiuo metu jis yra vizituojantis kuratorius Kalifornijos menų koledže San Franciske ir „Artist Space“ kuratorius (NYC)). Jų vaisingas duetas diskutuoja apie *reverse engineering*, humusą ir kitus daugiau ar mažiau svarbius, bet įdomius dalykus dviejuose interviu, kuriuos skiria septyni metai. Dar daugiau metų, bet mažiau psichogeografinio laiko, skiria mus nuo 1997 – 1998 metais parašyto Raimundo Malašausko teksto „2 – 211“, kuris galėtų būti geras tikėjimo testas tikintiems lokaliu progresu. Skaitant šį vitgeinšteiniską tekstą apima nuojauta, kad teksto parašymo metais (1997 – 1998) mes buvome arčiau Ateities nei esame dabar. Kaip ten bebūtų po penkiolikos minučių mes visi būsime ateityje. O aš tikiuosi, kad šis leidinys kam nors iš Jūsų pasitarnaus kaip laiko mašina, kuri gal ir nepadės, kaip „Terminatoriuje“, pakeisti laiko tėkmės, tačiau bus tinkama priežastis panuotykiauti.

Schusteris
Aaronas
„ateityje“
būsimas
penkiolikos
„Po“

Philip

transliatorė | 2007-11-30 | 15:02

temos: ATEITIS, filosofija, futurizmas, idėjos ir teorijos, knygos, mokslas ir technologijos, straipsniai, technovizijos

ATEITIES teminių numerų užbaigia kolektyvinis rašymo projektas, kuriame pristatomos įvairios laiko ir „Visa Ko“ teorijos. 2006 m. lapkričio 2 – 9 dienomis Dublino Projektų meno centre (Project Arts Center) vyko mokslinės fantastikos rašytojo Philipo K. Dicko vardu pavadinta paroda „Philip“, kurios viena dalių buvo savaitę trukęs kolektyvinis knygos rašymas. Knygos autoriai: Mark Aerial Waller, Heman Chong, Cosmin Costinas, Rosemary Heather, Francis McKee, David Reinfurt, Steve Rushton ir Leif Magne Tangen; kuratorė: Mai Abu ElDahab. Knygos veiksmas vyksta Filipvilėje [Philippville] apokaliptiniiais 2019 metais. Publikuojame knygos skyrių pavadinimu „Priedas“, o visą knygą galite parsisiųsti iš www.hemanchong.com/images/Phillip_v4b.pdf arba įsijęti www.lulu.com.

Atidžiam skaitytojui gali būti naudinga šiek tiek išsamiau susipažinti su kai kuriomis idėjomis, kurių keletas buvo paminėtos knygoje prabėgomis, o kitos ir nuolat pasikartodavo. Visa Ko teorijos [Theory of Everything] ištakas ir paieškas, kurias šiek tiek apžvelgsime, galima pavadinti metainteresu. Su informacijos ir entropijos sąvokomis bus susidorota glaustai, o pasikartojančios aštuoniukės formos Lisažu kreivė [Lissajous Figure] žirgluoja nuo pat šios istorijos pradžios iki pabaigos (ir vėl atgal). Galiausiai aprašysime ekonominį JIT (Just-In-Time) gamybos modelį: kaip jo logiškas padarinys gimsta fruice[i] – planuojamo senėjimo ekonomikos protoplazma.

Visa Ko Teorija

Neologistinę sparnuotą frazę – Bendrąją Visa Ko teoriją – savo „Galimybės filosofijoje“ (Filozofia przypadku) pirmasis paminėjo Stanislawas Lemas, šitaip pakrikštydamas XX a. mokslo „šventąjį Gralį“. Knygoje nuolatinio Lemo herojaus – žvaigždžių keliautojo Ijono Tichy (IT) – senelis kuria didžiąją bendrąją teoriją, kuria stengiasi vienu metu aprėpti visus mūsų pasaulio aspektus ir paaiškinti, trumpai tariant, viską. Lemo sukurtasis terminas ironiškai komentuoja tokios pastangos bergždumą.

Galimybės filosofija, 1968

Rašydamas savąją mokslinės fantastikos apysaką Lemas dar ir kovėsi asmeni-niame mūšyje su struktūralizmo teorija ir jos dominavimu literatūru sluoksniu-ose. Trumpai tariant, struktūralizmas (ir jo neišvengiamas palikuonis – poststruktūralizmas) postulavo kalbos kaip ženklų, kuriuos sudaro vis labiau išskystančių ryšių siejamas signifikantas ir signifikatas, sistemos modelį. „Galimybės filosofija“ lenkų rašytojui tapo priemone išreikšti savo mintis apie struktūralizmą. Lemas nužymėjo, jo manymu, kraštutinius teorinio modelio, mėginančio ir išlikti tiksliau iki giliausio lygmens, ir tuo pat metu aprėpti pačias įvairiausias situacijas, ribotumas.

Štai ką jis laikė tokio mąstymo skurdumu:

Struktūralizmas literatūrai ir literatūros kritikai davė daugiau žalos, nei gero... Struktūrinę semantiškai turtingo romano analizę galima palyginti su chemine sriubos ar pyrago analize.

„Galimybės filosofija“ niekad nebuvo išversta į anglų kalbą; ir dabar ją galima gauti tik lenkiškai. Nepaisant to, idėja buvo pakankamai patraukli, kad būtų netrukus pritaikyta kitur, nusauginus Lemo palietą retrospektyvią ironiją. Iš Lemo nudžiautu „terminu“ – Visa Ko teorija – greit buvo pakrikštyta didžioji vienijimo teorija, turėjusi suderinti miglotą kvantinės mechanikos matematiką ir Bernhardo Riemanno bendrojo reliatyvizmo geometriją. Visa Ko teorija yra aukščiausias bet kurios disciplinos mokslinio pasiekimo taškas, tarp jų ir teorinės fizikos, astronomijos ir kvantinės mechanikos. Ir tik iš dalies ironizuodamas Lemas pritaikė tai ir sau bei savo kūrybai, pripažindamas:

Aš visad turėjau polinkį rašyti tokią prozą, kuri būtų „bendroji visa ko teorija“.

Žymiausia iš teorijų, vėliau nusipelnusių Visa Ko teorijos titulo, yra ta, kurios paieškoms antrąją savo mokslinės karjeros pusę praleido Albertas Einšteinas. Daugiau nei keturiasdešimt metų Einšteinas dirbo siekdamas išspręsti nesutarimus ir sukurti vieną didingą pasaulio veikimo scenarijų. Svarbiausias XX amžiaus fizikos teoretikas ieškojo tokio fizinio pasaulio modelio, kuriame derėtų jo paties išvalgos apie bendrąjį reliatyvumą ir anaipol neintuityvūs kvantinės mechanikos postulatai.

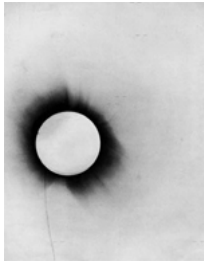

Albertas Einšteinas su Albertu Einšteinu-lėle, data nežinoma

Kvantinė mechanika yra teorinis modelis, kuriuo siekiama suprasti dalelių elgesį atomų ir subatominiame lygmenyje – ten, kur neveikia klasikinės (Niutono) mechanikos dėsniai. Kvantinė mechanika (terminą 1924 m. pasiūlė vokiečių fizikas Maxas Bornas) teigia, kad atomai ir subatominės dalelės pasižymi kitokiu elgesiu, nei tas, su kuriuo susiduriame savo kasdienėse materialiose patirtyse. Svarbiausia tai, kad dalelės šiame lygmenyje gali būti keliose vietose tuo pat metu. Be to, materiją galima apibūdinti bangos funkcija, leidžiančia apskaičiuoti galimą dalelės poziciją ar pozicijų kombinaciją toje bangoje bet kuriuo duotu laiku. Vokiečių fizikas Werneris Heisenbergas esmingai pastūmėjo kvantinės mechanikos raidą atradęs Heizenbergo neapibrėžtumo principą, kuris teigia, kad tiriant dviejų kintamųjų sistemą (pvz., subatominės dalelės laiką ir vietą) kuo tiksliau išmatuotas vienas dydis sumažina galimybę tiksliai išmatuoti kitą. Kitaip tariant, pats žiūrėjimo aktas keičia tai, į ką žiūrima.

Kita vertus, bendrojo reliatyvumo teorija, Alberto Einšteino sukurta XX amžiaus pradžioje, pateikia pilną ir mokliškai tvirtą visatos kaip vieno besitęsiančio lorenciškojo (ar pseudoreimaniškojo) erdvėlaikio kolekto-rius, kuriame daiktai užima konkrečią laiką ir erdvės koordinacijas pažymėtą vietą, modelį. Prieš imdamasis plėtoti bendrąjį reliatyvumą Einšteinas pasiūlė specialiojo

reliatyvumo teoriją. Specialusis reliatyvumas aiškino stebėtojo vaidmenį fiziniame pasaulyje, atsižvelgiant, kad to paties objekto fiziškumas gali būti aprašytas skirtingai, priklausomai nuo stebėtojo buvimo vietos ir (dar svarbiau) greičio bei krypties. Dabar žvelgiant atgalios, gali atrodyti, kad esminis vaidmuo stebėtojui atitenka abejose teorijose.

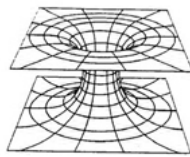

1919-ųjų Saulės užtemimo nuotrauka. Šis įvykis patvirtino Einšteino bendrosios reliatyvumo teorijos numatytą raudonąjį poslinkį, atsirandantį dėl galingo Žemės kūno poveikio užtemimo šviesai.

Einšteinas, anksčiau laikytas didžiausiu fizikos teoretiku ir vienintele tikraja XX amžiaus mokslo popžvaigžde, antrąją savo karjeros pusę praleido bandydamas suderinti bendrąją reliatyvizmą ir kvantinę mechaniką. Po daugybės klaidingų pradžių ir pluošto polemikų, tarp jų ir žymiausios 1935-ųjų Einšteino, Podolsky ir Roseno publikacijos „Ar gali kvantinė mechanika paremtas fizinės realybės aprašymas būti laikomas išbaigtu?“, Einšteinas liko visiškai neįtikintinas, kad kvantinė mechanika ir jos miglota matematika galėtų būti priimtinas pasaulio aiškinimo modelis. 1926 m. gruodžio 12 d. laiške savo draugui, kolegai mokslininkui Maxui Bornui Einšteinas kategoriškai rašo:

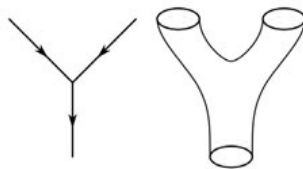
Dievas nežaidžia kauliukais su kosmosu.

Vis dėlto, po daugelio sunkių metų, Einšteinas viso labo priėjo iki Einšteino-Roseno tilto. Ši greitai diskredituota teorija subatomines daleles aprašė kaip kirmgraužas arba sutrumpintus keliukus laiko-erdvės medžiagoje, leidžiančius greitai ir nepertraukiamai pro labai mažą piltuvėlį peršokti iš vienos srities (pvz., erdvės ir laiko koordinatės) į kitą. Ir nors teorija galėjo paaiškinti neįžiūrimas subatominių dalelių pozicijas skirtingose vietose tuo pat metu, deja, matematiniai skaičiavimai nebuvo pakankamai tikslūs.

Einšteino-Roseno Tiltas arba Kirmgrauža

XX a. 7 ir 8 dešimtmetyje dar pluoštas galimų Visa Ko teorijų, pratęsusių pašėlusį papildomų matmenų ir barokiškų teorinių konstrukčių parada, išsivystė „Stygų teorijos“ rubrikoje. Stygų teorija pakeitė standartinio modelio dalelių fizikoje egzistuojantį fundamentaliausią nulinio matmens tašką vieno matmens išplėstiniais objektais – stygomis. Pagal šią Visa Ko teoriją esmingiausia pasaulio lygmenį sudaro mažos vibruojančios stygelės. Gilesni tyrinėjimai ir jų vystymas šalia keturių mums pažįstamų matmenų išskėlė dar ne vieną papildomą. Vėliau stygų teorijos skilo į daugybę kiek besiskiriančių atmainų, pripažįstančių maždaug nuo dešimties iki dvidešimt šešių mūsų pasaulį sudarančių matmenų, ir pervadintų į, pavyzdžiui, superstygų teoriją ar M-teoriją. 2000 m., netrukus po 12-tojo matmens paskelbimo, Stygų teorija ėmė bliūkšti, stegiama per didelio matematikos ir vargiai įtikinančios istorijos svorio.

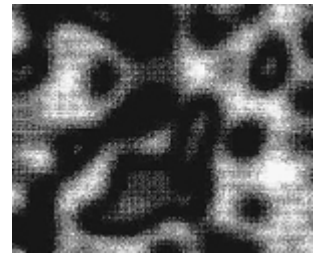

Pasaulio linijos, sudarytos iš taškinių dalelių, standartiniam modelyje ir pasaulinis lapas, suskleistas uždarų stygų pagal stygų teoriją.

2005 m. J. B. Griffithsas iš Lokbaro technologijų universiteto (Loughborough University of Technology) Matematikos katedros pristatė Tolydžių erdvės automatų [Continuous Spatial Automata] koncepciją, o Bruce'as MacLennanas iš Noksvilyje įsikūrusio Tenesio universiteto (University of Tennessee) Kompiuterių mokslo katedros ją išplėtojo.

Tolydūs erdvės automatai užima vienalytį erdvinių padėčių kontinuumą ir padėčių seką laike. Santykiai tarp šiųdviejų rutuliojasi priklausomai nuo diferencialinių lygčių, panašių į britų matematiko ir kompiuterių mokslo protėvio Alano Turingo lygtis, kuriomis jis siekė aprašyti zebro dryžių išsidėstymą. Taikydamas šias įžvalgas kompiuterių moksle, Bruce'as MacLennanas naudoja laukus – arba erdviškai tolydžius tolydžių duomenų išsidėstymus – kaip pirminių duomenų struktūrą kuriant kompleksinius modelius. Be to, lauko kompiuteriai gali veikti diskrečiame

laike kaip ir įprasti skaitmeniniai kompiuteriai, arba tolydžiam laike, kaip analoginis kompiuteris.

Lauko kompiuterio duomenų kompleksas

Kompiuteryje, kažkur intensyvių žaliavinės medžiagos skaičiavimų virtinėse, tęsiasi Visa Ko teorijos paieška.

Informacija ir Entropija

Antrasis Niutono termodinamikos dėsnis gali būt perfrazuotas paprastai:

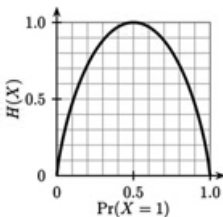
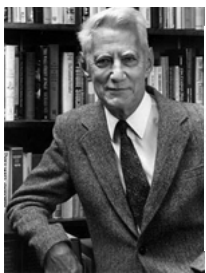
Izoliuotos sistemos, esančios ne pusiausvyroje [equilibrium], entropija (netvarkos kiekis) laikui bėgant bus linkusi augti link maksimalios reikšmės.

„Bell Laboratories“ tyrimų centre dirbęs Claude'as Shannonas Antrąjį Niutono dėsnį pritaikė savo informacijos teorijai, pristatytai 1948 m. publikacijoje „Matematinė komunikacijos teorija“. Joje jis aprašo komunikacijos sistemą, susidedančią iš dviejų sąlygų – signalo ir triukšmo, kurių santykis apibrėžia perduodamos žinios tikslumą. Ponas Shannonas tai išdėstė praktiškai:

Pagrindinis komunikacijos uždavinys yra tam tikrame taške tiksliai arba apytiksliai atgaminti pranešimą, parinktą kitame taške.

Jis ėjo toliau, stengdamasis suformuluoti trumpą lygtį triukšmui – arba kiekiui, kurio nežinome, – sistemoje apskaičiuoti. Shannonas pavadino signalą informacija, o triukšmą – entropija. Absoliučiai tiksloje komunikacijos kilpoje entropija būtų lygi nuliui. Bet kadangi informaciją būtina perduoti komunikacijos kanalu, pranešimas dažnai suspaudžiamas, koduojamas ar išverčiamas ir taip atsiranda triukšmas. Shannonas rado būdą, kaip išmatuoti šį

triukšmo kiekį arba entropiją.

Claude'as Shannonas ir binarinė entropijos funkcija

Pokalbį galima pratęsti grįžus penkiasdešimčia metų į priekį: Masačusetso Technologijų institutas (Massachusetts Institute of Technology) savo pirmakursiams siūlo „Informacijos ir entropijos“ kursą, kuriame entropijos samprata nagrinėjama visos informacijos teorijos kontekste. Entropija čia apibrėžiama kaip kažkokia informacinė tamsioji medžiaga arba tiesiog neapibrėžtumo kiekis sistemoje.

Pavyzdžiui, kokia tikimybė ištraukti raudoną kamuolį iš raudonų ir mėlynų kamuolių krepšio? Ar jame yra 17 kamuolių, o gal 15, 28, 100? Ar 10 iš jų – mėlyni? O gal ten yra ir geltonas nežinomas? Tai bent keli dalykai, kurių nežinome, – trūksta keleto svarbių informacijos bitų ir darosi sunku nuspręsti, kas nutiks toliau. Entropija duotoje sistemoje – tai tikslus kiekis to, ko nežinome.

Lisažu kreivė

Lisažu kreivę lengva supainioti su begalybės ženklu – tai horizontali aštuoniukė, pavadinta prancūzų fiziko ir matematiko Jules'io Antoine'o Lissajous (1822–1880) vardu. Tokia forma gaunama brėžiant dviejų kintamųjų parametrinę lygtį, kuri skaičiuoja ir perskaičiuoja save bėgant laikui. Gauta kreivė yra dviejų sistemų – susitinkančių ir išsiskiriančių – piešinys.

Lisažu kreivė osciloskopo, matuojančio besikeičiančias elektronines įtampas, ekrane.

Lisažu kreivę dažniausiai galima pamatyti degančią žaliame fosforiniame kineskopinio osciloskopo ekrane. Osciloskopas – standartinė elektroninio testavimo įrangos dalis – signalų įtampas vizualizuoja dvimatėmis potencialų skirtumų diagramomis, brėžiamomis kaip laiko funkcija.

Testuojant elektroninę sistemą, fazių skirtumai tarp dviejų signalų osciloskopo ekrane formuoja dvi vingiuotas kreives, sujungtas tarpusavy ir nuolat piešiančias ir persipiešiančias horizontalaus aštuoneto pavidalu. Taip šie du besikeičiančio dažnio ir fazės signalai tampa nuolatine begalybe (perkeltime ir tiesiogine prasme, kadangi jie ir iš tikrųjų konstruoja save begalybės ženklo (∞) pavidalu). Nuolat save piešianti ir perpiešianti Lisažu kreivė yra laiko pasirinkimo ir sekos, registravimo ir fazių lygiavimo piešinys. Vos tie signalai sutampa, dažniai derinasi iš naujo ir Lisažu tešia nenutrūkstamą persirikiavimą.

Pačiu laiku

XX a. pradžioje „Ford Motor Company“ sukūrė pirmąjį plačiai pritaikytą fabrikinės gamybos modelį. Išskirsčius „Model T“ automobilio gamybą į sudėtinius procesus ir paskyrus juos darbininkų bei įrangos linijoms, gamyba tapo žymiai efektyvesnė. Taikant šį konvejerio metodą buvo išnaudoti kiekvieno vis labiau besispecializuojančio darbininko gebėjimai koordinuotoje gamybos linijoje nuo pat daikto gaminimo pradžios iki pabaigos – tam reikėjo daug įrangos, kvalifikuotų darbuotojų ir didelių investicijų. Dizaino pakeitimai buvo per brangūs (ar apskritai neįmanomi), ir grįžtamojo ekonominio ryšio bemaž nebuvo. Kaip ir būdinga visam ankstyvajam kapitalizmui, tokios srities gamybą neišvengiamai rankose laikė tie, kurie turėjo resursų ją išlaikyti.

„Ford Motor Company“ – Model T, 1913

XX a. 6-ojo dešimtmečio viduryje Japonijos „Toyota Motor Corporation“ pradėjo taikyti lankstesnį gamybos modelį. Atsisakiusi didžiulių sandėlių konvejerių įrangai, „Toyota“ sukūrė Just-In-Time (JIT – „Pačiu laiku“) gamybos modelį ir aukštyn kojom apvertė gamybos pagrindus. Taikydama ir išnaudodama lanksčią komunikacijų infrastruktūrą tarp dalių tiekimo, gamintojų, darbo jėgos ir klientų, „Toyota“ galėjo turėti mažiau įrangos ir daryti staigius pakeitimus. Atsakas į naujoves pasiekdavo tikslą greičiau ir vieną ar kitą produktą buvo galima pagaminti vos prireikus. Be to, buvo standartizuoti įrankiai – dažus galėjai koreguoti rankomis ir net mechaninio apdirbimo pakeitimai buvo it rašytinių receptų serija. Visą darbą galėjo atlikti platesnės specializacijos darbininkai, o dizaino naujovės buvo pritaikomos kaipmat,

nesustabdžius ir nepertvarkius gamybos.

Rezultatas – staigus pinigų perteklius (dėl sumažinto inventorius) ir darnus, poreikius atliepiantis dizainas bei gamybos sistema – mažesni sandėliai, greitesni komunikacijų tinklai ir reaktyvūs, nuolatiniai dizaino atnaujinimai bei produktai, daromi tada, kai jų reikia: pačiu laiku.

Iš anglų kalbos vertė Linas Kranauskas

[i] Fantastinė medžiaga, kuri pavirsta į nieką per keletą dienų, ją išėmus iš vakuumo. Šioje knygoje *fruite* yra senėjimo ekonomikos protoplazma, bet kokio produkto gamybos pagrindas, turintis korporacijų nustatytą galiojimo laiką. Pavyzdžiui, galima nusipirkti iš *fruite* pagamintus batus, kurie galios tik mėnesį. Vėliau reikės juos pirkti iš naujo, nes jų laikinumas būtent ir neša korporacijoms pelną. *vert.*

Albertas Einsteinas
Dėvadas
nezaudžia
kanliukas
su
kosmosu.

Ateities namai: dizainas ir technologijos geresnei namų aplinkai

Julijonas Urbonas | 2007-11-27 | 23:49
temos: ATEITIS, dizainas, interaktyvumas, mokslas ir technologijos, projektai, technovizijos

Nesėkmingo mokslinio tyrimo ataskaita

Dizaino mokslininkų komanda, vadovaujama Julijono Urbono, inicijavo kiekybinį etnografinį tyrimą, kuriuo siekė surinkti statistinius duomenis apie kasdieninę namų veiklą, namuose vykstančias socialines interakcijas ir gyventojų judėjimą. Surinkti duomenys turėjo būti naudojami geresnės namų aplinkos projektavimui.

Tyrimo duomenims surinkti buvo specialiai sukurti šeši zondai-matuokliai, išdalinti savanoriams ir „apgyvendinti“ jų namuose. Savanoriai gavo specialius zondų naudojimo nurodymus, kurių turėjo griežtai laikytis.

Deja, mokslinis tyrimas nepavyko, nors sulaukta netikėtų rezultatų...

Objektas #1 (Vestibuliarinės rekreacijos zondas)

Pirmasis matuoklis – tai supamoji kėdė su integruotu elektroniniu supimosi ciklą skaitikliu. Zondas buvo skirtas tirti gyventojų rekreacinį savitarpio ryšį su baldais. Savanoriui buvo nurodyta naudotis zondų-kėdė „kaip įprasta“.

Rezultatai:

Pirmasis tiriamas subjektas sukaupe ypatingai mažą skaičių. Senyvas savanoris raportavo, kad jis brangino ir saugojo kėdę, nes ji turi „atmintį“.

[Komentaras #1: skaitmeninė intervencija kaip atminties protezas]

Po antrojo bandymo subjektas surinko neįtikėtinai didelį skaičių, kuris turėjo būti sukauptas be sustojimo supantis visą tyrimo laiką. Savanoris tvirtino, kad kėdė naudojosi tik jis su žmona. Tačiau atkreipiant dėmesį į faktą, kad nuo kėdės pasirodymo savanorio namuose anūkų apsilankymo skaičius ženkliai padidėjo, galima daryti prielaidą, kad tyrimo duomenys buvo įtakoti nenumatytų pašalinių veiksnių, tai yra anūkų.

[Komentaras #2: skaitmeninė intervencija kaip interaktyvus išdykavimas]

Objektas #2 (Žingsniavimo matuoklis)

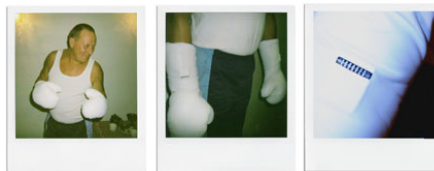
Antrasis zondas – tai pridamas bato kulnas su integruotu pedometru, skaičiuojančiu kiekvieną asmens žingsnį. Objektas buvo skirtas tirti gyventojų judėjimą namų aplinkoje. Savanoriui buvo paaiškinta avėti zondą visą laiką ir tik esant namie.

Rezultatai:

Antrasis subjektas buvo pastebėtas naudojantis mokslinį zondą už leidžiamų tyrimo ribų, t. y. už namų erdvės. Savanoris paaiškino, kad žingsniavimo matuoklis pažadino nenumaldomą norą lošti: zondo skaitiklio skaičius jis naudodavo pildydamas loterijos bilietus.

[Komentaras #3: skaitmeninė intervencija kaip okultinis ir metafizinis rūbas]

Objektas #3 (Agresyvių socialinių interakcijų zondas)

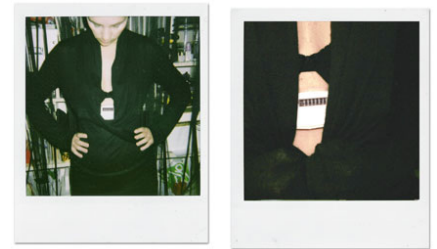
Trečiasis matuoklis – tai pliušinės pirštinės su integruotu elektroniniu smūgių skaitikliu. Matuoklis buvo skirtas tirti namų aplinkos negatyvumą. Savanoris turėjo vilkėti pirštines vykstant agresyviai interakcijai ar konfliktui su kartu gyvenančiais asmenimis.

Rezultatai:

Agresyvių socialinių interakcijų zondas neatlaikė tyrimo termino, kadangi buvo nepataisomai sugadintas.

[Komentaras #4: žmonės visada buvo linkę kalbėti daiktai: skaitmeninė intervencija kaip pilvakalbių priemonė]

Objektas #4 (Biolaikrodžiai)

Ketvirtasis matuoklis – tai krūtinės diržas su integruotu elektroniniu širdies ritmo skaitikliu. Zondas buvo naudojamas tirti namų aplinkos bioritmus ir emocinę įkrovą.

Rezultatai:

Savanorė negrąžino biolaikrodžio, kadangi zondas tapo, pasak jos, „[jos] kūno dalimi“. Ji pradėjo jausti anksčiau nepatirtą ir žodžiais neišreiškiamą kūno kontrolę ir kūno galią.

[Komentaras #5: skaitmeninė intervencija kaip invazinė ir persmelkianti augmentacija]

Objektas #5 (Ribų ritualo zondas)

Penktasis matuoklis – tai kilimėlis su integruotu belaidžiu elektroniniu „užlipimų“ skaitikliu. Objektas buvo skirtas tirti judėjimą per viešos ir privačios erdvės slenkstį. Ribų ritualo zondas buvo paslėptas po kilimėliu batams nusivalyti, priešais įėjimą į namus.

Rezultatai:

Po tyrimo išaiškėjo, kad savanorė serga aritmomanija (skaičiavimo manija – tai psichikos sutrikimas, kuriuo sergantys žmonės kenčia nuo nenumaldomo noro skaičiuoti savo veiksmus ir objektus juos supančioje

aplinkoje). Taigi galima tvirtai daryti prielaidą, kad tyrimo rezultatai buvo klaidingai paveikti šio sutrikimo. Vėliau savanorė paaiškino negalėjusi atsispirti vilionėms skaičiuoti „kitus veiksmus“, pavyzdžiui ji panaudojo kilimėlių-skaitiklį skaičiuodama, kiek kartų buvo žiūrėta į pakabintą šeimos fonuotraumą. Deja, vėliau ji ėmė skaičiuoti būdus ir galimybes, įmanomus skaičiuoti ribų ritualo zondų...

[Komentaras #5: matyt čia zondas veikė labiau kaip placebo nei mokslinis matuoklis: skaitmeninė intervencija kaip elektroninis placebo]

Aritmomanikiako dilema

Suaugusieji mėgsta skaičiuokus.
(Antoine de Saint-Exupery. Mažasis princas)

Mes, žmonės, esame apnikti skaičių: kur nepasisiūžėsi – visi mūsų gyvenimo aspektai persismelkė skaičiais. Skaičiai tokie įprasti ir visur esantys, kad laikomi natūraliu ar net gamtos reiškiniu. Jie įkūnija tokią veiksmingą, magišką ir svaiginančią galią, kad kai kurie vadina juos magiškais ar dieviškos prigimties. Nors matematika (kartu ir skaičiai) yra laikoma universalios visatos kalba, ji stokoja vienintelio ir aiškaus apibūdinimo. Nepaisant to, akivaizdu, kad matematika vaidino ir tebevaidina svarbų vaidmenį pasaulio kultūrų raidoje.

Daugelis filosofų ir mokslininkų apie matematiką laikė visatos pagrindu. Platonas rašė, kad „Dievas geometrizuoja“. Fizikas Jamesas Jeansas pareiškė, kad dievas buvo matematikas. Vienas kvantinės fizikos išradėjų Paulas Dilarcas tęsė šią idėją, argumentuodamas, kad Jis buvo grynasis matematikas. Edwardas Fredkinas postulavo, kad visata yra padaryta iš informacijos – žalios matematinės materijos. Ir pagaliau raidos antropologai primena, kad matematinis protas negalėjo evoliucionuoti nematematinėje visatoje.

Nenuostabu, kad yra tokių, kurie tiki transcendentinėmis ar okultinėmis skaičių galiomis. Šie žmonės, skaičių mistikai, numerologai, piramidologai ir bioritmikai tiki, kad skaičiai turi galią valdyti įvykius ir nulemia mūsų likimus, t. y. turi unikalias ezoterines prasmes ar magiškus „vidurius“. Tokia mistika „uždrausta“ moksle, tačiau mums primena, kad kai kurios emocinės, dvasinės ar net fizinės tiesos negali būti paaiškinamos, vien pajaustos ar patirtos. Taigi mechaninė matematikos kalba (matyt ir mokslo apskri-

ta) koegzistuoja kartu ir priklauso nuo poetinės, metafizinės, subjektyvios ir pašąmoninės varomosios jėgos.

Galiausiai, visai įmanoma, kad visa ši akivaizdžiai fundamentali matematika yra kiekvieno galvoje, tiksliau sakant, kiekvieno sąmonėje. Juk mes visatos nepatiriame žalios, bet per savo jusles ir taip per savo sąmonę.

Panašu, kad matematika (ir mokslas) gali būti paprasčiausias mūsų vaizduotės vaisius. Mes kuriame šias, pavadinkime, realias fikcijas apie savo pasaulį tam, kad susitaikytume su būtimi ar ją įprasmintume. Šios fikcijos, lyg naratyvinės terapijos reguliariai regeneruoja(si)/-mos, gydo nežinojimą ar nesugebėjimą rasti Tiesą. Juk gerai žinoma, kad patikima šiandienos teorija bus abejojama rytoj.

Ką matematika sako apie loterijos biletų išsivertimą? Kad bet koks mūsų naudojamas modelis tėra iliuzija.

Kaip bebūtų, mes mėgstame matematinės pasakas. Tai aritmomanikiako[*] dilema: mes liguistai skaičiuojame savo veiksmus ir objektus savo aplinkoje, net jei ir laikome tai absurdu. Tad kodėl skaičiuojame? Matyt šis nenumaldomas poreikis slypi ne tiek skaičiavimo veiksmuose ir ne matematinėse lygtyse bei skaičiuose, bet matematinėje grožyje ir poetikoje. Čia glūdi malonumas ir galimybė atrasti, pajauti, suprasti, atsiminti ir bendrauti, įgalintas universalios visatos naratyvo. Sunku nesutikti, kad skaičiai turi nepaprastą „netikėjimo sustabdymo“ galią perkelti įtikinamą visatos dublikatą į mūsų sąmonę. Matematika yra dieviška pasaka. Ar tai būtų okultinis būrimas, Pitagoro teorema, kriptografija, evoliucinis algoritmas ar paprasčiausiai banali kasdienybės matematika, visuose glūdi tam tikras simbolinis žavesys ar naratyvinis malonumas. Matematinis malonumas, kuris atsibudimui suteikia prasmę.

Vyrukas ėjo pro psichiatrinę ligoninę ir išgirdo aimanuojantį balsą:
„13...13...13...13...“

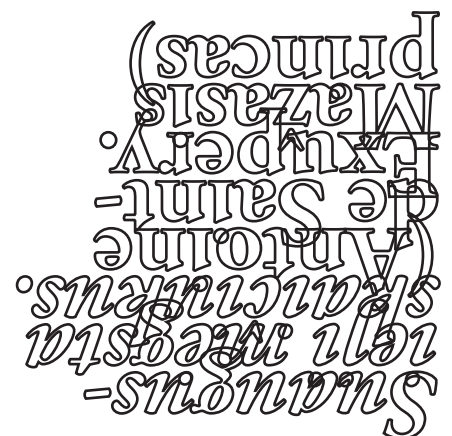
Apžiūrėjęs ligoninę, vyriškis pamatė skylę sienoje. Jis žvilgtelėjo pro skylę ir gavo niukšą į akį. Aimanuojantis balsas vėl pradėjo kartoti: „14...14...14...14...“

(Jester 4.0: internetinis humoro rekomenduotojas)

Julijonas Urbonas

(dizaino mokslininkas, Vilniaus dailės akademija, Vilnius, Lietuva; Karališkasis meno koledžas (Royal College of Art), Londonas, DB)

[*] *Aritmomanija arba skaičiavimo manija – tai psichikos sutrikimas, kuriuo sergantys žmonės kenčia nuo nenumaldomo noro skaičiuoti savo veiksmus ir objektus juos supančioje aplinkoje, net suvokdami tokio skaičiavimo absurdiškumą.*

Pokalbis apie ateitį

Vytautas Michelkevičius | 2007-11-26 | 20:49

temos: ATEITIS, futurizmas, interviu

Vytautas Michelkevičius: Valentinai, kaip nusakytumei savo asmeninį santykį su ateitimi? Štai aš save dažnai pagauanu galvojančią, kad šiuo metu esu ten, kur būsiu poryt ar už dvejų metų. Kartais tai labai trukdo, nes gali imti ir patikėti, kad taip atsitiko jau dabar. Kartais tiesiog darau kažką su mintimi, kad kai išties to reikės, jau būsiu tą padaręs. Gal ir sunku gyventi dabartyje, kurioje tik ateitis, nes praeičiai per daug reikšmės nesuteikiu. Beje, ir asmeniniame gyvenime per pastaruosius penkerius metus kartais pasitaikydavo tokių greitų realių šuolių į ateitį, kad kartais išsigąsdavau, jei ir toliau taip – kas bus? Džiaugiuosi, kad bent jau paskutiniu metu tempai sulėtėjo ir kasdienybė linksta arčiau dabarties nei ateities. Nors ateitis, ypač susijusi su asmenine veikla, ir jos projekcijos tebėra man labai svarbios.

Valentinas Klimašauskas: „Viskas dar mūsų laukia ateityje“ – taip vadinasi Geerto Lovinko pokalbis su Kodwo Eshunu. Kaip tik šiandien

pabaigiau tekstą pavadinimu „Ateityje viskas bus nemokama“*

Po žvaigždute pridūriau „tačiau kimšte prikimšta reklamos“. Ateitis visada yra spekuliatyvi ir projekcinė erdvė. Apie ateitį turi galvoti, norėdamas gauti stipendiją ir pinigų ateities projektams. Šia prasme, ateitį labiausiai eksploatuoja visomis kryptimis besiplečiantis biurokratinis mąstymas, o tokie kapitalistiniai terminai kaip paskolų portfeliai, indėliai ir ataskaitos vis pastebimiau keičia glokalu meno ir kultūros pasaulį. Todėl ir „Ateities“ skyrelį vis labiau užpildo „vargo pasakėlės“ apie mokesčius ir biuro-futuristiniai pasakojimai. Kažkur skaičiau, kad prieš pusantro šimto metų JAV patentų biuro vadovas pareiškė, kad „viskas, ką buvo galima atrasti, jau atrasta“. Jis net neįsivaizdavo, kad po pusantro šimto metų mes galėsime, pvz., kramtydami gumą čatinti realiu laiku su jo proanūkėmis apie nanotechnologijų pritaikymą internetinėje sekso industrijoje ar diskutuoti apie klonuotą pieną ir kiaules My space. Juokauju, bet kartu esu optimistas ir manau, kad ateitis yra tai, ką mes iš jos susikursime. Kita vertus, jei bijai atsakomybės, tai gali nuskambėti visai neoptimistiškai. Kaip bebūtų, esu tikras, kad ateitis bus visiškai kitokia nei mes su tavimi ją įsivaizduojame ir dabar aptarinėjame. Galbūt tai paguos?

VM: Bet ar praeitis ne mažiau spekuliatyvi nei ateitis? Mano manymu, praeitis gali būti

net žalingesnė už ateitį. Pavyzdžiui, istorijos (istorijų) pasakojimas gali sukelti nepageidaujamų padarinių, kurie įsispaus mano, tavo ar auditorijos sąmonėje. Ir gal būtų todėl praeitis yra paveikesnė nei ateitis? Nes pastarąja žmonės linkę mažiau tikėti ar jos paisyti. Kita vertus, būtų neteisinga gal ir galima susikurti tai, ko labiausiai norisi. O kaip tau atrodo tavo asmeninė ateitis žiūrint iš praeities pozicijų?

VK: Nei praeitis, nei ateitis savaime nėra nei žalingos, nei (tikslėnis žodis) toksiškos. Man toksiška ir svaiginanti yra mintis, kad kartais gali koduoti dabartį, o asmeninės ateitys, kaip ir praeitys, vargu ar egzistuoja. „Tikrovė yra tai, ką mes darome kartu“, mėgdavo kartoti Karlas Marksas ir ŠMC TV. Praeičiai, kaip ir ateičiai, reikalinga tam tikra distancija, kitaip jas sunku suvokti. Neseniai parašyto romano „Alfavilnius, keisti Arnoldo Sputniko nuotykių“ personažai labai sėkmingai keliauja ir po praeitį, ir po ateities praeitį, nes labai dažnai mūsų ateities sampratos pasensta ir tampa praeities dalimi. Lietuvių kalboje mes tokios laiko formos (past future) neturime, kitą vertus, tai dar kartą įrodo, kad labai dažnai laiko samprata yra tik gramatinė ar lingvistinė patirtis.

VM: Įdomu, kokia yra ta saugi distancija tarp dabarties ir ateities?

VK: Saugi distancija, saugi distancija, saugi distancija – jei leisi į šį atsakymą atsakysiu vizualiai. Julijos Fominos fotografijoje matosi nežinia iš kur ant Geležinio vilko tilto Vilniuje atsiradusios žuvų liekanos. Be abejonės, šis įvykis yra saugios distancijos antonimas, bet kas būtų galėjęs tai išpranašauti?

VM: Ar galėtum patarti, kokių apsaugojimo priemonių reikia imtis tiems, kurie jau „bevilniškai“ gyvena ateityje ir gal net kenčia dėl to?

VK: Tokių nepažįstu, bet tai – labai įdomi mintis. Įdomu, ar yra tokia liga – futurligė? Kaip vaistas, gal galėtų suveikti terapinė kelionė į Japoniją? Galbūt ligoniai pamatytų, kad ten nuobodų, ir iškart pasveiktų?

VM: Prisiminiu vieną gerbiama ir gerai apmokamą profesiją *trend watcher* (lietuviškai galėtų būti verčiama kaip „tendencijų stebėtojas ir planuotojas“). Būtent tokiais kostiumais vilki šiuolaikiniai futurologai, juk jie padeda parduoti

ateitį. Galbūt jie atlieka arba galėtų atlikti gydytojo-terapeuto vaidmenį?

VK: Taip, be *trend watcher* arba *trend-spotter* dar egzistuoja ir *trend-setter* – kuriantys tas tendencijas. Kadangi šiandieninė kultūra yra PR (tinkamesnis šifravimas būtų *press release*, o ne *parallel reality*) kultūra, vienodai sunku ir tendencijų stebėtojams, ir tendencijų kūrėjams. Niekada nežinau, kas parašys geresnį PR. Be to, kapitalistinė logika gali praryti bet kokį pasipriešinimą. Prisiminkime kad ir taip vadinamas gatvės kultūras, hip-hop ar punk, – jos yra viena didžiausių mados ir muzikos industrijų mašinų. Tad gal „pasveikti“ galima stengiantis nepapulti į bet kokios industrijos, tame tarpe ir ateities, gniaužtus?

VM: Dar vienas ramybės man neduodantis klausimas – tai ateitis kultūroje. Žvelgiant iš progresyvistinių pozicijų Lietuva ir jos kultūra stipriai atsilieka nuo įrankių (tarkim, naujųjų medijų) ir problemų gvildenamų daugiausia vakarų, bet taip pat ir rytų (Azijos, Australijos) festivaliuose, bienalėse, parodose, knygose ir t. t. Ar tai reiškia, kad jų akimis mes gyvename praeityje? Kaip susijusios progreso ir ateities sąvokos? Ar galima tokiais kriterijais remiantis kaltinti Lietuvos kultūrą buvimu praeityje, t. y. „atsilikimu“?

VK: Nenorėčiau būti ateities advokatu, bet atrodo, kad Ballard'as, kurio citatas Balsas.cc jau paskelbė, kažkada pasakė, kad ateitis jau yra atėjusi, tik netolygiai pasiskirsčiusi. Spėju, kad yra vietų, kuriose ateities tankis didesnis, o Lietuva, be abejonės, nėra viena jų. Čia pinigai tebeskiriama džiazo festivaliams ir Valdovų rūmams, o vieni blogiausių visų laikų Vilniaus valdytojų, dabartinė homofobinė ir prorusiška merija, sakosi nesąjūtikinti Guggenheimo ekspertų dėl šio muziejaus filialo steigimo ir mieliau pinigus skirtų mistiniams Tautos namams.

VM: Tu vis atsakinėji, gal užduok ir man kokį klausimą? Nes dabar aš lyg ir turiu planuoti ateitį galvodamas tau klausimus, o tu ramiai juos atsakai praeityje.

VK: Kodėl nieko nepaklausai apie Ateities redagavimą?

VM: Gerai, klausiu apie Ateities redagavimą. Kaip tau sekasi redaguoti Ateitį? Abiem prasmėmis. Tiek realią, tiek kaip Balsas.cc temą? Ne vienas mano pažįstamas tave, Valentinai, įvardija futurofilu ar kaip nors panašiai. Ar tu pats jautiesi gyvenęs ateityje? O gal po šios daugiau mažiau tekstinės Ateities redagavimo patirties pradėsi redaguoti pačią Ateitį?

VK: Žmonės, sutikę Darių Mikšį (jo citata „furologams visi laikai yra esameji“) ar skaitę jo interviu su Raimundu Malašausku, futurofilu manęs nepavadinęs. Šioje vietoje labiau tiktų ar norėtusi kalbėti apie „Balse“ taip pat publikuotą Kodwo Eshuną ar jo minimą Eriką Davisą iš Vakarų pakrantės, kurie kalbėdami apie naująsias medijas ir įvairius fenomenus apskritai, sugebėjo užbėgti toli priekin ir mesti didelį iššūkį muzikos ar medijų kritikams. Ateitis kaip tokia čia visiškai

nėra svarbi ir nereikia prie jos prisirišti. Svarbios tik idėjos, kurios mums padeda suvokti, kur mes esame ir kurlink einame šiame pasaulyje, kuriame nuolat konkuruoja senesnė ir naujesnė informacija.

Istoriškai ateities idėja buvo sureikšmintą Šaltojo karo metais kaip „žvaigždžių karų“ ir kosmoso užkariavimo programos dalis. Be to, mokslinės fantastikos žanras leido kalbėti metaforomis apie politinius dalykus, kuriuos garsiai ištarti tradiciškai draudė ir tebedraudžia cenzūra. Kitos, utopinės situacijos ir visuomenės galimybės gerokai atpalaidavo žmonių fantaziją. Kažkuriuo kosminių lenktynių metu buvo nubėgta per toli ir dabar pasaulis nespėja vyti, įgyvendinti ar suvokti įvairių idėjų. Atrodo, kad greitai gyvensime, o galbūt jau ir seniai gyvename planetoje, kurioje bus visi laikai (pavyzdžiui, „2001-metų kosminės Odisėjos“ ateitis ir paleolitas) vienu metu, o mes visi – futurologai. Taigi, dabar neįmanoma galvoti apie dabartį (ar praeitį bei ateitį) tik dabartyje – teorinio (ar spekuliatyvaus) mąstymo zondai jau seniai nusiųsti tolyn į priekį ir už saulės sistemos ribų.

VM: Turėjau dar porą klausimų ir atsakymų, bet dabar nebepamenu, gal pasilikime juos ateičiai?

VK: Gal geriau palikime juos praeičiai?

| temos: ATEITIS, futurizmas, interviu |

Tolesnės evoliucijos scenarijus: Homo Connexus 2.0

Jurij Dobriakov | 2007-11-22 | 19:29

temos: ATEITIS, esė, idėjos ir teorijos

Neseniai vienas žmogus, iš kurio ėmiau interviu, pasakė labai paprastą, bet nevisai akivaizdų dalyką: mes pamiršome evoliucijos principą. Žmogus egzistuoja ne tam, kad liktų iš esmės toks pat, koks yra, bet tam, kad taptų naujos, aukštesnės ir pranašesnės rūšies formavimosi grandimi. Atrodo, kad šiandien, žinodami šį bei tą apie trečiojo tūkstantmečio pradžios *homo sapiens*, jau galime sukurti ir hipotetinį *homo futurus* portretą.

Pati idėja, kad žmogus yra toli gražu ne paskutinė evoliucijos grandis, nėra nauja. Ryškiausias *homo futurus* prototipo pavyzdys iš praeities yra Friedricho Nietzschės teoriškai sukonstruotas Antžmogis (*Übermensch*) – paprastai kalbant, žmogus, nugalėjęs ir kaskart iš naujo nugalintis patį save, peržengiantis savo paties ribas (vokiškas priešdėlis *über*, ypač šiame kontekste, turi ne tik „ant“, bet ir „per“ reikšmę), nuolat perkuriantis save.

Scenarijus labai patrauklus, tačiau netinka mums, gyvenantiems šimtmečiu vėliau. Pagrindinis neatitikimo punktas – tai, kad Nietzschės Antžmogui iš esmės nereikia jokio kito žmogaus; viena ryškiausių jo ypatybių yra atsietumas. Tuo tarpu šiandieniai žmonės, bent jau tam tikrą technologinės, informacinės ir komunikacinės raidos lygį pasiekusios bendruomenės, demonstruoja akivaizdų polinkį į susietumą, ir tai, panašiu, yra viena pagrindinių ateities tendencijų. Geriausiai ją iliustruoja *Web 2.0* – antros kartos internetas, kol kas turbūt tiksliausia ir sėkmingiausia McLuhano išsvajotos globalios „nervų sistemos“ materializacija, apibūdinama tokiais pamatiniais žodžiais, kaip integracija, kolaboracija ir interaktyvumas.

Patyręs technologijų apžvalgininkas Jamesas Fallowsas straipsnyje „Homo Connexus“ aprašo savo eksperimentą, kurio metu buvo mėginama kelias savaites kuo daugiau kasdieninių reikalų sutvarkyti naudojant „madingas“ naujojo interneto technologijas: RSS srautus, *Wikipedia*, *Google Earth*, *Pandora* ir t. t. Nors autorius ir abejoja skambios *Web 2.0* sąvokos pagrįstumu, vis dėlto jo „nukaltas“ homo connexus terminas pretenduoja į naujos rūšies – „susietojo žmogaus“ – pavadinimą. Pagrindinis šio naujojo žmogaus atributas būtų gebėjimas prisijungti prie online „kolektyvinio intelekto“ ir aktyviai dalyvauti jo eksponentinėje evoliucijoje: dauginti interaktyvios informacijos bitus ir megabitus tinklaraščiuose (bloguose) ir bendruomeninėse audiovizualaus turinio platformose, virtuosiškai naršyti kitų prisijungusiųjų paskelbtą turinį ir kolektyviai optimizuoti visą milžinišką tinklą po *open source* ideologijos vėliava tol, kol vieną dieną ji galbūt taps kažkuo, ką pavadinsime *Web 3.0*.

Bet ar toks homo *connexus* iš tiesų skirtųsi nuo dabartinio *homo sapiens*? Juk evoliucija didžiąja dalimi įvyko tik instrumentarijau sferoje – jei „išjungtume“ visą internetą ir jo „satelitines“ sferas, t. y., visa tai, kas ir leidžia *homo sapiens* būti homo *connexus*, žmogus liktų daugiau mažiau toks pats, kaip ir prieš visa apimančio tinklo atsiradimą. Akivaizdu, kad *Web 2.0* neužtenka, kad galėtume paskelbti visiškai naujos rūšies atsiradimą evoliucinėje grandinėje, nebent kalbėtume apie mikroevoliucijas, kurių per sąmoningą žmonijos istoriją galėtume priskaičiuoti apie keletą tūkstančių. Esminiam evoliuciniam šuoliui reikia lemiančio pasikeitimo pačiame žmoguje, o ne išoriniame medijų arsenale.

Ir vis dėlto *homo connexus* idėja atrodo pernelyg patraukli, kad būtų atmeta kaip fikcija. Man atrodo, kad „įtinklintas žmogus“ yra pirmas žingsnis į tikrai naują pakopą evoliucijoje – pavadinkime ją *homo connexus 2.0*. Viskas, ko reikia, yra tam tikras žmogaus sąmonės ir *Web 2.0* hibridas, nebeprisiklausantis nuo jokių techninių priemonių. Tokio hibrido idėja gali priminti kiberfantastiką (cyberpunk), bet ji yra daug senesnė. Kad toks scenarijus yra visai realus ir perspektyvus, liudija ne tik tai, kad komunikacinės technologijos vis labiau atsisako materialumo (bevielis internetas, vis mažėjančios mobiliųjų prietaisų apimtys ir t. t.), bet ir kai kurios žmogaus sąmonės ir individualaus žmogaus „Aš“ (the self) teorijos.

* Ateities
klausimai
nemokama

Kad individualias sąmones sieja kažkokios bendros „mūsų rūšies patirčių“ saugyklos – kolektyvinės sąmonės, teigė jau analitinės psichologijos pradininkas Carlas Jungas. Jis kalbėjo apie ir sinchroniškumą – fenomeną, kai keli reiškiniai, nesiejami priežastinių ryšių, tarsi atsitiktinai įvyksta tokia tvarka ir tokiu būdu, kad atrodo susiję konceptualiai. Sinchroniškumą Jungas tiesiogiai siejo su kolektyvinės sąmonės teorija, tvirtindamas, kad tokie „sutapimai“ yra ne atsitiktinumai, bet kolektyvinės sąmonės sferoje slypinčios dominuojančios žmogiškojo patyrimo dinamikos padariniai. Kitaip tariant, galima teigti, kad vienu metu kažką panašiai darantys žmonės, patys to nesuvokdami, kažkokiu būdu žino apie kito veiksmus – tiksliau, žino jų sąmonė, „prisijungusi“ prie globaliojo kolektyvinės sąmonės tinklo. Taip pat galima spėti, kad individualioje sąmonėje „gimstančios“ mintys iš tikrųjų atkeliauja iš neaprepiamos open access kolektyvinės idėjų saugyklos.

Škotų filosofas Jamesas Watsonas, remdamasis įvairiomis holistinės filosofijos tradicijomis ir netgi moderniomis fizikos teorijomis (juk kuo toliau, tuo sunkiau ir beprasmiškiau bus bandyti atskirti fiziką nuo filosofijos, kaip ir nuo poezijos), išsamiaje rašinyje „Consciousness and Reality“ („Sąmonė ir realybė“) kalba apie panašias koncepcijas. Anot jo, individualusis „Aš“ yra konkretus (tačiau nematerialus) abstrakčios ir nematerialios „globalaus Aš“ (global self) ar „globalaus sąmoningumo“ (global awareness) satelitas. Kadangi tokių „įtinklintų“ satelitų yra milijardai, visai įmanoma, kad ne tik „globalus Aš“ daro kažkokią sąmoninę įtaką savo konkretiems įsikūnijimams, bet ir tie konkretūs satelitai daro tokią įtaką vieni kitiems – vėlgi, patys negalėdami sąmoningai užfiksuoti šios interaktyvios komunikacijos. Tad, kaip teigia Watsonas, kiti „Aš“ kiekvienos individualios sąmonės atžvilgiu yra jos tęsiniai. Šioje įžvalgoje sunku nepastebėti sąsąukos su chrestomatine McLuhano medijų kaip žmogaus tęsinių koncepcija.

Logiškai pratęsiant tą pačią mąstymo trajektoriją, galima reziumuoti, kad homo sapiens iš tikrųjų evoliucionuos į kokybiškai naują žmogaus rūšį – *homo connexus 2.0* – tada, kai išmoks naudotis šiuo „kitu Internetu“ sąmoningai, t. y., galės, kada panorėjęs, prisijungti prie savo „Aš“ tęsinių – kitų „vartotojų“ individualių sąmonių. Tada asmeninio tinklaraščio vaidmenį atliks minčių srautas, atviros

Flickr vaizdų galerijos – išorinio pasaulio atspaudas akies tinklainėje, paverstas „prasmingu“ vaizdu, o bendrauti ir dalintis muzikinėmis rekomendacijomis bus galima be *Skype* ir *Last.fm* pagalbos.

temos: ATEITIS, esė, idėjos ir teorijos |

But art toks
homo
connexus 2.0
fresh
skinner's
homo
dabartinio
homo
sapiens?

Namas be pavadinimo

Arturas Bumšteinas | 2007-10-12 | 23:12

temos: ATEITIS, audio, komunikacija, projektai

Nuoroda į audiovizualinį Arturo Bumšteino projektą:
www.balsas.cc/namas-be-pavadinimo

foto: © Arturas Bumšteinas ir Galerie ANTJEWACHS

Darius Mikšys: „Ar verta realizuoti idėją?“

Raimundas Malašauskas | 2007-11-17 | 16:17

temos: ATEITIS, menas, mokslas ir technologijos, naratyvai, technovizijos

Du Raimundo Malašausko interviu su Vilniaus menininku ir techno-vizionieriumi Dariumi Mikšiu.

Raimundas: Kodėl įmetus kukulį į verdantį aliejų, kurį laiką kyla oro burbulai ir čirška?

Darius: O įsivaizduok maisto pardavėją gatvėje, šitai žinantį. Kartą buvau sutikęs apsauginį, saugantį lėktuvus, jis nesuprato, kodėl jie skrenda. Kaip vėliau paaiškėjo, nežinojau ir aš. Skirtumas tarp mūsų buvo tas, kad aš maniau, kad žinau, o jis žinojo, kad nežino.

R: Tu sėdėjai už lėktuvo šturvalo?

D: Keblus klausimas. Ar galima laikyti šturvalą lėktuvo šturvalu, jeigu tas stovi ant žemės? Paauglys buvau įsikoręs į Mi 4 vado krėslą, o tikrą šturvalą į rankas paėmiau 1995-aisiais su *Silicon Graphics INDY* pele ir ko gero vieninteliu tuo metu pasaulyje skrydžio simulatoriumi.

R: Vakar specialiai pasirinkau skrydį į La Guardia, o ne JFK oro uostą, kad leisdami praskristume virš viso Bruklino ir Kvinso palei Manheteną.

D: Rinkčiausi reisą „Paskutinis Hindenburgo skrydis“, todėl, kad jis praskrenda virš Manheteno ir Bruklino lėtai, kad viską spėtum pamatyti.

R: Ką norėtum pamatyti? Arba: ką spėjai pamatyti?

D: Norėčiau iš arčiau apžiūrėti Empire State Building Stiebą, suprojektuotą dirižabliams švartuotis. Planui nepavykus dėl stiprios turbulencijos, stiebas liko Art Deco detale. Artėjant prie jo, manau, būtų artėjama prie kitos istorijos.

R: Prie Art Deco?

D: Sunku pasakyti, kaip ji būtų vadinama. Galbūt toje vietoje nustotų galioti sąvokos „art“ reikšmės?

R: Kaip suprantu, mėgsti meną?

D: Vieno gal nelabai, geriau kai jo yra, tarkim, žmonėse, humuse ar net kitame mene.

R: Dar buvo toks klausimas: „Prieš 10 metų sakei, kad menas tau – savitobulėjimo įrankis.“ Ar patobulėjo? Įrankis? Tu? Santykis?

D: Aš patobulėjau, įrankis paseno, santykis tapo mažesnis. Prieš 10 metų kalbėdamas apie meną kaip edukacinę priemonę, turėjau galvoje tiek meną, tiek meno industriją, kurie man buvo sąlygiškai nauji reiškiniai (ypač po ilgamečių dailės studijų). *Web 2.0* – neologizmą, 2004-aisiais sukurtą „O'Reilly Media“ ir nusakantį kitos generacijos interneto paslaugas, leidžiančias vartotojams kurti informaciją, – perkėlę į *World 2.0* arba *Art 2.0*, gautume situaciją, kurioje atsidūriau tada, prieš 10 metų pradėdamas savo aktyvią parodinę veiklą.

Tuo metu, naudodamas „Art“ prekinį ženklą, galėjau įvairiai ir efektyviai veikti tiek meno, tiek ne meno scenoje, tas scenas iš esmės miksuoju... (galime prisiminti dvigubo panaudojimo objektus – reklaminius vakarėlių filmus, „Technomama“ kompaniją, veikiančią dviejose srityse).

Dabar savo postglobaliame pasaulyje viską kuriame kaip meną (kūrybinės technologijos panašios, įtakos tam turėjo XX a. konceptualizmas), nesvarbu, kaip tai vadindami, – politika, terorizmu, žurnalistika, enterprenerizmu, mokslu, kt. Todėl „menas“ tapo labai komplikuoju brendu. Arba „Art“ tampa tiesiog prefiksu, kuris, jeigu jį naudoji apibūdindamas savo veiklą, nieko nepakeičia, bet nusako, kad esi dar iš tos epochos, kurioje darbai buvo skirstomi į „įdomius“ ir „neįdomius“. Taigi, nors iš vienos pusės „Art“ ir yra laiko atgyvena, iš kitos pusės išlieka puikiai klasikine edukacijos priemone mokykloms.

Įdomu, kokia būtų *Art 3.0*? Gal turinys būtų shifted, kaip „Starbucks“ iš Mike Judge'o „Idiocracy“, arba pakeistas, kaip šio teksto, kurio pirmoji versija nulūžo vakar (mėgstu rašyti online).

R: O humusas?

D: Sukultūrintos garbanzos, pirmą kartą panaudotos Mesopotamijoje, turėjo ke-turiskart daugiau folinės rūgšties, nei jų laukiniai pirmtakai. Manoma, kad kaip tik maistas, pagamintas iš jų, turėjo įtakos imperijų formavimuisi, o kartu ir visos mūsų kultūros raidai. Įdomi neįdomi detalė, nors,

žinoma, nieko tikra. **Daugiau informacijos ko gero gautume darydami *reverse engineering* šizofrenijai – „šizofrenijai kaip vienos genų mutacijos šalutiniam produktui“ (iš www.schizophrenia.com), kuris verčia mūsų smegenis rizikingai „clockintis“ ir kurti metaekologinę, metafiziologinę kultūrą.**

R: Ką tik Inga atsiuntė žinutę:

„Šiąnakt sapnavau, kad švenčiu gimtadienį su tavim ir Mikšiu. Kažkokios mokyklos valgykloj. Mikšys vietą užrodė. Rankinuke nešiojau du niekaip nesupakuotus torto gabaliukus. Atsitarau rankinuką, sukeičiu gabaliukus vietomis ir toliau švenčiam.“

Kokia tai buvo mokykla?

D: Marijampolės 6-ta vidurinė, kurios valgykloje užsidegė rankų džiovintuvus „Vėjelis“, mirtinai išgašdinęs valytoją. Sprogimo būta nemažo – visa siena iki pat lubų buvo padengta apanglėjusia plastmase. Laimei, niekas nenukentėjo.

Šis tekstas pirmą kartą buvo išspausdintas 2007 m. Liono bienalės (www.biennale-de-lyon.org) kataloge.

Iliustracijoje: Raimundo Malašausko interviu su Dariumi Mikšiu kaip ŠMC vykstančių „Paralelinių progresijų“ paralelinis projektas - „Ar verta iliustruoti idėją?“, „Šiaurės Atėnai“, 2000 m., spalio 21 d.

temos: ATEITIS, menas, mokslas ir technologijos, naratyvai, technovizijos |

Ar verta realizuoti idėją?

Vilniaus menininkas Darius Mikšys, klajodamas tarp Miklucho-Maklajaus ir Marshallo McLuhano, filmuoja į akį patekusius mases, šunis, sakinius, kvapus. Paskambinęs iš darbo į namus ir įjungęs "real player" pildo muzikinę kolekciją atsakiklio kasetėje; balandžio 1-ąją planuoja išlaipinti UFO desantą Vilniuje ir visus nurašyti paskelbęs, kad tai melagių dienos pokštas. Pavertęs save mokslinės kasdienybės fantastikos ir internatizuotos meninės praktikos poligonu, Mikšys spalio 5-8 d. praleido ŠMC randaus, čia pat miksudamas savo audiovizualinį archyvą ir bendraudamas su lankytojais. Taip pat jis pademonstravo specialiai projektui atrinktus kitų autorių videofilmus.

2000 m. liepos mėnesio diena. Kelios minutės prieš vidurnaktį. "McDonald's" restoranas Gedimino prospekte Vilniuje.

RAIMUNDAS MALAŠAUSKAS (kitas@disinfo.net): *Ką turėjai galvoje, tvirtindamas, kad Amerikoje mes jau buvome? DARIUS MIKŠYS* (tofly@pub.osf.lt): Nuolatinis bombardavimas informacija ir produkcija.

- Tada galima sakyti, kad mes ir Rusijoje buvę...
- Aš buvau.
- Man irgi teko. Gal mes ir Lietuvoje buvome?
- Santykius su ja kitoks. Su Amerika jis kur kas patrauklesnis, be, va, šitos aplinkos (rodo į makdonaldo interjerą). Viskas sumalta, pasižiūrėk, kaip šita mėsa atrodo. *Bigmakas* visada subyra.
- Įsivaizduok, didelei daliai visuomenės ši vieta atlieka restorano, o drauge ir socialinio prestižo funkciją.
- Prisimenu, buvo debatai prieš šitai vietai atsirandant. Tada buvau "už", nes suvokiau tai kaip demokratijos ženklą. O dabar galvoju, kad ideologiškai jo nebeįmanoma pašalinti.
- Dabar lengvai nebeišsiskusi. Nebent imsišiu nuoseklių veiksmų ir "apsipirsi" įstatymus. Nes gali sėsti, o makdonaldai toliau mals.
- Nesėsi, bet įvesi tokią sumaištį, kuri inspiruos kitos sumaišties atsiradimą.
- O kaip tu įsivaizduoji kovą prieš šitą vietą teisėtai būdais?
- Visuomenės edukacija. "Techno mama" būtent norėtų užsiimti tokiais visuomeniniais projektais, kurie kažką panašaus darytų.

- Kas yra "Techno mama"?
- "Techno mana" yra įprastinė komercinė institucija, kurią įkūria.
- "Uabas"?
- Ne, viešojo įstaiga, nes nėra investicijų ir neišiki vieta rinkoje. Vėliau galbūt taps "uabu". Vėly ir "uabu" veiklų filosofijos pėlynelį nesiskiria. Būdamas viešąja įstaiga gali mažiau priklausyti nuo verslo rutinos ir daugiau atsiduoti kūrybiniam procesui. Vėly taip pat gali turėti ekonominį kapitalą kaip "uabas", bet jis teisiškai priklauso ne tau asmeniškai, o įstaigai. Vėly - galimybė pažiūrėti "Monopolij". Įstatuose rašoma, kad tai - "ne pelno siekianti organizacija". Pelną gali tik investuoti ir panaudoti tiems tikslams, kurie deklaruojami Vėly programoje. Toje programoje, kurią pats parašė. Pasiimti negali.
- Esi parašęs "Techno mamos" programą?
- Ji tiesiog YRA. Trumpai tariant, pasilikama labai daug veiklos laisvės. Tai - įmonė, skirta visuomeniniais projektais kurti ir vykdyti. Neapsiribojama nei konkrečia erdve, nei konkretesne veiklos filosofija. Projektai labai skirtingi. Vienu atveju - tai savo kelianys įrengimas miesto skyduose, kita kartą - filmas. Norisi uždirbti kaip galima daugiau pinigų, kuriuos būtų galima investuoti į tolesnę veiklą.

- Kas tai per bebidžetis filmas, kuris uždirbtų pinigų Lietuvoje?
- Komercinė paslaptis. Dirbu ne vienas, todėl mane sąlygoja žodiniai susitarimai.
- Kokios privilegijos veikiančiam su firma?
- Keli pranašumai. Vienas jų - keiti identitetą, t.y. gali labai kryptingai formuoti įvaizdį, kurio vėliau galėtum atsikvoti. Kitaip tariant, susikuri naują transformatyvų identitetą. Svarbu yra tai, kad jį gali lengviau kontroliuoti, nes jį taip pat žiūri iš šalies ir gali geriau įvertinti.
- Ar firmos atsiradimą ir būsimą jos veiklą traktuoji kaip meninę savo praktiką ar kitaip?
- Tik kaip meninę. Todėl, kad kitos veiklos neatlieku. Būna šiojių tokių nukrypimų, bet anksčiau ar vėliau tai virsta tam tikru rezultatu. Galima tai traktuoti kaip informacijos kaupimą. Orientuoti į nemeninę veiklą nematau jokių šansų. Pirmia, dėl to, kad neturiu galimybės investuoti. Bet, tiesą sakant, nežinau, ar tai būtų idomu. Tačiau jeigu ir būtų idomu, tai būtų vis tiek menas. Jeigu daryčiau pinigų, tai būtų irgi menas.
- Ar firma gamina "meną", ar ji yra "meno" dalis? Ar tai susijinę?
- Firmą galima laikyti menu tik mano asmens kontekste. Dabar visiškai atspalaidavęs žiūriu į tai. Tik suprantu, kad kažkas manyje pasileido, kažkokia programa.
- "Softas"...
- Taip, seniai suinstaliuotas "softas".
- Ole Boumanas - vienas Manifestos-3 kuratorių - meninę praktiką įvardijo kaip "savigeneruojantį softą".
- Kažkas čia yra. Netgi nekyla noro konkretizuoti tą procesą, tik nuėjau tik kažką.
- Kaip reikalai dėl kukulių?
- Jie baigėsi. Gaminau dar tokias lėšų salotas, bet "Maxima" nugali, ten gana geros kokybės itališkas salotas daro, o aš turiu įprotį kiekvieną rytą ten nueiti ir nusipirkti pusryčius.
- Kaip tie kukuliai užsimėgė?
- Neturėjau ką valgyti... Vienu metu kukuliai buvo nepap-

rastai geri.
- Kiek pamenu, ketinai juos platinti internetu.
- Grynai ekonominiais sumetimais. Man buvo įdomu iširti galimybę kažką parduoti. Neišėjus iš namų atlikti ekonominį judesį. Tai siejasi su ta idėja užsidaryti metams patalpoje su internetu. Geriau be langų.
- Ką tikėtumėsi tuo atlikti? Saviedukacija?
- Taip. Nors nežinau, galbūt po pusmečio jau atidaryčiau savo mokyklą internete.
- Tam tikra prasme tai būtų galima įvardyti kaip eskapizmą.
- Jokių būdu, - atvirksčiai. Atsisakymas lankyti tokiose vietose kaip makdonaldas nėra bausis nuostolis.
- Speleologai darė panašų eksperimentą prieš keliasdešimt metų, jie vieng vyruką įkišo keliems mėnesiams į urvą. Aiškų, pasikeitę jo laiko ir erdvės pojūtis, ką jau kalbėti apie psichomocinę būseną. Koks būtų tavo tikslas? Visiškai persikelti į tai, kas menama?
- Internetas nėra nei virtualu, nei menama. Tai realiai egzistuojanti aplinka. Nuolatos tai darydavau su knyga. Tik jį nėra hiper tekstinė. Esu išgulėjęs savaitę lovoje, prisikrovęs galę knygy. Visai gerai, bet baigėsi knygos. Internete knygos nesibaigia, ten yra galybė el. tekstų ir informacijos.
- Ar to reikia norint geriau suprasti tikrovę?
- Manau, man reikėtų greitai pasiimti tai, ilgai nevilkinant, kad vėliau būtų buvęs nuostolis.
- O gal tavo patobulintų išvyką į Karpatus arba Zervynas ir užsidarymas ne su internetu, bet su žvėreliais, kaip darė Tadas Ivanauskas, pavyzdžiui?
- Manau, ne. Nebent tai įvyktų atsitiktinai arba prievarta.
- Koks tada interneto pranašumas?
- Labai konkreti informacija, jau artikuliuota.
- Teksto ar multimedia pavidalu? Juk galėtumė užsidaryti ir Lenino bibliotekoje.
- Galėčiau, tik fiziškai sudėtingiau. Sėdėti prie interneto labai lengva. Nors knyga skaityti daug maloniau. Informacinis nepakankamumas visados egzistuoja. Nereikia iš to daryti problemos, jį reikia suvokti. Tas eksperimentas man leistų tai padaryti.
- Sužinoti viską?
- Ne, geriau suvokti informacinį nepakankamumą. Kitados buvo sužinota per daug ir dabar nebeįmanoma sustoti. Dabartinė padėtis labai nesmagi. Žinau, kad tai niekada nesibaigs, bet nedarau iš to problemos.
- Ar galėtum specifikuoti žinojimą?
- Dvejojais. Vienas yra užtekstinis, t.y. nuojautinis. Arba ryšiai, kurie niekaip negali atsirasti tekste dėl muoseklaus pasakojimo. O kitos žinios yra apsakomos ir aprašomos. Ir tarp jų yra didelis atstumas, neleidžiantis jų laikyti vienu kūnu.
- Kokio pobūdžio tos nuojautos? Ultrasubjektyvios patirtys?
- Na, vaizdiniai, sakykime. Nuojautos, kuriomis vėliau remdamasis gali daryti šokiškas tokias išvadas.
- Gal gali ką nors papasakoti apie nemupasakojamas nuojautas. Įsivaizduoji nuojautas kaip tam tikras ribines patirtis, kai suvoki, tarkime, kad visas tavo santykis su pasauliu yra kalbinis, o to, kas yra už kalbos, nesuprasti, ir tada, persisvėręs per kalbos balkoną, apalpsi.
- Suprantai puikiai. Kalba kaip tik trukdo suprasti. Ji turi labai nedaug dimensijų. Žinoma, ją gerai perpratus ir naudojantis didele informacine, tų pačių patirčių, kurios yra įkalbintos, bazė, galima puikiai pasisiekėti. Vis dėlto kalba nėra geriausias būdas suprasti.
- Bet kalbu apie kalbą ir logiką pačia bendriausia prasme, kai suvoki, kad erdvė yra erdvė, o laikas yra laikas, bet ne stalas.
- Aš vieną kartą galvoju apie konkrečiai tau supratimą. Jis, manėčiau, yra kalbinis ir tu neblogai ta kalba naudojiesi. Mano - nekaltinis, nuolatos pamištu vardus žmonių, su kuriais susipažinau, ir trečių kartą klausinėti jų vardų nebeišina. Kaip jis atrodo, kvepia, skamba, elgiasi, žinau, bet jų vardų neprisimenu.
- Tavo patirtys grynai sensorinės? Dėdė impresionistas?
- Nežinau. Nieko čia blogo. Bet tai - ne koncepcija.
- Net ir sensorinės patirtys neišvengiamai verbalizuojamos ir simbolizuojamos, taigi tave nepasiekia jokių grynu pavidalu. Tikrovė kalbiškai konstruojama.
- Blogiausia, kad kalbinės konstrukcijos dažniausiai vartojamos jau gatavos ir palieka mažai erdvės interpretacijai. Tomis fikcijomis pats patiki, vėliau ant jų statomas tavo gyvenimas ir tolesnė kūryba. Į tai reikia rimtai žiūrėti.
- Be abejo, gali atsidurti visiškai autistinėje tikrovėje.
- Tai irgi idomu. Bet pati problema yra tai, kad vėliau tu iš viso gali dingti. Atsiranda kažkoks šūdo skonis ir nebesupranti, kas čia darosi. Pasirodo, kad galbūt tai.
- ... Kas tai?
- Tradicinių pažiūrų išgeriantys menininkai tai vadina melu.
- Man atrodo, dažniausiai jie melą įsivaizduoja kaip neautentiškumą.
- Čia dar yra moralinė kategorija - privalai būti teišus sau.
- Kitaip tariant, atsispiri nuo vientisos subjekto idėjos ir skel-

bi švaros savo sąžinei mėnesį. Turi paklusti savo prigimties įsakymui ir įstatymui.
- Man tai visiškai nepriimtina, juk įvairiu laiku gali būti įvairios situacijos.
- Be abejo, subjektas yra kontekstualus ir turi liberalią teisę konstruoti save.
- Taip, savęs konstravimas yra labai įdomus užsiėmimas. Pabandęs nebegali sustoti. Identifeto variantų išplėtimas yra beveik begalinis.
- Ar būna taip, kad nusikonstruotumėi ir pavirstumėi kažkuo totaliai kitu?
- Ne, nes nesi visiškai naujas robotas su tuščia operacine sistema, kuri neturi patirčių ir tiesiog nežino, kaip elgtis aplinkoje.
- Savikonstrukcija kaip tobulėjimo programa?
- Kaip tobulėjimo. Nors keitimas ne visada pavyksta.
- "Techno mama" kaip visuomenės tobulinimo įrankis?
- Neturiu tokios globalios idėjos ir nenoriu primesti žmonių savo įkyrios minties. Galėčiau pasakyti taip: man kur kas įdomiau konkrečiai mano problema, kuri siejasi su kitų problemomis, nes, atsakydamas savęs, iš karto puoktu taisyti kitų. Vienintelė mano abstrakti problema yra kažkokių būdu ir efektyviai tobulėti.
- Nekanoniškos tobulybės idėja remiasi nebaigtumu.
- Tai - nuostabusias dalykas. Gali tobulėti, tobulėti ir tai niekada nesibaigs. Juk nėra tikslo pasiekti tobulumą, procesas ir yra rezultatas. Motyvas labai paprastas - tai yra baisiai įdomu.
- Ar tai - nuotykiavimas?
- Ne, nuotykiuoti gali būti ir neįdomu. Tai yra įvairavimas. Be firmos negalėčiau taip gerai įvairuoti kaip, sakykime, su firma. Kur kas daugiau laisvės.
- Galėtumė radikaliai įvairuoti, tarkime, lytį pakeisti.
- Reikia Otto Weiningerio knyga perskaityti.
- O pasidaryti plastinę operaciją ir tapti vyru?
- Bijau bet kokios intervencijos į mano kūną ir lyties operacijos neruoščiau vien dėl to. O šiaip tai būtų pašalšia idomu. Dažniausiai tie eksperimentai vyksta mentalinėje-informacinėje dimensijoje.
- Kaip žinoma, fiziniai parametrai nėra lemiantys, nes jie priklauso nuo savidentifikacijos ir mentalinių reimų. Tau gali kažkas įrodyti arba tu pats gali sau įrodyti, kad esi moteris, nepaisant, kad turi penį.

Donatas Jankauskas, Raimundas Malašauskas. 2000. Puolpastas (besidomintiems projektu "Konferencijos antrinkas" kreipis: kitas@disinfo.net). Darius Mikšys save pristato nuotrauka, kurią parinko pirmojo puslapio tekstui.

- Taip.
- Lygiai taip pat tau įrodys, kad esi žmogus. Nuo pat mažų dienų girėdėjai, kad esi žmogus, klausei žmonių pasakų, susidurdavai su žmonėmis ir t.t. Bet jeigu, tarkime, būtumė buvęs Mauglis, net nežinotumė, kad esi Mauglis, ir nežinotumė, kad esi vilkas, tiesiog būtumė gana nevykęs vilkas neišsivysčiusiais dantimis. Žmogaus idėja - tai, kas mus daro žmonėmis. O tavo idėja apie dirdėjų skambia švėtetėjusiai. Racionaliai organizuojant save tapti kažkuo aukštesniu. Ar ne taip?
- Ne tokia jau juokinga idėja. Aš čia išskauo kaifo. XVIII a. kaifo čia nebuvo, tai buvo labai skausmingas procesas.
- Tobulėjimo imperatyvas buvo tik aukštuomenės privilegija.
- Ten buvo pėlymėly daug idealizmo. O aš savo poelgius ir informacines keliones vartuju vietoj narkotikų. Suprantu tobulėjimą kaip malonumą.
- Ar nesuklysiu pasakęs, kad meninę veiklą tu suvoki kaip tobulėjimo formą?
- Tik taip. Kitaip neverta nieko daryti.
- Ar tavo tobulėjimo idėja - grynai egoistinė, ar atvirksčiai - vis labiau tobulėdamas, tampi vis integruotesnis ir naudingesnis aplinkai bei visuomenei?
- Esu labai geranoriškas visuomenės atžvilgiu, bet niekaip nesieju pastangų su jos gerove, nes tai būtų labai įžūli. Noriu visuomenę matyti labai dinamiską ir besireformuojančią modernumo ir kūrybiškumo link.
- Turi galvoje vietinę ar globalią visuomenę?
- Vietinę. Esu patriotas ir man ši visuomenė yra svarbiausia.
- Lietuvos patriotas?
- Nacionalinės valstybės idėjos. Tai didelė problema man pačiam.
- Grįžkime prie kukulių. Koks jų pranašumas prieš "bigmaką"?
- Maņęs tai visiškai nedomina.
- Manai, tavo tinklaraityje vizualiai jie būtų nukonkuravę "bigmaką" ir savo hiperrealumu pamaitinę amerikiečius? Visiškai utopinė idėja.
- Neabejoju. Atsiradusi kaip visada iš nieko. Yra masė idėjų ir jas kažkoku būdu tikrini. Vienos lieka papasakotos, kitos - netgi nepapasakotos, trečios - bandomos kažkaip realizuoti.
- Kuri tavo idėja geriausiai realizuota?
- Tokios nėra.
- O kuri geriausiai nerealizuota?
- Tokių yra daug.
- "Paralelinė progresijose" realizuota?
- Pažiūrėsim, nežinau. Galbūt tai taps geriausiu mano ne-re realizuotu projektu.

Maria Lind: *Europos kultūros politika 2015-aisiais. Šiuolaikinio meno valstybinis finansavimas Europoje: ateities scenarijai*

transliatorė | 2007-11-08 | 17:31

temos: ATEITIS, menas, politika, sociumas redaguok

2015-ieji. Tiek valstybinėmis, tiek privačiomis lėšomis finansuojamą meną valdo visiškai instrumentalizmas. Tarnaudamas nacionaliniams arba visos Europos interesams, jis tapo ypač naudinga kuriant arba įtvirtinant vienokias ar kitokias tapybes. Be to, menas – tai ir trokšamas komercinis produktas, tiesiog idealiai tinkantis kaupimui. Jis skatina regionų vystymąsi, suteikdamas visuomenei naujas kūrybinės veiklos galimybes. Meno muziejai ir centrai – populiarus ir nerūpestingas būdas leisti laisvalaikį. Be to, 2015-aisiais menas ateina į pagalbą slopinant nepageidaujamas fašizmo ir nacionalizmo apraiškas visuomenėje.

Tokią galimą netolimos ateities viziją siūlo aštuoni projekto „Europos kultūros politika 2015-aisiais. Šiuolaikinio meno valstybinis finansavimas Europoje: ateities scenarijai“ (European Cultural Policies 2015: A Report with Scenarios on the Future of Public Funding for Contemporary Art in Europe) dalyviai. Scenarijai parengti bendradarbiaujant IASPIS (International Artists Studio Programme in Sweden), eicpc (European Institute for Progressive Cultural Policies) ir Ąbake, tarptautinei dizainerių grupei, įsikūrusiai Londone. Projektas paruoštas specialiai „Frieze Art Fair 2005“.

Žinoma, ateities raidos vizija gali būti ir kritiškesnio meno formos – kultūrinės praktikos, kuriančios savarankiškas mikrosistemas. Tam, kad menas išliktų svarbia pilietinės visuomenės dalimi, nebūtina kurti vizijas, pritaikytas parodiniams, ar kitiems nusistovėjusiems instituciniams formatams. Anot pranešimo bendraautorių, tokioje įtraukiančioje sistemoje galėtų būti kur kas daugiau bendradarbiavimo formų, nei jų pasitaiko šiandienos mene. Tačiau kaip toks menas būtų finansuojamas?

Trumpam žvilgtelėkime į dabartį. Nesiimant vertybiškai vertinti komercinės ir nekomercinės veiklos santykio, galima pastebėti, jog darosi vis sunkiau atskirti privačias komercines veiklas nuo viešųjų nekomercinių. Pastarosios kategorijos ypač slidžios: vertybinis ir finansinis kapitalas nuteka skirtingiausiomis kryptimis, maišydamasis tarpusavyje. Štai kad ir „Frieze“ fondas, ne pelno organizacija, administruojanti, užsakanti ir kurianti kuruojamas programas (projektus, diskusijas, edukacinius renginius), rengiamas kasmetinės „Frieze Art Fair“ mugės metu: tarp ją remiančių visuomeninių organizacijų yra ir pati Anglijos meno taryba (Arts Council England). „Frieze Art Fair“ – tai komercinė kompanija, 2002 m. įkurta „Frieze“ žurnalo leidėjų, kurie iki šiol ją (kaip teigiama jų interneto svetainėje) „jums teberengia“. Mugę savo ruožtu organizuoja Frieze Events Ltd. Visos minėtos įstaigos aiškiai yra to paties „Frieze prekės ženklo“ dalys, o kai kurių asmenų pavardės figūruoja kiekvienoje jų.[1] Kartu su komercinėmis galerijomis, „Frieze Art Fair“ mugėje dalyvauja ir valstybės finansuojamos institucijos, bendradarbiaujančios su „Frieze“ fondu: Frankfurto „Portikus“, Amsterdamo „Stedelijk Museum Bureau“, Bilbao „Sala Rekalde“ bei „Project“ Dubline. Dabar jau tapo įprasta į meno mugės kviešti valstybines institucijas. Tačiau „Frieze“ fondas pakeitė tradicinį bendradarbiavimo modelį į formalesnį ir pasinaudojo mugėje dalyvaujančiomis viešosiomis įstaigomis teikdama paraišką valstybiniam finansavimui. Fondas gavo dideles sumas iš ES kultūros fondo „Kultūra 2000“. Daugeliu atvejų regis, „Frieze“ fondo ir Frieze Art Fair“ veikla pranašauja Viešojo ir privataus kapitalo partnerystes, kurių reikšmė, kaip teigiama scenarijuose, kitą dešimtmetį smarkiai išaugs.[2]

„Frieze Art Fair“ paprastai laikomas sėkmingu projektu. Verslas sukasi puikiai, lankytojų netrūksta. Ambicijos didžiulės, o mugėi reikšmingo Projekto (pilnu pavadinimu „Frieze Art Fair 2005-7: Artists Projects and Talks Programme“, organizatorius „Frieze“ fondas) tikslas be kita ko yra ir „skatinti tarptautinio šiuolaikinio meno pripažinimą ir supratimą; šviesti ir informuoti menininkus, kritikus, kuratorius, galerijų savininkus, studentus bei visuomenę apie tarptautinį šiuolaikinį meną, rengti įdomias kasmetines diskusijas, iškelti tarptautinio lygio lyderius, kurie tapę kultūrinio peizažo dalimi, skatintų visuomenę domėtis šiuolaikiniu menu.“[3] Toks pareiškimas niekuo nesiskiria nuo bet kokio muziejaus ar valstybinės galerijos viešųjų ryšių retorikos – tarsi meno mugės būtų perėmusios valstybinių institucijų vaidmenį ir tapusios pokyčių bei inovacijų arenomis. Viešosios erdvės kenčia nuo

augančios mokesčių naštos. Politikai ir valstybės tarnautojai siekia, kad projektai būtų finansuojami iš išorės. Jie kelia vis didesnius reikalavimus visuomenei atviroms parodų programoms ir ima nervintis vos išgirdę apie bent kiek eksperimentišką ir kritiškesnę meną. Sėkmingos meno mugės tuo tarpu gali nebijoti iššūkių. Jų finansavimui retai kada iškyla grėsmė, tad visa, kas yra susiję su tyrinėjimais, iššūkiams ir mainais, tik prisideda prie jų sėkmės.[4] Taigi, ne pelno siekiančio fondo ir komercinės mugės jungtis šiuolaikinėje kultūros ekonomikos situacijoje yra naudinga abiem pusėms.

Ar tai reiškia, jog meno pasaulyje ims dominuoti nebe meno muziejai ir galerijos, o meno mugės? Ir jei taip, kokią įtaką tai turės menininkams ir jų kuriamam menui? Čia būtų naudinga žvilgtelėti į specifinius „Frieze“ fondo ir valstybės remiamų institucijų bendradarbiavimo būdus. Meno institucijos mugei ne tik suteikia savo kompetenciją ir reputaciją, bet ir kiekviena jų sukuria ir finansuoja po naują meno projektą. Pageidautina, kad projektai būtų tuo laiku ir įgyvendinami, jų biudžetas būtų bent 15 tūkstančių eurų.[5] 2005 metais tokio bendradarbiavimo su „Frieze“ fondu rezultatas buvo iš projekto „Kultūra 2000“ gauta visa suma, kurios ir buvo prašyta: 179 tūkstančiai eurų.[6] Meno institucijos, savo ruožtu, kaip atlygį gauna „fondo patirtį ir vardą bei „Frieze Art Fair“ išteklius, projektų pristatymams tinkamą erdvę mugėje, visą reikiamą gamybinę, konstrukcinę ar sklaidos pagalbą, projektų dokumentacijas ir įvertinimą, nakvynę Londono viešbutyje, pakvietimus į begalę renginių naujų kontaktų užmezgimui, plačią nacionalinę ir tarptautinę reklamą spaudoje bei internete, žiniasklaidos dėmesį ir – ne mažiau svarbu – labai didelį lankytojų skaičių.[7] 2003-aisiais mugėje apsilankė 27 602 lankytojai, o 2004 m. skaičius padidėjo iki 30 822 – beveik tiek pat lankytojų susilaukia eilinė paroda „Whitechapel“ galerijoje. Žiniasklaidos susidomėjimas muge, vis dėlto, ištis išpūdingas – tai proga susilaukti visiškai kitokio dėmesio, nei įprasta. Įdomu tai, jog bendradarbiaujančios institucijos ir menininkai negauna jokio papildomo finansavimo – tik sutartinę dalį iš tų 179 tūkstančių eurų, kuriuos „Kultūra 2000“ skyrė „Frieze“ fondo projektui.

„Frieze“ fondas, kaip renginio „pagrindinis partneris“, turi teisę atmesti

kitų „partnerių“ siūlomus projektus. Taip nutiko su šių metų IASPIIS projektu – nepriimtu, kadangi vienas iš dviejų pasiūlytų menininkų jau buvo pakviestas dalyvauti paties „Frieze“ fondo rengiamame projekte. Toks sprendimas IASPIIS – valstybės finansuojamos institucijos – viduje sukėlė diskusijas apie šiandienines valstybės finansuojamų meno institucijų sąsajas su komerciniais kontekstais: kokią poveikį šie santykiai daro menininkams ir kokias laisves jiems suteikia skirtingi ekonominiai kontekstai, o svarbiausia – ką šiandien reiškia „bendradarbiauti“. IASPIIS pateikė naują pasiūlymą, kurį „Frieze“ fondas po nedidelių dvejonių priėmė – o tai ir yra šis projektas, „Europos kultūros politika 2015-aisiais. Šiuolaikinio meno valstybinis finansavimas Europoje: ateities scenarijai“. Projekte dalyvavę aštuoni autoriai iš skirtingų Europos šalių studijavo ir analizavo šiandieninę situaciją septyniuose regionuose. Be to, buvo nepamiršta ir ES politikos orientacija į ateitį – atsižvelgę į tai, autoriai pasiūlė įvairius būsimos situacijos 2015-aisiais scenarijus. Kadangi valstybinis šiuolaikinio meno finansavimas ir jo ateitis yra glaudžiai susiję su kultūros politika apskritai, daugelis autorių aptaria ir šį klausimą.

Aštuoniuose tekstuose aprašoma situacija įvairiose vietovėse. Autorių išvados kartais atrodo akivaizdžios ir nesunkiai prognozuojamos, tačiau kai kurios jų ištis stebina. Visuose tekstuose akcentuojama ta pati mintis – menas vis labiau instrumentalizuojamas. Tai ypač ryšku kalbant apie nacionalinį/europinį identitetą bei suvokiant meną visų pirma kaip ekonominį stimuliatorių. Rebecca Gordon Nesbit, analizavusi situaciją Didžiojoje Britanijoje ir tyrimams pasirinkusi Škotijos atvejį, aptinka aiškius meno instrumentalizavimo pėdsakus valstybės pozicijoje, dalinai susijusius su socialinio aktyvumo ir darbo rinkos skatinimo sąvokomis. Tokia situacija susiformavo aktyvėjant Viešojo ir privataus kapitalo partnerystėms, išplitusioms ir kitose socialinėse srityse ir valdančioms transporto bei sveikatos apsaugos sritis. Anglijos meno taryba palaiko mintį, jog privati meno rinka yra viršesnė už tas pastangas, kurios tradiciškai siejamos su viešomis veiklos formomis. Tokia pozicija skatina vienokio pobūdžio meninę produkciją ir slopina kritišką meną, nesitaikstantį su esamu status quo. Anot Rebbecos Gordon Nesbit, dėl šios priežasties po dešimties metų menas taps smarkiai poliškas. Viena vertus, viešasis ir privatusis sektorius susivienys į bendrą rinką, kita vertus, daugybė menininkų kartu su politiniais aktyvistais kurs naujas

organizacijas, siekdami suformuoti naujas savarankiškas kultūros mikroekonomikas.

Brancoš Ćurčić tyrimai Serbijoje ir Juodkalnijoje parodė, jog situaciją šiame regione taikliausiai apibūdina fragmentacijos terminas. Valstybinės institucijos čia visiškai priklauso nuo automatiškai skiriamų valstybės subsidijų. Nepriklausomos organizacijos tuo tarpu yra priverstos kaskart iš naujo prašyti net minimalios paramos. Tačiau kai kurios mažos nepriklausomai finansuojamos organizacijos (pvz., Rex ir kuda.org) prisiėmė išpareigojimus, paprastai esančius valstybinių institucijų jurisdikcijoje. Tiesioginė parama menininkams, kaip ir rinkos įtaka, yra labai ribota. Įdomu tai, jog didžioji paramos dalis atkeliauja iš šveicarų fondo „Pro Helvetia“ – vieno iš galimų ateities pranašų. Branca Ćurčić prognozuoja, jog 2015-aisiais menas bus daugiausia finansuojamas tarptautinių visuomeninių fondų, kad ir valdomų griežtos kultūros politikos. Savo ruožtu individualiai kuriantiems menininkams teks varžytis su naujais menininkų tinklais ir neformaliomis grupuotėmis, kurios kursis, siekdamos išplėsti savo įtaką. Ćurčić pabrėžia, jog būtina aiškiai atskirti komercinę ir nekomercinę kultūros produkciją. Mes turėsime suprasti, kaip funkcionuoja šios dvi skirtingos sferos, tam, kad išvengtume situacijos, kurioje meno rinka būtų „pati svarbiausia veikėja, diktuojanti estetiką ir meno pasaulio madas“.

Berlynui vėl tapus suvienytos Vokietijos sostine, šalies kultūriniame gyvenime įvyko reikšminga slinktis iš regionų į sostinę. Anot Cornelios Sollfrank, tokia „nacionalizacija“ sutapo su atgijusiu požiūriu į Vokietiją kaip į „kultūros naciją“, kurios kultūra gali būti vadinama Leitkultur, t. y. „pirmaujančia kultūra“. Taip gimė keletas prestižinių ir politiškai motyvuotų projektų. Pavyzdžiui, privačią Flicko kolekciją Nacionalinėje galerijoje (Nationalgalerie), „Hamburger Bahnhof“, finansavo valstybė, kitaip tariant, kolekcijos vertę pakėlė parama, kurią suteikė praktiškai bankrutuojantis miestas. Cornelia Sollfrank vadina tai tipišku pavyzdžiu, kaip smarkiai viešo/privataus kapitalo partnerystės pasitarnauja privačiai sferai ir jos sėkmės kriterijams, – sėkmės, kuri grindžiama dideliu lankomumu ir stambiais papildomų pajamų šaltiniais. Todėl visiškai nenuostabu, jog mažiau nei 1% valstybinio finansavimo atitenka tiesiogiai patiems menininkams, o ir šis santykis toliau mažėja. Klasikinė humanistinė-buržuazinė tradicija remti „nepopuliarų“ darbą ir nedidelei auditori-

jai skirtą meną užleidžia vietą ekonominėms ir funkcionalistinėms nuostatoms bei veikloms. Solfrank viltis deda į savarankiškas mikrosistemas. Tik jos gali pasipriešinti būsimojo dešimtmečio vizijai, kai visa kūryba turės būti parduodama, o muziejų sumažės perpus. Alternatyvioje vizijoje numatoma, jog 2015-aisiais meno institucijos atliks ir laisvalaikio centrų bei teminių parkų funkciją.

Hüseyinas Bhari Alptekinas Turkijos raidos atžvilgiu nusiteikęs optimistiškiau. Kadangi šiandieninėje Turkijoje nėra rimtos kultūros politikos – bent jau palankios menui – prarasti nebus ką. Privatūs rėmėjai ir kompanijos vis labiau aktyvėja ir ima vertinti ryšius su ES strategijomis. Turkija išgarsėjo, įgyvendinus keletą projektų Stambule ir Ankaroje bei Diyarbakire ir Izmiere. Bhari Alptekinas pažymi, jog vis daugiau kitataučių menininkų ir kultūros kūrėjų atvyksta gyventi ir dirbti į Stambulą, bet perspėja dėl egzotizmo ir jį lydinčio poveikio, kurį nesunkiai gali sąlygoti tokie politiniai mainai. Bet kokiu atveju mainai skatina vaisingą bendradarbiavimą, o Turkijos menininkams suteikia daugiau galimybių įgyvendinti savo projektus užsienyje. 2015-aisiais Hüseyinas Bhari Alptekinas norėtų matyti sumažėjusią hierarchinę prarają tarp menininkų ir valstybinio finansavimo. Alternatyvi struktūra būtų palankesnė kritiniams požiūriams, paremtiems labiau panašumais, nei skirtumais, o menas taptų dar viena žinijos generavimo forma.

Istoriškai Belgijos meną formavo kultūros politika, pagrįsta atskirtimi tarp flamandų ir prancūzų. Be to, tarp turtingųjų buvo nemažai privačių kolekcionierių, savo laisvalaikį skiriančių menui. Frédéricas Jacqueminas pastebi iš to gimus mitą, jog menininkams tokia komercinė sistema naudinga, nors iš tiesų pelną gauna tik tarpininkai ir nedidelė pačių menininkų saujelė. Naujasis valstybės finansuojamas „menininkų statusas“ (1000 eurų mėnesinė parama), turėjęs garantuoti pastovias pajamas menininkams, nepateisino vilčių. Kriterijai, pagal kuriuos suteikiama ši socialinė privilegija, labiau tinka „kūrybinėms industrijoms“ – reklamai ir komunikacijai – nei rimtam menininko darbui. Anot Frédéricas Jacquemino, 2015-aisiais jau bus žengti pirmieji žingsneliai transformuojant kultūros aparatą. Dėl ženkliai išaugusių investicijų į kultūros infrastruktūras, daugelis meno centrų iki tol apleistuose Belgijos regionuose bus finansuojami viršvalstybinių organizacijų – tokių, kaip ES, – lėšomis. Pirmiausia bus mėginama pasotinti naują korporacinį meno alkį ir išvalyti valstybę nuo nepageidaujamų fašistinių bei nacionalistinių judėjimų.

Olegas Kirejevas teigia, jog Rusijos visuomenė dabar patiria esminį lūžį, o menininkai siekia tarptautinio pripažinimo ir integracijos. Tai lemia ir augančią komercializaciją, prasidėjusią dau-

gybe naujų galerijų ir Maskvos meno muge, kurios svarbiausi lankytojai ir potencialūs užsakovai yra vietinė vidurinioji klasė. Menininkai negauna jokios valstybinės paramos, išskyrus 5000 eurų „Juodojo Kvadrato“ premiją, pirmą kartą įteiktą 2004-aisiais. Anot Olego Kirejevo, tokia situacija jau turi akivaizdžių pasekmių: menas vulgarizuojamas ir dekonceptualizuojamas, nusiriant iki karikatūros lygio; mažėja meno kritikų bei nyksta pats kritinis diskursas, viršijantis parduodamo meno poreikius. Galiausiai dominuojančios sistemos pakraščiuose ima formuotis naujasis avangardas, kurį Kirejevas laiko visuomenės nervų bei imuninės sistemų dalimi. Jis telkiasi apie Kultūros ministerijos finansuojamus nacionalinius šiuolaikinio meno centrus, kaip antai Jekaterinburge, Nižnij Novgorode ir Kaliningrade. Tokiomis sąlygomis individualūs bei susijungę į grupuotes menininkai, 8-ojo dešimtmečio viduryje gimusi ir jaunesnė karta, ėmė eksperimentuoti su naujomis idėjomis. Periferijose gyvenantys žmonės bendrauja tarpusavyje, aplenkdami Maskvos galios centrą. Kirejevas tiki, jog ateityje Rusijos menas turės didesnę įtaką pilietinės visuomenės formavimuisi ir veiks kaip tarpininkas tarp intelektualų ir plačiosios visuomenės.

Tone Hansen rašo, jog 2015-aisiais Norvegijoje (kuri vis dar nėra ES narė) Kultūros ir verslo forumas (Forum for Culture and Business) bei užsienio investitoriai labiau nei bet kada investuos į meną. Valstybė irgi linkusi išnaudoti savo institucijas ir nori, jog jos kultūrinė parama darytų apčiuopiamą socialinį poveikį. Tačiau nemažai valstybinių institucijų buvo privatizuotos, tad nukentėjo jų darbo skaidrumas ir atskaitomybė, o viešojoje sferoje sumažėjo diskusijų. Projektų perdavimas kitoms įstaigoms atitolino menininkus nuo institucijų. Menininkai jau nebegali pasikliauti 1970 m. įvestais parodų mokesčiais. Institucijos dabar jaučiasi veikiau pagalbininkėmis, nei atsakingomis socialinės sferos veikėjomis. Kaip ir keletas kitų autorių, Tone Hansen teigia, jog menininkai, atsisakę tapti pramogų industrijos dalimi, neišvengiamai turės gyventi vis prastesnėmis sąlygomis.

Kaip visos šios regioninės ataskaitos atspindi įvykius viršnacionaliniame, Europos kontekste? Europos Komisija jau 2004-aisiais pasiūlė naujos kultūros rėmimo programos planus, pakeisiančius projektą „Kultūra 2000“. Tačiau po ES konstitucijos atmetimo Prancūzijoje ir Olandijoje bei nepavykusių derybų dėl 2007-2013 metų biudžeto, šis procesas sustojo. Vis dėlto, kaip teigia Raimundas Minichbaueris, galima tikėtis tam tikrų pokyčių, pvz., jog valdžios struktūros taps atviresnės ir – neišvengiamai – palankesnės vartotojams. Būta ir konservatyvesnių pasiūlymų, kaip antai didinti paramą graikų ir lotynų klasikos vertimams, bei ekonominių pasiūlymų, sutelktų vien ties vadinamųjų „kūrybinių industrijų“ skatinimu. Palyginus su ankstesnėmis programomis, „Kultūroje 2007“ justu kur kas mažiau politinių ambicijų, vyrauja veikiau gynybinė pozicija. Atsisakyta pasenusios idėjos, jog kultūra

turi savaiminę, imanentinę vertę, priimant ją kaip sudėtinę ES pilietybės, įvaizdžio ir užsienio politikos dalį. „Kultūra 2007“ kur kas aiškiau nei jos pirm-takai, žvelgia vien tik į Europą.

Perskirstant visą ES biudžetą, žemės ūkiui numatytos lėšos atiteks žinijos ekonomikai – tai turėtų atnešti naudos ir kultūrinėms industrijoms. Tačiau lieka neaišku, kokį poveikį tai turės nekomerciniam menui. Kitas pokytis yra tas, jog taip trokštamų kooperacijų struktūra (dabar vadinama „kooperacijos centrais“) pareikalau daugiau partnerių, ilgalaikių kooperacijų ir didesnių biudžetų – o tai naudinga stambiesiems „žaidėjams“ iš turtingesnių ES valstybių. Be viso to, parama Europos žinijos tinklams sudarė sąlygas atsirasti infrastruktūrai, kuri skatina kur kas savarankiškesnes daugiašales sąjungas, kurios taip pat gali bandyti pretenduoti į finansavimą. Vienas iš esminių klausimų čia būtų toks: ar ES yra pasiruošusi investuoti į ilgalaikį šių tarptautinių infrastruktūrų rėmimą?

Šios ateities vizijos buvo nemokamai platinamos 2005 m. spalį „Frieze Art Fair“ metu, o lapkričio mėnesį Stokholme, vėliau Vienoje ir kituose miestuose buvo surengtos kūrybinės IASPIS dirbtuvės diskusijoms apie konkrečių veiksmų taktikas ir strategijas, susijusias su projekto tema. Tekstus galima parsisiųsti PDF formatu iš www.iaspis.com ir www.eipcp.net.

Iš anglų kalbos vertė
Tomas Čiučelis

[1] www.friezeartfair.com

„Frieze Foundation“ dalinasi bendru biuru bei daugeliu administracijos darbuotojų kartu su „Frieze Art Fair“ ir „Frieze“ žurnalu. Kiekviena organizacija yra valdoma nepriklausomai kaip savarankiška kompanija. Amanda Sharp ir Matthew Slotoveris yra „Frieze Art Fair“ vadovai ir „Frieze“ žurnalo leidėjai bei „Frieze“ fondo direktoriai, konsultuojantys programų sudarytojus.

[2] 2003 m. „Frieze Art Fair“ metu oficiali galerijų apyvarta buvo 11,1 milijonų svarų, tačiau apytiksliais skaičiavimais ji siekė maždaug 16-20 milijonus svarų. 2004 m. oficiali suma buvo 19,6 milijonų svarų, bet manyta ją buvus daugiau kaip 26 milijonai svarų. Pelnas nėra viešinamas.

[3] Citata iš susitarimo dėl bendradarbiavimo (C&C CORP/ SJE: LN:1A31AE5_45(5)).

[4] „Frieze“ fondo parama nėra ir niekuomet nebuvo „užtikrinta ar laiduota“. Nuo pat jo įkūrimo 2002 m. programų finansavimu nepriklausomai rūpinosi direktoriai, kuratoriai ir kuratoriaus pavaduotojas. 2003 ir 2004 metams buvo gautas metinis finansavimas. 2004 m. iš ES ir Anglijos meno tarybos buvo gauta pagrindinė parama 2005-2007 metams. „Tyrinėjimai, iššūkiai ir mainai“ – tai ne šiaip „priedas“, o mūsų veiklos esmė.“

Citata iš Polly Staple, „Frieze“ fondo kuratorės elektroninio

laiško Marijai Lind, IASPIS direktorei (2005 m. rugsėjo 20 d.).

[5] „KULTŪRA 2000: REIKALAVIMAI 2005 METAMS: PRIEDAS C: FORMALŪS TINKAMUMO IR NETINKAMUMO KRITERIJAI B. TINKAMUMO KRITERIJAI“ santrauka:

„Pagal programos „Kultūra 2000“ paraiškai keliamus reikalavimus, kiekvienas metinio ar daugiamečio projekto bendraautorius turi įnešti minimalią, 5% bendros biudžeto vertės sumą. 2004 m. rugpjūtį IASPIS buvo pakviesta dalyvauti metiniame bendradarbiavimo projekte. Kadangi bendras vienerių metų biudžetas buvo 300 tūkst. eurų, kvietimas galiojo su sąlyga, jog organizacija įneš 15 tūkst. eurų įnašą. „Frieze“ fondas, savo ruožtu, sutarė 15 000 eurų iš gautos paramos skirti projekto gamybinėms išlaidoms ir suteikti kai kurias kitas nepiniginės privilegijas.“

„2004-ųjų spalį buvo nutarta, jog norint gauti paramą ilgesniam laikotarpiui, būtų naudingiau pasirašyti ilgalaikio bendradarbiavimo sutartį. Kadangi 3 metų biudžetą sudarė apie 900 tūkst. eurų, kiekvienos organizacijos 5% įnašas pakilo iki 45 tūkst. eurų.“

Citata iš Kitty Anderson („Frieze“ fondo kuratoriaus pavaduotojos) el. laiško „Frieze“ fondo partneriams dėl bendradarbiavimo sutarties (2005 m. rugsėjo 21 d.).

[6] 2003 m. „Frieze“ fondas iš „Kultūros 2000“ gavo 135 616,97 eurų, o kitais metais – 148 520 eurų. Fondo paraiškoje, patvirtintoje 2005-ųjų gegužės mėn., 2005-2007 metams skirta 537 900 eurų.

[7] Citata iš Polly Staple el. laiško Marijai Lind, 2005 m. rugsėjo 20 d.

temos: ATEITIS, menas, politika, socialumas |

Olaf Arndt: Kam žvanga ginklai?

transliatorė | 2007-11-01 | 20:23
temos: ATEITIS, architektūra, biurokratija, dizainas

Sakmė apie mokesčius, arba vargo pasakėlė

Šioje istorijoje visi asmenys ir situacijos yra tikėtini, tačiau ne autentiški.

2004 metais menininkų grupės BBM nariai gavo sensacingą žinią: Briuselio „Framework Culture 2000“ fondas jiems skyrė magišką sumą – vieną milijoną eurų!

Žinomiausias prodiuseris, ketinęs pasirašyti kontraktą, buvo „Vienna Festival Weeks“. Projektas, pavadinimu TROIA, turėjo imtis futuristinių temų, pagrįstų terorizmo ir saugumo priešpriešomis, bei priversti susimąstyti apie Europos demokratijos ateitį.

Menininkai projektui sukūrė įspūdingą kilnojamą paviljoną, skirtą naudojimui viešose erdvėse, nuskynė prizus JAV ir kurių laiką atrodė, jog TROIA ketina perrašyti politinio gatvės teatro istoriją.

Bet viskas baigėsi

kiek kitaip. Partneriai bankrutavo, kontraktų sąlygos liko neįvykdytos, atsirado kliūčių mokesčių departamente, o nutrūkus finansavimui įmonės vieną po kito ėmė kelti ieškinius. Advokatai, atsakovai ir teisėjai TROIA projektą sutartinai pavertė kultūrinės produkcijos neoliberaliomis sąlygomis modeliu.

I. Valdžia

Lemtingas posūkis įvyksta kelionės į Briuselį metu, pakeliui į drakono, vardu „biurokratija“, olą. Naktiniame traukinyje,

važiuojančiame per Kiolną, sėdi ES projektų atveju įprastas sociogenetiškai ribotas trilapis dobilas – trys kultūros kūrėjai. Ši kombinacija, nepaisant to, kad gyvenime būna kiek kitaip, jiems turi garantuoti sėkmingą finansavimo pradžią. Štai vienas iš jų šelmiškai pasitaiso akinius – tai Gerdas Stelzeris, Kultūros departamento atstovas, pateikęs prašymą finansavimui. Jis pasiruošęs rizikuoti, tačiau ilgametė patirtis verčia jį išlikti atsargiu ir suprasti, kad jo įstaiga yra tik nereikšminga tarpinė grandis projekto finansavimo procese. Šalia Stelzerio – be perstojo rūkydama visas aštuonias kelionės valandas – sėdi vyriausioji finansininkė, žavi frankofonė Catherine Belzig. Ji puikiai išmano derybų gudrybes ir yra pasiruošusi padėti visais atžvilgiais, tačiau šiame reikale jos pozicija – tiesiog „darbuotoja“ be jokios atsakomybės. Trečiasis – tai artistiškas projekto vadovas Ju Eberleinas, medijų menininkas, pasidabinęs madingomis ispaniškoms žandenomis. Sukūręs scenografiją Hanoverio „Expo 2000“ parodai, jis pelnė reputaciją, kuri paprastai praverčia ieškant finansavimo. Jis ir yra projekto iniciatorius, įtikinęs savo bendrakeleivius imtis šios idėjos.

Štai netrukus trijulė pakviečiama į susitikimą ES Vyriausioje valdyboje. Laiške rašoma, jog pavėlavę į šį susitikimą jie praras teisę į finansavimą. Trijulė susižvalgo: reikalas ima panėšėti veikiau į psichologinio atsparumo testą, o ne į suplanuotą projekto pristatymą. Po 90 minučių lūkuriavimo prie vėjuoto įvažiavimo į garažą, kur garso nepraleidžiančioje sargo būdelėje snūduriuoja užsienio kalboms visiškai negabus katonikas, mechaninio vaiduoklio ranka pagaliau pakelia dvisparnius plieninius vartus, už kurių pasirodo besisukančios veidrodinės durys. Tačiau užuot vedusios į lauką tikslą, kol kas jos palydi lankytoją tik į marmurinį vestibulį su lifto durimis. Sužvarbusi grupelė – portugalė, norvegas ir slovėnas – ima laukti „balso iš aukštybių“, kuris nurodytų reikiamą aukštą.

Visi jie nekantrauja pristatyti įvairiausius projektus, kuriuos sukūrė ateinantiems trejiems metams: nuo laisvo šokio programos vaikams iki plano suarchyvuoti mažai kam žinomo armėnų kilmės kaliningradiečio postrealisto palikimą, išsimėčiusį penkiose valstybėse. Juk visos pastangos pateisinamos.

Išnaršę turimus popierius ir paskubomis įjungtų PowerBook'ų saugyklas, jie nusprendžia pakilti į aukštą, apie kurio egzistavimą gali nutuokti tik tas, kas yra susipažinęs su „Autostopininko gidu į

galaktiką“ (*The Hitchhiker's Guide to the Galaxy* – Douglaso Adamso mokslinės fantastikos komedija (1978) – vert.). Liftas sustoja po galinga, dangaus šviesa užpildyta stikline akimi – čia didžioji kelionė laikinai ir pertraukiama trims valandoms (beje, tai įvyksta jau gerokai po susitarto laiko). Tuomet pasirodo pati valdžia, sutirštėjusi į vieną didžiulį kūną, į 180 kg sveriančią romumo inkarnaciją, kurios vardas – Konstantiniu Kosmopoulos, programų direktorius. Jo minkšti, mokasinių sušvelninti žingsniai priverčia sintetinio kiimo kraštus pakilti iki pat prabangių apartamentų sienų. Jis atžingsniuoja, kaip pasakytų Timas Burtonas, „su taika“. Kosmopoulosas yra toks nepasiduodančio kontrolei direktoriaus prototipas, kuris atkakliai ir meistriškai slepia visus savo sprendimus. Jis tikrai kilęs iš kito pasaulio, akivaizdu, jog iš Marso. Štai jis stovi priešais „žemiečius“ ir maloniai šypsosi, o „žemiečiai“, baugiai besidairydami kėdžių, susirietę laiko stirtas dokumentų segtuvų. Šviesos spinduliai 23-io aukšto lango fone išryškina figūrą apsiblaususiomis akimis, pačios biurokratijos manifestaciją, sudarytą iš šaltakraujiško cinizmo ir amžino nepritarimo viskam. Tačiau susitikimas įvyksta. Įžeidimai kaitaliojasi su pašaipomis pastabomis. Įžūlumas kartais peržengia visas įmanomas ribas. Į bet kokius pareiškėjų protestus reaguojama pasipūtėliškais komentarais. Akivaizdu, jog čia domimasi pareiškėjų atsparumu, visai kaip vadybininkų kursuose, kurių tikslas – pateikti kuo daugiau netikėtų ir sunkiai išsprendžiamų problemų. Išbandykime sugebėjimą bendrauti ekstremalaus spaudimo sąlygomis! Žinoma, čia niekas net neabejoja, kad galite kurti meną. Tačiau galiausiai šio išbandymo rezultatą oficialiai galima vadinti „pozityviu“. Pinigai suteikiami.

Tą patį vakarą, suvartoję būtina kiekį belgiško „Bollekens“, Stelzeris (trijulės netikėtai paskirtas „pagrindiniu organizatoriumi“) pasipiktinęs ir pažemintas pareikalauja sudaryti tyrimų komisiją. Tokiu būdu dar prieš prasidedant projektui, susiformuoja atmosfera, neišsisklaidysianti visą likusį laiką.

II. Masių kontrolė

2005 m. pabaigoje, prieš pat savo netikėtą ir tragišką mirtį, apie ketinimą pradėti performansų eksperimentą pavadinimu „Sveiki atvykę į Benthamo aerouostą“,

Vengrijos scenos žvaigždė Peteris Halaszas paskelbė tokiais žodžiais: „Masių kontrolė prasideda nuo mokesčių grąžinimo.“

Tuo tarpu TROIA nariai paskendę dokumentuose. Išmoningos ieškinių nutraukimo formuluotės pakeičia visus veiklos planus. Užuoat lankytojams pateikę politinio gatvės meno revoliuciją, jie visą laiką praleidžia įvairiose Vokietijos mokesčių inspekcijose ir miesto tarybose, demonstruodami savo išsamias žinias apie tai, kaip elgtis su neapmokestinamais Europos fondų pinigais. Bet kas, tapęs audito taikiniu, apšaudomu tokiomis formuluotėmis, kaip „apsikeitimas paslaugomis“, „procesinių veiksmų padaugėjimas“ ir „prašymų panaudoti PVM atmetimas“, supranta, jog mūšis prasidėjo ir ši kova negali būti laimėta anksčiau, nei po dvejų metų.

Iš tikro, čia kalbama ne apie kovas ir mūšių laukus, o apie kultūros finansavimą šioje tirstoje visuomenėje, nors naudojama kalba ir sukelia kiek kitokį įspūdį. Tačiau mūsų menininkai iš tiesų apstulbę nuo situacijos panašumo į karo veiksmus. Pasiekta viršutinis Richterio skalės trečdalis, tad gyvenimo struktūroje atsirado tektoninių lūžių. Tai tik vos vos žemiau Scotto Fitzgeraldo aprašytojo taško, kurį jis pavadino „lūžiu“ savo nuostabiame taip pat pavadintame esė; įskilimą porcelianiniame dirbinyje paprastai galima aptikti tik praėjus ilgam laikui, kuomet išgirsti duslų garsą, kylantį nagui nuslydus nuo įskilimo briaunos.

Pinigių sumai peržengus tam tikrą ribą, kultūros finansavimas tampa kruvinu konfliktu, kuriame visi vienas nuo kito mielai atsirežtų po riebų pinigą. Šiandien kiekvienas menininkas žino tikslią savo kainą. Tačiau sėkmė vis tiek pasiskirsto nepriklausomai nuo to. Pavyzdžiui, Leipcigo mokykla susižeria milijonus todėl, kad galerijos savininkas tiesiog spinduliuoja pasitikėjimu savimi, kuomet pas jį pasirodo nekilnojamojo turto agentai ir investicijų konsultantai, pasprukę iš Majamio. **Nereikia nė sakyti, kad tokie augliai mūsų tvarkingame gyvenime sukelia funkcijų sutrikimus: visi, kas gali laimėti bylą prieš restoraną, kuriame paspringo žuvies ašaka, tikrai nepirks meno kūrinių be advokato.**

Šiame mūšio lauke TROIA organizatoriai neatsilaiko prieš trigubą įrodymą, kad projektas privalo turėti direktorių. Niekas negali imtis „biznio“ – šiuo atveju tai trijų metų trukmės ES projektas – bendruomenės pavidalu ir atsisakyti bet kokio lyderystės modelio, net jei toks atsisakymas motyvuojamas prieštaravimu paties projekto idėjai. Iš tiesų sėkmingam projektui apie saviorganizaciją ir pasipriešinimą (galbūt kaip tik dėl tos priežasties) reikia vadovo. Na, kažkas bent jau žinos, už ką jis taip nekenčiamas. Tačiau tokia makiavelistinė lėšų skirstymo forma, kurią kultivuoja daugybė menininkų-kuratorių, veda nebent į kapitalistinę nirvaną. 1990-aisiais gal dar būtų buvę įmanoma dirbti iš tiesų kolektyviai, kuriant projektus, reikalaujančius mažiau administracinių veiksmų ir daugiau „organiško“ planavimo. Bet įsigalėjus e. komercijai, viskas, kas greitai augo ir darė didelį pinigą, persisunkė tam tikru skepticizmu. Kitas faktorius priklauso išorinei struktūrai, esančiai už menininko saviorganizacijos ribų: tai toks „žiūrėjimas savęs“, kylantis iš aukščiau ir radikaliai atskiriantis „lėšų gavėją“ nuo donoro, todėl apskaita jau nebegali būti organizuojama draugiškų derybų pagrindu. Šiandien valstybinį finansavimą skirstantys darbuotojai jau paskirtas sumas dažnai stengiasi kiek įmanoma sumažinti, todėl apkramto jas visais įmanomais būdais nesibaigiančio tranšėjų karo metu – ir visa tai vyksta vien iš meilės šiam sportui. Sistema nesuteikia progų jos sunaikinti, todėl naikina pati. Bendravimo atmosfera, grubus santykių kontroliavimas ir formalizavimas, paverčiantis menininką paslaugų tiekėju, neabejotinai tapo masiniu reiškiniu. Tai tikra bejėgiškumo meno akivaizdoje išraiška, kadangi valdžia meno tiesiogiai įtakoti negali, ir dėl to verčia menininkus kurti pažįstamas – administravimo – struktūras. Ekonomikos mokslų bakalaurų perteklius, formuojantis šiuolaikinės kultūros pasaulinį klimatą savo naujomis apyvartos dokumentų bei organizacine psichologija pagrįstų kompanijų struktūrų koncepcijomis, nėra atsitiktinis. Nuo šiol kiekvienas rėmėjas, net jei tai tik būtinųjų išlaidų išskyrimo reikalas, ima nerimauti, sužinojęs, kad biure nėra kokio verslo ar ekonomikos magistro, balansuojančio ant ergonomiškos ratukinės kėdės ir prakaituojančio virš Excel lentelių. Į sceną įšliaužė daugybė parazituojančių tarpininkų, kurie išekivoja didžiulius energijos kiekius blokuodami tiesioginius kontaktus tarp menininkų ir „klientų“. Vienintelė įmanoma alternatyva tokiu atveju – atsisakymas.

Tačiau grįžkime prie TROIA projekto. Žinoma, dabar beprasmiška galvoti apie tai, kas būtent pridarė daugiau žalos, arba kuriuo momentu buvo priimtas „negrįžtamas“ sprendimas. Visi dalyviai šį momentą daugiau ar mažiau pamena. Tai prasidėjo trečią valandą ryto, maždaug du mėnesiai prieš projekto pradžią. Veiksme dalyvavo ir natūralus nealkoholinis alus bei putojantis gėrimas, kurio gamintojas vėliau taps mūsų pagrindiniu rėmėju. Pirmoji jo reklaminė kampanija skelbė: „Oficialus geresnio pasaulio gėrimas.“ TROIA, tikri verslo pirmokai, net be Microsoft Office pagalbos nesunkiai apskaičiuoja, kad bus kur kas daugiau išlaidų pasitraukus dabar, nei toliau priešinantis kliūtims. Pastarasis pasirinkimas turi privalumą – jis bent jau neliks nepastebėtas. Dabar, kuomet aišku, jog racionalumas nieko nebegali išsaugoti, vidinėje kovoje menininkas nugali tą saugumo fanatiką, kuris, visų pirma, niekada nebūtų leidęs viskam taip toli nueiti. Tačiau – deja – abi dūšios gyvena viename kūne. Nors vidinis finansinės kontrolės procesas einasi blogiau, nei bet kur kitur, bent jau biudžeto suverenumo ir projekto atstovo klausimai tapo aiškūs.

Dabar TROIA ką tik atsigavo po pirmojo šoko: gerai žinomas Vokietijos fondas, kuris iš pradžių žadėjo suteikti trečdalį „gavėjo asmeninio įnašo“ ir paliudijo šį sprendimą ketinimų protokolu, staiga nusprendė savarankiškai pradėti vadovauti kitam panašiam projektui ir tuo pat metu nenutraukti pasirašyto ketinimų protokolo formaliai, o tiesiog nemokėti pinigų ir nebeatsakinėti į laiškus ir skambučius. TROIA tęsia veiklą toliau, nors ir bus nelengva gauti tokią sumą kur nors kitur. Tuo tarpu ES jau pervedė pinigus. Ratas įsisuko ir sukėlė savotišką įsiurbimo efektą. Į klausimą dėl Federacinių lėšų, kaip rezervo iš atitinkamo finansuotojo Halės mieste, skyrimo, sureaguota automatiškai: tiesiog pasakykite, kada reikia! Mes pamojuosime ir pinigai atplauks. Šiais mielais pažadais buvo patikėta, nes juk tikėti norisi, o ekonominiu požiūriu – tikėti reikia... kol stulbinantis jų neištesėjimas apvainikuoja situacijos absurdiškumą. O visa situacija atrodo šitaip: gavus iš Briuselio tokią nemenką sumelę regis, jog prašymas buvo pateiktas juokais, o ministerija nieko nežino apie tokį dosnų finansavimą. Ar reikėjo mums tada grąžinti tuos

600 000 eurų ir viską baigti? Finansininkas būtų siūlęs būtent tokį variantą. Tačiau menininkas tokio sprendimo juk nepadarys – pagaliau, juk jis negyvena apsikroves dokumentais ir tokį projektą tęsti turi prižasčių. O kur dar idealai! Taigi, TROIA Berlyno fotožurnale „BABEL“ ima atvirauti apie būseną, kuomet du smegenų pusrutuliai turi dvi skirtingas nuomones. Antraštė skelbia: „Sąmoningumo paieškos susidvejinusio proto krizės metu“. Tačiau versle sąmoningumas ir adekvatus elgesys ne visuomet yra šalia, dėl ko dažniausiai atsiranda paranoja – apie tai ir buvo rašoma aukščiau minėtame straipsnyje. Taigi, kalbant teoriškai, galima teigti, jog pasitikint ironijos kategoriškumu nusprendžiama ignoruoti akivaizdžią, strateginę beprotybę, kurią demonstruoja didžiausias finansinis rėmėjas, išreiškiantis save kietais valdžios gestais ir visišku nesigaudymu realioje situacijoje. Tačiau visi jau papuolę į neoliberalios „pasirinkimo laisvės“ nagus ir kelio atgal nebėra. Netgi tuomet, kai ateina laiškas, informuojantis apie ypatingąjį PVM auditą. Netgi tuomet, kai didžiausia projekte dalyvaujanti statybos kompanija, pasinaudodama laiko trūkumu, smarkiai pakelia kainas. Netgi kai ji atsisako perduoti baigtą statyti paviljoną dėl to, kad mokesčių inspekcija negrąžina suplanuotų 16 % iš fondo lėšų srauto. Nuspręsta skubiai aplankyti inspekciją.

III. Vizitas

Šveicorius su ilgaplaukio aviganiau šukuosena pakviečia įeiti pro žemai sukabintas skylėtas juostas, kurias sadistas interjero dizaineris panaudojo pirmajam kontaktui įėjus į mokesčių inspekcijos pastatą, kurio langai aklina uždaryti, baiminantis peršalimų. Toks niuansas dar labiau sustiprina bendrą atmosferą. Gerai įsiklausiusi į traškantį garsą, sklindantį iš garsiakalbio prie durų, trijulė sužino reikiamo fligelio numerį. Kiekvienoje pastato dalyje pilna kambarių, pasiruošusių praryti neišmatuojamą lankytojo laiko kiekį. Visi kambariai nudažyti vienoda žalsva skutimosi kremo spalva, nuo kurios lankytojui tuojau pat tampa aišku, jog iš čia ištrūks tik švariai nuskustas.

Tokioje vietoje reikia pamiršti visas subtilybes ir eiti tiesiai prie reikalo. Tačiau kai ko šiuose kambariuose trūksta – tai Hanoverio atmosferos. Visi, kas nekantraudami išvyko iš skurdžios vaizdais Žemutinės Saksonijos provincijos sostinės traukinių stoties (pavaizduotos vokiečių tapytojo Gerharo Richterio paveiksle) Ernsto Augusto raitelio skulptūros kryptimi, supras apie ką kalbu. Hanoveris – paklusnumo sostinė. Bet koks pažeidimas ten tuojau pat baudžiamas šmeižikiškais pareiškimais ir ne mažiau nei dešimčia metų. Niūri atmosfera karaliauja ne vien tarp juodu šilku išsidabinusių svečių, besibūriuojančių prie brolių masonų dėka atrestauruoto baseino. Čia bet kas gali būti perpasakota taip, kad susilauktų visuotinio nepritarimo. Rūgščiaveidžių Monty Pythonų personažų karikatūros su mažytėmis kvailomis kepurėlėmis iškabinėtos raudonais kilimais nuklo-

tuose pokario stiliaus koridoriuose. Vaikai niekada iš čia neišvyksta, o tėvai nesąmoningai siekia amžinos jaunystės vilkėdami aptemptus pilkus Diesel džinsus ir palaidines, kurios laimėtų bet kokį palapinių dizaino konkursą. Jei esate lankytojas, tuomet jūsų gyvenimas bus išbandytas visišku siauraprotyškumu. Hanoveryje visi geria „Gilde Ratskeller“, tokį nervus paralyžiuojantį skystį, o gerdami vokiškai teisinasi: „Das gildet nicht“ („Tai nieko nereiškia“). Alaus darykla čia svarbesnė už banką, o abu kartu jie (ne vien tik naktimis) daro pačią blogiausią įtaką miestui. „Gilde“ knaipėse ir į jas panašiuose mokesčių inspekcijos kabinetuose žmogus turi išverti be gyno oro dėl troškaus drėgnų „Barbour“ švarkų kvapo. Abiejose įstaigose nenaudojamos kėdės užkeliamos ant stalų, saugant jų kojas nuo senėjimo, kuomet svečių akivaizdoje valomos grindys. Ir štai mes užstrigome pastate, kuriame taisyklinga kanceliarine ispanų kalba rašomi dokumentai, o jų numeracija prasideda raidėmis „KZ“. Kokios pagalbos įmanoma sulaukti tokioje vietoje?

Po masinės atakos aštriame losjono po skutimosi kvapo debesyje ir įžūlaus argumentų išdėstymo tampa aišku, jog visas reikalas – tai nesusipratimas, kilęs dėl TROIA mokesčių konsultanto bukagalviškumo. Negi tai tiesa? Negi tokių detalių išaiškinimui tikrai reikia 14 mėnesių? Ar būtina prieš susėdant ir išsiaiškinant problemą gąsdinti, jog nieko neįmanoma padaryti? Bet kokių atvejų, kova dėl PVM blokados laimėta TROIA naudai. Tačiau išlieka įtarimas, jog viskas įvyko dėl to, kad Hanoverio miestas priėmė naują nutarimą, pagal kurį visi civiliai darbuotojai patys tampa atsakingi už bet kokį neteisingą įstaigoje padarytą sprendimą, o ne todėl, kad TROIA įstatymiškai neturėjo teisės atgauti PVM. Ir tik viską nuosekliai išdėsčius keturiuose dokumentų segtuvuose po 600 lapų galima aptikti, jog kažkas „ten“ padarė klaidą. Vadinasi, TROIA išgelbėtas. Operacija sėkminga! Tačiau pacientas – meno kūrinys – jau miręs: projektas seniai turėjo būti prasidėjęs.

IV. Ligos

Per pastaruosius 15 metų TROIA menininkai dėl kultūros industrijos neoliberalizacijos nuo galvos iki kojų pasipuošė randais. Kuratoriai ir vadovai savo bėdas ėmė permesti tiesiogiai patiems menininkams. Sutartinuose santykiuose tarp menininko ir kuratoriaus ar finansinio rėmėjo ėmė daugėti iracionalių nuostatų, kurios paprasčiausiai naikina visą darbo dalykiškumą. Pastovus ir daugeliu atvejų visiškai nepagrįstas menininkams daromas spaudimas, kylantis iš jėgos struktūrų, tik pablogina jau esančias ir psichož skatinančias jų ligas reguliariais skambučiais, konfliktais, priverstiniu darbu naktimis ir nuolatiniu nerimu dėl to, kas meno pasaulyje vadinama neišvengiamu ir sistemišku pinigų eikvojimu. Pastarosios itin varginančios atsakomybės ribos yra sunkiai apibrėžiamos, kadangi renginio metu pinigus mokantys lankytojai – tai ne vien mokesčių mokėtojai, bet ir patys kultūros rėmėjai.

Ronaldas Reaganas yra pasakęs štai ką:

„Mokesčių mokėtojas – tai vyriausybės darbuotojas be valstybės tarnautojo kvalifikacijos.“ [i]

Bet kodėl menininkai mano, jog jie negali rūpintis mokesčių susigrąžinimu taip pat, kaip ir visi kiti piliečiai? Toks savo teisių nesuvokimas atėjo iš laikų, kuomet menininkus neapgalvotai lepindavo kuratoriai, ieškoję naujų politinio meno formų, o jų „akcijos“ rėmėsi vieninteliu principu „šlapinkis valdžiai ant galvos“. Devintajame dešimtmetyje, kai vėlyvosios pokario kultūros funkcionieriai, vadinamieji 68-tininkai, pagaliau pradėjo atsigauti po nervingo pirmosios pokario kartos antifašizmo, jau nebuvo kaip atskirti šlapimo nuo aukso. Kurtas Schwittersas su pasitenkinimu tai numatė jau trečiajame dešimtmetyje ir šventyklos šviesoje išstatė sklidiną atitinkamą „sulčių“ indą.

Nepagrįsti reikalavimai, kuriuos kelia daugybė jaunųjų talentų, bandančių išsikvoti rinkos dalį iš tolimiausių ezoterinių jos kampelių, – besaikiai reikalavimai, dažnai kylantys dėl nepilnavertiškumo komplekso ir jausmo, jog menininkai tėra tik nebūtina sėkmės apštos visuomenės dalis – dažniausiai nurodo į tai, jog sąmoningas noras likti nesuprantamam ir noras parodyti savo kūrybos unikalumą yra visiškai supainiojami.

Daugelis tokių menininkų bėgant metams jautė vis didesnę kartėlį. Išties būtų tikras stebuklas, jei visos tos nesuskaičiuojamos savaitės, praleistos rašant paraiškas ir skaitant gautus neigiamus atsakymus, nebūtų padariusios jiems jokio poveikio. Menininkai yra kaip torpedos – po kelių bandymų jų apsauginis šarvas gerokai apsidaužo.

V. Nesėkmė

Tas, kam nepavyko asimiliuotis ir pagauti laiko dvasios, kas vis dar naiviai tiki, jog didysis devintojo dešimtmečio finansinis laistytuvai ir toliau jį gausiai laistys, gali ir toliau tyliai tupėti savo nišoje; panašiai atsitinka, kuomet menininkai įtikinami, esą jeigu tęs tą pačią „komerciškai sėkmingą“ veiklą, juos ir toliau lydės sėkmė. Visi, kas savo elgesiu nerodo neoliberalistinio dėmesingumo, galiausiai imami laikyti kairiaisiais.

2007 metų liepą, Berlyno kultūrinės produkcijos modelių

prezentacijos metu, visi diskusijos dalyviai perėmė tokius retorinius šampūnus, apie kuriuos prieš dešimtmetį nebūtų galėję būti nė kalbos. Žinoma, visi kalbėjo apie „nuošalės“, pagrindžio ir nepopuliariąją kultūrą naudodamiesi tokio tarpininkavimo metafora, kurios siekia aukščiausia Vokietijos kultūros valdžia su visais jos „varomaisiais“ ir „iniciatyviniais“ projektais. Tokiu būdu valdžia naudojami savo remiamais objektais tam, kad išnaudotojiškai susitelktų į kultūriškai „unikalius bruožus“, „inovacijas“, „organizuotą saugumą“ ir „Excel lenteles“.

Vakaro kulminacija tapo pastaba, kurią išsakė teatro direktorius (ir jis buvo beveik teisus): šis kultūros verslas jau ilgą laiką neturi savo auditorijos, todėl tenka kurti produktus įvairioms taryboms ir panašioms formatams. Kultūros struktūros pasikeitimas prasidėjo ekonomikos sistemoje, kuri, besirūpindama klientais, suluošina turinį ir sukuria socialinę segregaciją. Kol menininkai paklūsta rėmėjo diktuojamai apskaitos sistemai, tol niekas nesikeičia. Todėl įpuolus į nevilgtį tenka pripažinti, jog paraiškose naudojama kalba yra poezija, o paraiškų formuluotes galima interpretuoti kūrybiškai.

Šiandieninėmis rinkos sąlygomis į nesėkmę nebežiūrima kaip į neišsprastą reiškinį. Visiškas bankrotas ir visko praradimas yra veiksmingas krikštas, kelio į rimtą verslą pradžia. Reikia nepamiršti, jog visi menininko ištekliai slypi jo maištingoje sieloje. Be to, tai paaiškina, kodėl neįmanomas ilgalaikė pusiausvyra tarp dirbtuvės ir prekybos mugės.

Per pastaruosius 20 metų kuratoriai ir įvairūs meno vadovai sėkmingai perprato kultūriname gyvenime įvykusius fundamentalius pokyčius. Apie mokesčių mokėtoją jie kalba kaip apie savo „finansinį rėmėją“. Čia tikriausiai galima užuosti šlykštaus, beveidžio ir nesėkmių geidžiančio monstro, savo dygliuotu įnagiu kontroliuojančio viską, pažastų kvapą. Menininkai tokiu atveju rizikuoja labiausiai. Nepadės joks išmoningas administracijos pertvarkymas, net jei viskas, kas šiandien susiję su kultūros finansavimu, įgautų reklamos industrijos mastelius. Klientas turi pageidavimų. Klientas visuomet linkęs apsigalvoti. Neįmanoma numatyti, ko norės klientas, galima neabejoti tik tuo, kad jam nepatiks tai, kas siūloma. Todėl reikia būti pasiruošusiam beprasmiškai švaistyti savo darbą, laiką ir pinigus. Būtent todėl reikia imtis profilaktinių priemonių ir sukurti atitinkamą apskaitos sistemą.

Šioje srityje reikalingas tinkamas planas. Niekas iš skiriančiųjų finansavimą nesidomės turiniu tol, kol neišvys tvarkingų Excel lentelių. Šiandieniniai menininkai atrodo tokie nelankstūs, nešiuolaikiški, kupini apmaudo, kerštingi ir smulkmeniški vien dėl to, kad jie labai prastai susidoroja su naujais kultūrinės produkcijos iššūkiais. Tai nėra elegija apie kūrybiškumo praradimą. Šis tekstas bando įrodyti, jog pasikeitė pati kūrybiškumo pozicija. Iš tiesų, reikia gerai išsiaiškinti, kaip rangovai vertina teiginį, jog neoliberalios sąlygos pridaro daug žalos menininkams. Negi pirmieji patys nėra sistemos

dalis? Ar netgi jos aukos?

Bet kokių atveju, reikia saugotis festivalių vadovų, kurie pirmojo susitikimo metu ima skatinti menininką negrįžtamai sunaikinti sena ir negailestingai atsisakyti bet kokio konvencionalumo. Visi, kas bent dalinai įvykdys tokius reikalavimus, vėliau bus numesti į šalį kaip karštos bulvės.

Lietingą 2005-ųjų rugpjūtį, po antrosios premjeros, TROIA komanda Bremeno restorane „Speicher XI“ gurkšnojo vyną ir klausėsi Florentino Vogelnesto pastabų. Šis vienas didžiausių Europos impresarijų tuo metu buvo tituluojamas „kūrybingumo gigantu“. „Esate teisingame kelyje. Šiek tiek viską pakeiskite, parašykite naują tekstą ir pristatymui suteikite dinamikos. Jūsų laukia rožėmis klotas kelias.“ Kas išvertus reiškia... „žlugęs reikalas“. Gerdas Stelzeris viską užsirašo. Paprastais žodžiais tariant, tai skamba taip: „Tuojau pat sustabdykite visas įmokas.“ Šefas nepatenkintas – kas gali būti blogiau finansiniam auditui?

Pirmoji versija buvo tokia, kokios ir norėta – revoliucija! Grubus ir grynas, užimantis kvapą, purvinas pogrindis su užuomina į šokio teatrą. Ataka prieš padorų skonį, gluminanti aukštosios kultūros mėgėjus. Ilgai negaišdamas Vogelnestas idėją atmeta. „Per karšta, pernelyg užima kvapą. Darbas nelabai apgalvotas. Trūksta esmės, lyg „tešloje be miltų“. Šis „kulinarinis“ tekstas, kurio šešios versijos, padarytos šiais metais, nė karto nesusilaukė komentarų, buvo atmestas likus vienai dienai iki premjeros. Antrasis, visiškai radikalus, skausmingai politinis, vengriškai-angliškas scenarijus buvo atmestas dėl kalbos. Tačiau visa atsakomybė už meninį turinį vis dar TROIA rankose. Dabar jie patys turi nuspręsti, ką daryti toliau. Ši kartą jie turi parengę naują – konservatyvų – planą, kadangi suprato, jog sakinytis apie konvencijų laužymą buvo tik dirbtinė audra ir ji ji nereikia žiūrėti rimtai. Atėjo metas patikrinti trečiąją versiją. „Pernelyg statiška! Gal net per šalta? Naujasis rašytojas geras, bet tekstą reikia... pataisyti!“ Ir vėl nepataikyta. „Speicher XI“ susėdusi grupelė susižvalgė: „Kortos nuolat permaišomos!“ Tačiau niekas garsiai nedrįsta to ištarti. Tai tikras derybinis pokeris. Kas pasiduos pirmas? Gerdas Stelzeris drąsiai išsitraukia savo kortas. Viena klaida – ir visos jo darbas bus pastatytas ant vienos iš jų. Stelzeris – vienas iš nedaugelio, o galbūt ir vienintelis vadovas, su kuriuo galima pajusti, ką reiškia solidarumas sudėtingose situacijose. Po desperatiškų pastangų surasti bent kokią nors užuominą laiškuose paaiškėja, kad nėra už ko užsikabinti. Nė vieno elektroninio laiško per visus trejus metus! Kam pirmajam neišlaikys nervai ir kas pasitrauks neatskleidęs savo kortų? Kas norės pastatyti ant skaičiaus, kuris turi atnešti sėkmę purvinai revoliucijai? Ir net jeigu... o iš kur gauti pinigų sekančiam raundui? Projekto patobulinimo išlaidos ir taip viršija normalų gamybinį biudžetą. Žinoma, ES už tai sumokės. Akivaizdu, jog inovacijos neįmanomos be nevykusių patobulinimų, bet kas sumažins ekonominę

riziką? Taip, visi nori laimėti. Tačiau kas dabar nutiks su šiuo eksperimentu? Negi jis taip ir nesulauks lankytojų? Negi jiems reikia patarnauti lyg princams – pagal kiekvieno piniginės storį – patiekiant vis tą patį austrėmis įdarytą fazaną? Ar vis tik „tariamasis“ populiarumo ir pasisekimo trūkumas yra vien apgaulingas argumentas? Jau daugiau nei trys dienos iš TROIA nieko naujo nesigirdi. Ar pasitraukus prieš pat nesėkmę bus galima suprasti, jog ji ir taip būtų įvykusi? Tačiau nesėkmė jau buvo suplanuota festivalio būstinėje, kuri iš esmės niekuo nesiskiria nuo bet kokio normalaus ofiso. Sakoma, jog „ten viršuje“ mums vietos nėra. TROIA dabar mokosi nekęsti liaudies išminties.

Reikalo esmė – tai senas konfliktas tarp avangardinės ir aukštosios kultūrų. Pastaroji visuomet konservatyvi, skirta pasenusių šablonų konservavimui. Inovacijos nevyksta didelėse scenose. Pinigai, didelis ir saugus biudžetas nėra būtinos „revoliucijos“ sąlygos. Be to, revoliucija niekuomet negarantuoja spontaniškos sėkmės. Visai energijai išsisklaidžius, ji linkusi pavirsti institucija.

Ką pamiršome: viskas, ką vienu metu gali suprasti daugiau, nei 30 žmonių, gali būti tik kvailystė (iš Letristų doktrinos).

Kuo susigundėme: saugaus pelno perspektyva ir patikimai prognozuojama ateitimi. Visi, kas to iš tikrųjų trokšta, turėtų tapti kultūros funkcionieriais arba konsultantais ir važinėti nuomotu automobiliu.

VI. Naujoji žemė

Šiandien menas negali egzistuoti be finansinės apskaitos, be įrodymų, jog jis atneš pelną, ir be specialaus PVM audito. Menininkų padėtis dabar tokia, kad jie turi mąstyti tik kaip buhalteriai ir be perstojo sau tai it kokią mantrą kartoti. Šiandien TROIA situaciją galima apibūdinti taip: sąsąskaita turi liekamąjį skonį – atrodo, jog kelis mėnesius iš eilės kasdien atidžiai stebint savo pašto dėžutę galima suprasti, jog sergi mirtina liga. Galbūt tai paaiškina visiškai abejingą, formalų sėkmingų menininkų elgesį, kuris, iš tikrųjų, yra apsauginė reakcija ir ji šiaip neturėtų kelti ypatingų simpatijų.

TROIA narių bei visų su projektu kontaktuojančių asmenų ir institucijų elgesys yra labai logiškas. Festivaliai nemoka pinigų, kol neįvyksta renginys. Honorarams jie turi savo reikalavimus. Kokybės reikalavimai detalčiai išdėstomi sutartyje. Tačiau kokiais kriterijais vadovaujamasi?

Jei mokesčių inspekcija aptinka kokių nors nesutapimų, tuomet jie negali išmokėti pinigų. Tada jie įsipareigoja viską išsiaiškinti, o tai gali užtrukti iki 14 mėnesių. Tačiau jie neįsipareigoja turėti omenyje fakto, kad jų klientas per tą laiką gali bankrutuoti. Jų pareiga yra reikalauti įrodymų, jog enterpriseris turi teisę prašyti PVM sugrąžinimo. Kultūros rėmimo

Ateities atsiminimo galimybės realumas

Jonas Čiurlionis | 2007-10-17 | 11:35
temos: ATEITIS, filosofija, idėjos ir teorijos

Klausimas „ar galime atsiminti ateitį?“ yra prasmingas ne tik kalbos srityje. Kalbėdami galime sakyti, jog prisimenu, kad rytoj turiu susitikimą. Skirtingose kalbose vartojami įvairūs laikai, nusakantys ateities ir praeities santykius, tačiau nuo to lengviau nepasidaro – realiai mes vis tiek negalime prisiminti, kas įvyks per rytoj vyksiantį susitikimą.

Griežtąja prasme prisiminimas yra kažko prisiminimas; ir tas kažkas privalėjo įvykti (atsitikti) anksčiau nei mes tą įvykį galime prisiminti. Šv. Augustinas visą tai įvardino kaip dabartyje, expectationes pavidalu egzistuojančią ateitį (žr. St. Augustine 1960 XI kn). Anot šios subjektyvistinės laiko teorijos, mes galime pasitenkinti tik numatymais, laukimais. Neatmetant subjektyvistinių ar psichologinių laiko klausimo aspektų svarbos, pabandydysime panagrinėti gamtamokslinę šio klausimo pusę. Žvelgiant iš tokių pozicijų, ateities atsiminimo galimybės realumas suponuoja laiko kryptiškumo problemą.

Viena įdomesnių šiuolaikinių gamtamokslinių erdvės ir laiko problemos tyrimo tendencijų yra bandymas suprasti, ar įmanomas laiko krypties apvertimas. Šis klausimas taip pat siejasi su priežastingumo tyrinėjimu, o per tai – ir su determinizmo problema.

Tipiška laiko krypties formulė galėtų būti išreikšta taip:

- „(i) jei C yra anksčiau (vėliau) už D , o D yra anksčiau (vėliau) už E , tai tada C yra anksčiau (vėliau) už E ;
- (ii) jei C yra anksčiau (vėliau) už $D < D$ nėra anksčiau (vėliau) už C ;
- (iii) C nėra nei anksčiau, nei vėliau už save patį.“ (Mellor 1998: 118)

Tokia formulė galioja ne tik laiko kryptčiai, bet, D. H. Melloro manymu (Mellor 1998), įvedus priežastinius ryšius ir priežastingumui išreikšti. Priežastingumo ir laiko krypties sąsajas nurodo ir A. S. Eddingtonas, kuris ir įvedė laiko krypties sampratą, pastebėdamas, kad „įvykių dalijimas į buvusius ir būsimus (tarp kitko pastebėsime, kad ši išsidėstymo laike savybė neturi analogiško išsidėstymo erdvėje) glaudžiai susijęs su mūsų idėjomis apie priežastingumą ir valios laisvę.“ Kadangi priežastingumas yra atskira filosofinė problema, jo čia specialiai nenagrinėsime. Užteks pažymėti, kad klasikinės

fizikos determinizmą, paremtą priežastingumo dėsniu aiškiai yra išreiškęs P. Laplace'as, o reliatyvumo teorija, pasak A. Matvejevo, „neįrodo priežastingumo principo. Ji pati pagrįsta tuo, kad šis principas teisingas ir turi būti išpildomas visose koordinatinių sistemose.“ (Matvejevas 1982: 84)

Šiuolaikinių fizikų darbuose galima rasti nemaža hipotetinių svarstymų apie laiko krypties apvertimo galimybę. Neaišku, ar fizikiniai dėsniai, galiojantys viena laiko kryptimi, turėtų galioti ir atvirkštine kryptimi. Jei laikas turi kryptį, tada prasminga klausiti, ar jis turi tik vieną kryptį, ar gali ši kryptis būti apversta? Visatos plėtimosi hipotezė, Visatos susitraukimo galimybė, entropijos principas yra tik keletas argumentų, leidžiančių „realiai“ kalbėti apie laiko kryptiškumą. Stephenas Hawkingas savo darbe „A Brief History of Time“ (Hawking 1989) teigia, kad „menamajame laike“, kuris vartojamas reliatyvumo teorijoje, laiko kryptis nesiskiria nuo erdvės krypties. Šiame laike nėra jokio esminio skirtumo tarp „pirmyn ir atgal“. Kita vertus, akivaizdu, kad realiame laike toks skirtumas egzistuoja. Mokslo dėsniai savo ruožtu galioja abiem kryptim: „į ateitį“ ir

„į praeitį“. Brianas Greene'as pastebi, kad tie patys mokslo dėsniai, galiojantys nukritusiam nuo stalo ir sudužusiam puodeliui, gali pilnai paaiškinti ir atvirkštinį procesą – šukių susirinkimą ir puodelio suformavimą. Tereikia pakeisti dalelių skriejimo greitį atvirkštine kryptimi. (Greene 2004) Panašiai samprotauja ir St. Hawkingas, išskirdamas C, P ir T simetrijas. C – dalelių pakeitimas antidalelėmis; P – veidrodinis atspindys, sukeičiantis vietomis kairę ir dešinę ir T – visų dalelių judėjimo krypties pakeitimas atvirkštinėmis. Mokslo dėsniai, pasak St. Hawkingo (Hawking 1989), nepakinta taikant visas šias simetrijas. Deja, autorius nėra visiškai teisingas, nes kaip buvo parodyta, išimtimi čia tampa chiralizmo problema. Be to, T simetrija nėra paprastai aptinkama „realioje“ aplinkoje – sudužę puodeliai nesusirenka į sveiką visumą. Tai paaiškinama antruoju termodinamikos dėsniu, skelbiančiu, kad bet kokioje uždaroje sistemoje entropija (terminas įvestas Rudolpho Clausius) bėgant laikui vis didėja. Entropija yra vienakryptė ir galiausiai pasiekia termodinaminį ekvilibriškumą. Entropijos principas, anot St. Hawkingo (Hawking 1989), ir leidžia nustatyti skirtumą tarp praeities ir ateities. Priešingu atveju, kaip teigia Williamas Thompsonas (plačiau žinomas Lordas Kelvino vardu):

„gyvi organizmai augtų atvirkščiai, sąmoningai žinodami ateitį bet be praeities atsiminimo ir vėl taptų negimę. Bet realus gyvenimo fenomenas begalybiškai peržengia (transcenduoja) mokslą, o spekuliacijos apie išivaizduojamo apvertimo pasekmes yra visiškai nenaudingos.“ (Thompson 1960: 468).

St. Hawkingas išskiria trys laiko kryptis (Hawking 1989): termodinaminė – netvarkos arba entropijos didėjimo kryptis; psichologinė – individo jaučiama laiko tėkmė; kosmologinė – Visa-

tos plėtimosi kryptis (visos šios kryptys sutampa).

Jei Visatai plečiantis galime kalbėti apie progresyvią laiko projekciją, apimančią termodinaminę ir kosmologinę laiko kryptis, tai jai traukiantis, anot St. Hawkingo, svarstyta regresyvos laiko projekcijos galimybė. Tokiu būdu Visatai traukiantis laikas apsigręžtų ir hipotetiškai galėtumėme prisiminti ateitį. Tačiau, kaip parodė Donas Page'as ir vėliau Raimondas Leflamme'as, Visatai traukiantis (apsivertus kosmologinei kryptčiai), termodinaminė kryptis liks nepasikeitusi – netvarka ir toliau didės. Šis teiginys argumentuojamas taip pat ir vadinamoju antropiniu principu, pagal kurį besitraukiančioje Visatoje nebūtų palankių sąlygų protingoms būtybėms egzistuoti. Nemanau, kad antropinis principas šiuo atveju yra pakankamo pagrindo principas, leidžiantis konstatuoti laiko vienakryptiškumą. Be to, abejotinas yra ir psichologinės (kokybinės) bei kosmologinės (kiekybinės) laiko kryptių suderinamumas, nenurodant aiškių jų sąsajos kriterijų. Galiausiai, laiko krypties tyrimai remiasi laiko simetrijos idėja, kuria aiškinama laiko prigimtis, o kai kurie autoriai, kaip antai R. Penrose'as, yra linkę atmesti laiko simetriškumą. Abejonių dėl laiko krypties tapatinimo su CPT simetrijomis atžvilgiu išsako ir D. Frankas–Kameneckis. Nepaisant kritikos, tokio pobūdžio svarstymai yra naudingi laiko prigimties pažinimui.

Ieškant ateities atsiminimo realumo pagrindimo, galima atsigręžti į reliatyvumo teorijas. Specialiojoje reliatyvumo teorijoje gravitacijos veikiamas erdvėlaikis yra iškreiptas. Jei erdvėlaikis yra iškreiptas gravitacijos, tai hipotetiškai galima tokia iškreiptumo forma, kai erdvėlaikis sudarys uždara ciklą. Aišku, tokia iškreivimo forma realiai galėtų egzistuoti tik artėjant prie singularinio taško. Tačiau akivaizdu, kad joks gyvas organizmas negalėtų atlaikyti tokio gravitacijos poveikio, todėl kalba bent apie žmogišką atmintį tokioje situacijoje yra beprasme.

Galima pagal Lorenzo lygtis, naudojamas reliatyvumo teorijose, laikas gali judėti greičiau arba lėčiau, priklausomai nuo objekto judėjimo greičio. Tokiu atveju galima teigti, kad judant šviesos greičiu kartu su laiku sustoja ir atmintis. Jei žmogus galėtų judėti šviesos greičiu,

jis galėtų prisiminti tik dalykus įvykusius iki išvykimo, jokių naujų įvykių veikiančių atmintį negalėtų įvykti. Todėl Einsteino aptartame dvynių paradokse, greičiau judantis dvynys būtų arčiau „dabarties taško“ nei tas, kuris juda lėčiau. Tačiau bet kuriuo atveju tokios spekuliacijos nepagrindžia ateities atsiminimo realumo.

Atmintis, be abejo, nėra susieta tik su fizikiniu laiku. Tai yra kartu ir psichologijos bei neurofiziologijos objektas. Todėl iš fizikinių pozicijų nuneigus ateities atsiminimo realumo galimybę, vis dėlto išlieka sunkiai paaiškinami telepatijos, *déjà vu* ir kt. fenomenai, kurie su fizikiniu laiku tarsi neturi jokių sąsajų. Pavyzdžiui, statistiškai apie 70 % žmonių patiria *déjà vu* apraiškas. Didžiausias skaičius aptinkamas amžiaus grupėje nuo 15 iki 25 metų. Arthuras Funkhouser'is išskiria įvairių *déjà vu* tipų: *déjà vu visité* (jau buvęs), *déjà vu vécu* (jau išgyventas). Kita vertus, vargu, ar visa tai galima įvardinti kaip realų ateities atsiminimą. Greičiausiai tai tėra tam tikros psichologinės ar neurofiziologinės anomalijos.

Vargu, ar realiai galima kalbėti apie ateities atsiminimo realumą ir „kitose“ laiko rūšyse – tose, kurios yra cikliškai orientuotos, pvz., šventinis, mitologinis laikas. Jei egzistuoja ciklinės laiko formos, vadinasi galima kalbėti apie ateities prisiminimą. Tačiau toks ateities prisiminimas įmanomas ne „realiai“, o simboliškai, metaforiškai. Todėl galiausiai reikia daryti tikėtiną ir pesimizmo kupiną išvadą, jog ateities greičiausiai niekada nepavyks atsiminti.

Literatūra:

Augustine, St. 1960. The Confessions of St. Augustine. Garden City, New York: Image Books A Division of Doubleday & Company, INC.
Greene, Brian 2004. The Fabric of the Cosmos. New York: Alfred A. Knopf.
Hawking, Stephen W. 1989. A Brief History of Time. London – New York – Toronto – Sydney – Auckland: Bantam Press.
Matvejevas, Aleksejus 1982. Mechanika ir reliatyvumo teorija. Vilnius: Mokslas.
Mellor, D. H. 1998. Real Time II. London and New York: Routledge.
Thompson, William (Lord Kelvin) 1960. If Nature Could Run Backward. //The Authobiography of Science (ed. by Forest Ray Moulton and Justus J. Schifferes). Garden City, New York: Doubleday & Company, INC.

Parengta pagal pranešimą, kurį Jonas Čiurlionis skaitė Lietuvos filosofų draugijos mokslinėje konferencijoje: Atmintis: istorija ir vaizduotė. Vilnius, Lietuva (2005 05 06). <http://www.filosofija.vu.lt/tekstai/atmintis.htm>

temos: ATEITIS, filosofija, idėjos ir teorijos |

J.G. Ballard'as: Ar ateitis vis dar turi ateitį?

transliatorė | 2007-10-10 | 10:07

temos: ATEITIS, futurizmas, mokslas ir technologijos, sociumas, technovizijos

Britų rašytojo Jameso Grahamo Ballard'o (g. 1930 m., „Susidūrimo“, „Saulės imperijos“, „Kokaino naktų“ autorius) pavardė suteikė kilmę angliškam būdvardžiui „Ballardian“, kuris naudojamas apibūdinant distopišką modernybę, niūrius urbanistinius peizažus bei psichologinius technologinių, socialinių ir aplinkos pokyčių efektus. Žemiau rasite jo kūrinių citatas ar mintis iš interviu, kurios yra itin geras „Ballard'iškumo“ pavyzdys.

Ar ateitis vis dar turi ateitį? [Daily Telegraph, 1993]

Pažengusių ateities visuomenių nebevaldys protas. Jos vadovausis iracionalumu ir konkuruojančiomis psichopatologijos sistemomis. [laiškas, 2003]

Jeigu XX-asis amžius buvo stebimas pro automobilio langą, XXI-asis bus matomas iš namų, o... namai reiškia darbą. [Spike, 2001]

Būtent fantazijos perteklius užmušė senąsias JAV – visi tie mikimauzai ir merlinmonro, pačios protingiausios technologijos, naudojamos tokiems

niekams kaip polaroidai ar kosmoso odisėjos, turėjusiems likti mokslinės fantastikos puslapiuose... Kai kurie paskutiniai JAV prezidentai atrodė lyg atkeliavę tiesiai iš Disneilendo. [*Hello America*, 1981]

Ateitis tikriausiai bus kažkas panašaus į Las Vegasą. [*Friends*, 1970]

Radikali nusikaltimo visuomenė yra tokia, kurioje kiekvienas yra nusikaltėlis, tačiau nė vienas to nežino. [*Cocaine Nights*, 1996]

Kai kurie žmonės teigia, kad psichikos ligos – tai prisitaikymas prie tam tikrų aplinkybių, kurios susidarys ateityje. Kadangi mes judame vis beprotiškesnio kraštovaizdžio link, psichikos sutrikimų požymiai yra savotiški darviniškos evoliucijos ženklai. [*BBC Radio*, 1998]

Mūsų vyriausybė ruošia mums ateitį be darbo, taip pat ir smulkiems nusikaltėliams... Psichopatai su savo slaptomis vaizduotėmis tiesiog klestės. Jie jau klesti. [*GQ*, 1996]

Šiuo metu mes gyvename dabartyje, nesąmoningai nerimaujame dėl ateities, o tokia trumparegiškume slypi daug pavojų. Mes žinome, kad, būdami žmonės, esame ydingi ir pavojingi, tačiau tokia savi-voka gali užkirsti kelią ir bet kokiai vilčiai bei idealizmui. [interviu su Hansu Obristu, 2003]

Viena iš priežasčių, dėl kurių šiandien nusigręžėme nuo ateities, yra ta, kad mes nesąmoningai nujaučiame, jog logika, kuri valdys mūsų gyvenimus ateinančius dvidešimt, trisdešimt, keturiasdešimt ar penkiasdešimt metų, bus visiškai nepanaši į tą, kuria vadovaujamės dabar ir kuria vadovavomės praityje. Mes artėjame prie labai neapibrėžtos, ir, regis, pavojingos ir chaotiškos epochos, kurioje nebegalios senosios tiesos ir visuomenę vieniję socialiniai ryšiai. [*C21*, 1991]

Gali būti, kad arabų, musulmonų pasaulis užims komunistinio pasaulio kaip didžiosios ateities šmėklos vietą. [*JGB News*, 1993]

Žmonijos ateitis –

institucinė parano- ja – atrodo niūrokai. [laiškas, 1967]

Aš vis dar pamenu tuos laikus, kai žmonija intensyviai domėjosi ateitimi ir buvo įsitikinusi, kad gyvenimas ateityje bus geresnis. Pokario metais ateitis buvo oras, kuriuo kvėpavome. Žvelgdami atgalios, galime pastebėti, kaip tuo metu buvo kuriamas mūsų dabartinio pasaulio projektas: televizija ir vartotojų visuomenė, kompiuteriai, reaktyvieniai lėktuvai ir naujaisi stebuklingi vaistai pakeitė mūsų gyvenimus ir suteikė galingą pojūtį to, ką XX-asis amžius gali mums pasiūlyti išsivadavus nuo karo ir ekonominės depresijos. Daugeliu atžvilgių mes visi tapome amerikiečiai. [įvadas į *Myths of the Near Future*, 1994]

Visada įtariau, kad Tarybų Sąjunga buvo paskutinioji senoviška autoritarinė tironija. Totalitarinės ateities sistemos bus pataikūniškos ir prisitaikėliškos, vaišins mus gėrimais ir siūlys minkštas šlepetes ir avialinijų stiuardės, ir pareguliuos mūsų stebimus TV ekranus taip, kad nežinotume, kur iš tiesų skrenda lėktuvas ar netgi kurioje lėktuvo vietoje iš tiesų sėdi pilotas. [interviu su Zinovy Zinik, 1998]

Ateities superherojais taps žmonės, gebantys sutrikdyti šią nuobodulio karalystę, o mūsų Boni ir Klaidai atsiras tam, kad pasipriešintų miesčioniškoms vertybėms. [*JGB News*, 1993]

Mūsų gyvenimus vairuoja įmantrios vartojimo mados, keistos pramogų kultūros srovės, masinės paranos dėl naujų ligų, tampančios kone religiniais proveržiais. Kaip visa tai suprasti? Gali būti, kad čia esama užslėptų mazochistinių poreikių, giliai įsišaknijusių žmogiškame hierarchijos pojūtyje. [*Super-Cannes*, 2000]

Tam tikra prasme mes patys save patuliuojame, o juk ideali kontrolės valstybė ir yra ta, kurios žmonės siaubingai bijo iššūkių. [1997]

Ore tvyro gilus nerimas dėl socialinės kaitos masto, visgi akivaizdžių pokyčių vyksta visai nedaug. [*Atrocity Exhibition*, 1990]

Atrodo, lyg būtume bangos papėdėje, o milžiniška siena balta ketera artėtų mūsų link. Tikiuosi, kad sugebėsime ant jos užšokti ir kitoje pusėje galbūt pamatyti kažkiek didesni, įdomesni pasaulį. Kita vertus, ji

gali mus ir nugramzdinti. Gyvename labai įdomiais laikais, bet taip pat ir labai neapibrėžtais. [*ZIC*, 1997]

Kaip jūs suteikiate žmonėms jėgų, sukeliate bendrumo pojūtį? <...> Visomis veiklomis, kurios, nors nebūtinai nelegalios, provokuoja mus ir patenkina stiprių emocijų poreikį, sužadina nervų sistemą ir atakuoja neuronus, sustingusius nuo poilsio ir neveiklumo. [*Cocaine Nights*, 1996]

Nieko keisto, kad religiniai lyderiai atklysta iš dykumų. Modernūs prekybos centrai atlieka labai panašią funkciją: ateities Rimbaud, Van Goghas ir Adolfas Hitleris pasirodys iš jų belaiškių dykrų. [*Atrocity Exhibition*, 1990]

Kai kurie požymiai rodo, kad formuojasi švelni desadiškos – kankintojų ir savanoriškų aukų – visuomenės versija. [*Literary Review*, 2001]

Žmonės noriai gelbsti banginius ir ruonius, nes žino, kad anksčiau ar vėliau ateis ir jų pačių eilė. [*Mississippi Review*, 1991]

Pažvelkime į save amžių sandūroje, į kiekvieną mūsų, tampantį nesibaigiančio televizijos seriale žvaigžde, ramina savo paties smegenų vingių muzikos, į begalinės asmeninės visatos centrą... Vaikystė, santuoka, motinystė, net ir tie keli darbai, kuriuos vis dar reikės atlikti, – viskas vyks namie. [*Vogue*, 1977]

Tai visuomet kelia rūpesčių: bet kokia švietėjiška teisinė sistema ar socialinė veikla patenka į individualių žmonių operacijų lauką, slaptų operacijų... Legalizavę eutanaziją, patręšime dirvą žmonėms, kuriems patinka žudyti kitus... ir jie ras tam daugybę priežasčių. [*KGB*, 1995]

Mes esame liudininkai padėties, kai buržuazinė visuomenė kontroliuoja viską be jokių išimčių. Vartome leidinius, kuriuose kalbinami jauni dizaineriai, menininkai, fotografai. Paklausti, ko trokšta, jie atsako: pinigų ir šlovės. Devyniolikmetis, savo ambicijas tegalintis įvardinti pinigais ir šlove, – dėl Dievo meilės, juk tai galas, tai dvasios mirtis! [*New Musical Express*, 1985]

„Gidas į kitą tūkstantmetį“ – taip būtų galima visai vykusiai apibūdinti mano kūrybą. Iš tiesų ji ir buvo ateities psichologijos aprašinėjimas. [*Independent*, Nov. 10, 2001]

Pasaulis virsta beprotnamiu, vienai visuomenės pusei teisėtai godžiai stebint

kitos kančias. Dauguma žmonių nė nesuvokia, kurioje grotų pusėje jie iš tiesų yra. [*The Insane Ones*, 1962]

Vienintelis žodis galėtų įkūnyti mano baimę dėl ateities: nuobodulys. Vien to aš bijau: kad viskas jau yra įvykę, daugiau nieko jaudinančio, naujo ar įdomaus niekada neatsitiks... ateitis bus tiesiog milžiniškas prisitaikėliškas sielos priemiestis. [*RE/Search #8/9*, 1984]

Manau, visi mes iš prigimties esame kažkiek iškrypę, linkę į nežmonišką žiaurumą. Vis dėlto, kaip bebūtų keista, mūsų talentas iškrypėliškumui, prievartai ir nešvankybėms gali būti ir geras dalykas. Galbūt tai etapas, kurį praėję, mes atrasime kažką kito. Klaidinga tvardyti ir nepaisyti savo prigimties. [*Atrocity Exhibition*, 1990]

Tas tiesa, mes – naujovių siekiantys padarai. Naujumas mums būtinas kaip vitaminas C. [*Independent*, Sep. 14, 2000]

Moterys visuomet buvo slopinamos, o jų intelektui niekada nebuvo suteikta galimybė išsiskleisti.

Pirmosios ponios Freud ar Darwin pasirodymas turės stulbinamai išlaisvinantį poveikį ir galbūt pakeis pasaulį su jėga, tolygia religijai. Galbūt šio mesijo mes nesąmoningai ir laukiame. [*Literary Review*, 2001]

Tikriausiai ateitis priklauso magijai, o magija yra pavaldi mums – moterims. [*Rushing to Paradise*, 1994]

Pirmiausia, vartotojiško konformizmo „sielos miesčioniškumas“ ir, antra, besikaupiančios ekologinės bei kitos krizės priverčia individą suvokti, kad jis/ji yra visa, ką turi. Tai užaštrina regą ir vaizduotę. Mums reikia ryžtis atsiliiepti į tai, kiek tik įmanoma perkurti aplinkinį pasaulį, juk niekas kitas to nepadarys už mus. Turime rasti savyje stiprybės ir imtis darbo. Nesirūpinkit žemiškuoju atpildu. Tiesiog darykite! [*Rolling Stone*, 1987]

Buržuaziškas gyvenimas iš šio pasaulio baigia išguiti vaizduotę. Po kiek laiko jis sulauks atsakomojo smūgio, juk vaizduotės neįmanoma visiškai užslopinti. Tada veikiausiai gims naujasis Siurrealizmas. [*S.F. Eye*, 1991]

Iš anglų kalbos vertė **Ūla Tornau**, parengta pagal „RE/Search Publications“.

temos: ATEITIS, futurizmas, mokslas ir technologijos, sociumas, technovizijos |

2 - 211

Raimundas Malašauskas

2. ...Skaičius implikuoja begalybę. (Gali nebaigti skaityti numeruotų segmentų, nes sekos principas čia neprivalo galioti.)
3. ...Sociologinių tyrimų duomenims, lietuviai Žiniasklaida pasitiki labiau už Bažnyčią, Vyriausybę arba Policiją.
4. **Bet Objektivi informacija apie save ir vidaus įvykius tradiciškai atvyksta iš svetur.** (Miestas, kuriame buvo išspausdintas pirmasis lietuviškas tekstas dabar yra Rusijos teritorijoje, lietuviška spauda XIX a. atkeliavus iš Prūsijos, „laisvas lietuviškas žodis“ antroje XX a. pusėje - iš anapus Atlanto.)
5. - „Amerikos Balso“ ir „Laisvosios Europos Radijo“ numezgta tradicija. (Vidaus ir išorės dichotomija išnyksta skaitmeninėje realybėje, tačiau ji akivaizdi, apčiuopiama ir įteisinta iki-skaitmeninėje visuomenėje, užėmusioje tranzitinę teritoriją.)
6. Teritorija: „Tarp Europos ir Honkongo“ („Bix“).
7. Lietuviai naudoja daug audio-aparatūros, pagamintos Honkonge.
8. Ja klausosi „Spice Girls“: „...When two become one“.
9. - „When one becomes two“ (Deleuze/Guattari) - kita paradigma, aprėpianti skaitmeninio pasaulio virtualijas.
10. Lietuvoje yra informacija, skirta vidaus vartojimui ir skirta užsieniui. Nors informacija nėra kontroliuojama.
11. (Užsienietis ir užsienietasis. Pirmasis atvyksta iš užsienio, antrasis - grįžta.)
12. Teritorija: Londono taksistas tris kartus neatspėjo, kur yra Lietuva. (Galbūt todėl, kad Lietuva kaip ir GB nepriklauso Kontinentui?)
13. Balkanai ir Baltija jo smegenyse išvirto vienu mišku.
14. Kartais Lietuva intelektualų pastangomis suvokia save kaip mediumą tarp Rytų ir Vakarų.
15. Bet Londono taksistas to nežinojo.
16. Paprastai mūsiškiai iš principo nepasitiki ir kritiškai neanalizuoja jokio medio: norėdami pasakyti kažką svarbaus, sako „trūksta žodžių“ arba „tai - neišreiškiamas“. Kalbos autoritetu abejoja neartikuluotos vidujybės („giliausios esmės“) akivaizdoje, kur tebegalioja metafizinė mąstymo paradigma.
17. Rašto statusas ir autoritetas - ambivalentiškas: kartais patogiau

nepalikti dokumentų ar įrašų, kurie vėliau gali būti panaudoti kaip įkalčiai.

18. *Omnipresence of Media*. Prieš keliolika metų elektronika Lietuvoje, skirta kontroliuoti (pri-žiūrėti ir pri-klausyti), sėkmingai koegzistavo drauge su tradicine - oraline - paslapčių saugojimo ir neišsaugojimo technika.

19. Tai buvo totalinis panoptikonas, skvarbesnis už skaitmeninių medijų visaapimantiškumą.

20. Menas pasisavina tokias strategijas ir techniką (slaptas mikrofonas Narkevičiaus projekte) ir išviešina informaciją elektromagnetinėmis radijo bangomis, tokiu būdu kalbėdamas apie krašto istoriją.

21. *The presence of Media*: konvencionalios + elektromagnetinės vs. skaitmeninės medijos - ar tai šiuolaikinio lietuviško meno situacija?

22. - Skaitmeninės medijos dar negali konkuruoti su konvencionalia tapyba, skulptūra arba nekonvencionaliais objektais. Šiandien objektas turi solidžiausią statusą. Solidumas - solidesni.

23. Laidas ir laida. Viela - pats tikriausias farmakonas. Ji užtikrina laidumą ir komunikaciją ir tuo pačiu aptveria teritoriją, t.y. funkcionuoja kaip kontrolės priemonė.

24. Šitoks vielos dualizmas reflektuojamas Railos projekte. Kita vertus, jis sukuria panoptikono audio-situaciją, į kurią patekęs londonietis išgirsta esąs girdimas.

25. Nenustebkite, jeigu kai kuriuose Vilniaus restoranuose pietausite stebimi videokameros. Jus pri-žiūri *real time*, kad negertumėte savo atsinešto alkoholio.

26. (Lietuviška elektronikos pramonė buvo pasiekusi aukščiausią lygį visoje buvusioje TSRS.)

27. Bet Šiaurės Korėjos piliečiai galėjo įsigyti vien specialiai modifikuotus radijo imtuvus, kuriais buvo galima klausytis tik vietinių radijo stočių.

28. *No Spice Girls*.

29. Šeši menininkai išvyksta į Londoną pranešti apie save.

30. Nejaugi apie juos nieko nežino Vilniuje?

31. Žinoma, kad žino. Šie menininkai atstovauja meno pasaulio elitą sluoksnejančioje vietinėje visuomenėje.

32. (Meno pasaulio incestas: vietiniai humanitarai Ozarinsko valtyje. - Galbūt keičiasi jų sėdėjimo konfigūracija ir santykiai, bet įgulos sudėtis išlieka ta pati.)

33. Tačiau nieko nežinome apie jų keliones skaitmeninėse teritorijose.

34. Skaitmeninio informacijos atvirumo

sąlygomis tokia fizinė kelionė - paradoksas. 35. Tačiau neparadoksas yra tai, kad skaitmeninis informacijos atvirumas nėra atviras visiems iki-skaitmeninės visuomenės nariams.

36. Britų laimei, jie nepaliks lietuviškų *hardware* lauktuvių objektų Londone.

37. (Manualizmo (produkuojančio materialius objektus) kritika: valtės irklavimas Ozarinsko projekte. Tai sunkus fizinis rankų darbas, bergždžias ir beprasmiškas šiuolaikiniame mene.)

38. (Turistas galvoja esąs pakaltinamas, bet nebaudžiamas.)

39. Kelionės fizika transformuojama į skaitmeninį pavidalą:

40. „What makes our home so beautiful, so..... ?” Interjeras: TV ekranas lietuvių namuose stovi svetainės kampe.

41. Monumentas - aikštės centre, kuri funkcionuoja kaip totalitarinio etnocentrizmo instrumentas, skirtas suvienyti heterogenišką (?) visuomenę (kai kurie apsigina nuo minios, užsimesdami izoliuojantį walkmaną) .

42. Svetainė yra mini vieša erdvė.

Etimologiškai ji skirta svečiui (svečias - svetainė).

43. Tačiau SVEčias SVETainėje gali pasijusti SVETimu.

44. Tegu įsijungia walkmaną.

45. ...Spice Girls.

46. Lietuvos eksterjeras: tarp Londono ir Vilniaus egzistuoja dviejų valandų skirtumas. Lietuva sutelpa į vieną laiko juostą.

47. Absoliutus greitis: informacijos siuntimo ir priėmimo laikas sutampa, nepaisant erdvinio nuotolio: Narkevičiaus balsas pasigirsta Vilniuje elektroninės medijos pagalba, jam pravėrus burną Londone.

48. Tačiau vis tiek išlieka dviejų valandų skirtumas.

49. Dviem valandoms įvesti Vilniaus laiką Londone - pernelyg brangus neokonceptualizmas.

50. Laikas ir ideologija: ištikimiausi komunistai Vilniuje Naujus Metus sutinka Maskvos laiku, žiūrėdami Maskvos TV (lietuviai tuo metu būna paveikti tiesioginių reportažų iš Vatikano ir komunistams už ištikimybę atleidžia).

51. Tiesioginė laida: tarybiniuose erdvėlaiviuose irgi buvo įvestas Maskvos laikas. Iš jų būdavo transliuojami tiesioginiai TV

reportažai į žemę. (Tinkle, priešingai, neįvestas realus - geopolitinės teritorijos - laiko režimas: čia turėtų įvykti tikras londoniečių ir vilniečių susitikimas, nevaržomas erdvės ir laiko: realybėje jiems lemta prasilenkti.)

52. Drauge su sporto rungtynių transliacijomis tai buvo vienintelės real time ir tiesioginio tele-ryšio akivaizdos totalitarizmo TV.

53. Beavis ir Buttheadas, neradę gero TV kanalo, numygo OFF: išnyko vaizdas abiejuose TV monitoriuose, BB „kriaušės” pranyko kartu su MTV logo, paskui tamsus ekranas keliolika sekundžių bibeno.

54. Beavis ir Buttheadas yra pribrendę elektroninių medijų kritikai. Jie atstovauja vėlyvąjį kapitalizmą.

55. Keliomis dešimtimis vyresnis lietuvių ponas atstovauja ankstyvąjį kapitalizmą postkomunizmo sąlygomis.

56. Jis, skirtingai nuo vakariečių, nepažįsta hiperrealybės (medijų produkto).

57. Užtat jis pažįsta cenzūruotą realybę (taip pat medijų produktas).

58. Todėl tiesioginė (ne virtuali) patirtis jam labai svarbi.

59. Lietuviški ir pornografiniai tinklalapiai Internetė jam turėtų rūpėti labiau negu Londonas.

60. *Real time*. Ar tiesa, kad 70 % lietuviško meno yra kelioninio pobūdžio (ne žanro): emigracija, deportacija, „vidinė emigracija” totalitarizmo sąlygomis, „Ground Control”?

61. Gali tęsti.

63. Menininkai, kuriems šiuolaikinis-nelietuviškas menas nekelia abejonių, Lietuvoje negyvena.

64. Menininkai, kurie šiuolaikiniame-nelietuviškame mene nekelia abejonių, Lietuvoje taip pat negyvena.

65. Menininkai, kuriems iš principo nekyla abejonių, Lietuvoje tapo paveikslus ir lipdo skulptūras. Galbūt jie stengiasi dėl Lietuvos? (Sportinis principas: bėgti už Lietuvą arba bėgti iš Lietuvos. Pirmasis atvejis būdingas okupacijos laikų menininkui. Toks buvo jo imperatyvas. Antrasis atvejis yra postlietuviško menininko laisvas pasirinkimas. Sportinis nacionalinio atstovavimo principas meno pasaulyje nustoja galioti („Mes niekam neatstovavome, mes atstovavome tik patys sau...”, sakė Artūras Raila, grįžęs iš „Ground Control” Londone).

66. Sportas - herojus - tauta: lietuviškai NBA žvaigždei Arvydui Saboniui Kaune nusipirkus „Issey Myiake” vyriškus kvepalus,

jų neliko parduotuvėse.

67. Bėgti iš Lietuvos. Tai daryti skatina keletas priežasčių. Skolos, nusikaltimai, šaltos žiemos. Ekonominiai motyvai, atrodo, nėra pagrindiniai. „Čia per žemos lubos“ (Evaldas Jansas), čia „tvyro artumo perteklius“ (žr. 78 segmentą), vyrauja minikriterijai ir miniparametrai, bet... ar gali menininkas tapti žvaigžde?

68. Bėgti už Lietuvą. ... - Dabar? Už ką?

„Bėgikas UŽ“ pasakytų, kad už Lietuvą bėgti reikia, nes ji - n ežinoma: ją painioja su kulinariiniu patiekalu, Kroatija arba alkoholiu. „Bėgikas UŽ“ tapatinasi su visa tauta. Bėgimas tarptautinėje arenoje, anot jo, „garsina Lietuvą“. Tėvynė jo akyse yra paskutinė instancija, įvertinanti jo kūrybinę biografiją. Tą instanciją jis vadina Motina, o save Sūnumi. Galbūt jo vardu pavadins nedidelę gatvę.

69. Bėgti per Lietuvą. Margaspalvės nelegalių migrantų komandos savo tranzito keliu pasirenka Lietuvos Respubliką. Policija juos sugaudo ir nuveža į pabėgėlių centrą. Tačiau tik labai retas svečias iš Azijos prašo pabėgėlio statuso Lietuvoje... Mane kankina klausimas, kodėl jiems čia neįdomu? (Alfonso Andriuškevičiaus pastaba. Visai įmanomas daiktas ir bėgti pirma Lietuvos. Tik atsiranda toks nepatogumas: reikia nuolat gręžiotis pasižiūrėti, ar ji bėga paskui tave. Tuomet akys gali tapti keistos formos. Įtariu, kad taip bus atsitikę M. K. Čiurlioniui. O gal jo akys tokios tapo, kai vieną sykį atsigręžė ir pamatė, kad Lietuva iš paskos nebebėga? Taip pat galima bėgti paskui Lietuvą. Beje, tai patogiau-šias bėgimo būdas (žinau iš patirties, nes Jono Pipynės laikais ir aš bėgiojau vidutinės distancijas), ypač, jei pučia priešinis vėjas. Šiek tiek įtariu, kad tie, kas skeptiškai žiūri į Lietuvos bėgimą Europon, ketina pasinaudoti šiuo metodu.)

70. Ką pasakytų Lietuvos futbolininkas Nr.1? ...

Ne, geriau futbolininkas Nr. 6, kviestas į Lietuvos rinktinę žaisti oficialių tapvalstybinių rungtynių, tačiau nepasirodęs aikštėje, nes fabrikas Vokietijoje, kuriame futbolininkas Nr. 6 dirbo po rungtynių, treniruočių ir prieš jas, nežinojo Lietuvos. ...Jis tartų: „Menininkai patys kal-ti, kad nesugeba tapti žvaigždėmis“. Taip, aš jam pritariu: kultūra vengia perimti popkultūrines „žvaigždės darymo“ strategijas, o menas linkęs funkcionuoti tik savo pasau-lyje: parodų salėse, galerijose, griuvėsiuose, nedrįsdamas in corpore integruotis į kitas socialines sferas.

71. Migruojanti valstybė: „Tada (Lietuva tarybiniais laikais - R. M. pastaba) tai buvo teritorija, labiausiai nu-tolusi į Vakarų, dabar - tai teritorija, labiausiai nutolusi į Rytus“ (Deimantas Narkevičius). (Antroji A. A. pastaba. Kažin, į kur ji būtų labiausiai nutolusi, jei būtų buvęs realizuotas Kazio Pakšto planas ir lietuvių tauta būtų (e)migravusi į Afriką?)

72. Tranzitas ir izoliacija. Lietuviai dar nenusprendė, ar jų šalis kenčia (savi?)izoliaciją ar kankinasi tranzitinės padėties neaiškumuose (keletas svetimų įtakos zonų deng-ia viena kita). „Tilto“ ir „narvo“ metaforos, įvardijančios geografinę ir politinę padėtį, šnekoje funkcionuoja lygiagrečiai. Tačiau lietuviai linkę skųstis abiem dalykais.

73. Menininkai, kurie kelia abejones, gyvena Vilniuje.

74. Nėra šiuolaikinio lietuviško meno, yra Vilniaus šiuolaikinio meno scena, bet ji - steriliai lietuviška. Joje veikiančys menininkai kilę iš įvairių Lietuvos regionų,

tačiau Vilniuje su svetimais gali kalbėtis angliškai, o savus atpažįsta be žodžių.

75. Abejonės kėlimas yra mąstymo procedūra, susijusi su įvairių estetinių ir kultūrinių konvencijų peržiūra. Ji prasideda kosuthiškuoju klausimu „Kas yra menas“, tampančiu tikruoju meno objektu. Distancija I: nuo-tolis tarp menininko ir jo mediuo Vilniuje pamažu atsiranda. Metakalbinių meno aktų atsiradimas liudija tokią tendenciją. Šios dienos menui mąstyti save yra taip pat svarbu kaip ir šeštajame - septintajame dešimtmetyje.

76. Vilniuje yra rusų ir lenkų meno galerijos. Jos įsikūrusios tame pačiame pastate.

77. Distancija II: menininkas yra nutolęs nuo visuomenės, kurioje gyvena, bet neatitrūkęs nuo savęs. Jo socialinės rolės savivoka dar nesiartikuluoja. Men-ininkas dažniau apmąsto savo figūrą, o ne jos reikšmę socialinių ryšių sistemoje.

78. Lietuvoje, kurioje gyvena beveik 4 milijonai gyventojų, tvyro tirštas artumo perteklius. Jis prasideda istorija (fundamentalūs valstybei įvykiai - neįprastai arti: pvz., Krikštas - 1387 m.), geografija (tolimiausiai vienas nuo kito nutolusius taškus teskiria 300 km) ir baigiasi artimaisiais. Tiksliau, viskas prasideda ir baigiasi arti-maisiais. (Trečioji ir paskutinė A. A. pastaba. Teiginys, reikalingas detalesnio apsvaistymo. Ypač dėl tos pabai-gos. Kaip, pavyzdžiui yra Antano Samuolio atveju: ar tie, kurie jį supo tolimojoje Šveicarijoje jau buvo tapę jo artimaisiais? Arba: ar kartais artimieji, supą besibaigiantį savo artimą, paskutinėmis akimirkomis (aš esu ypač linkęs pritarti tokiai hipotezei) netampa tolimaisiais? Ka-dangi čia įpainioti laikas (akimirkos) ir erdvė (artimieji), gal tai būtų galima traktuoti kaip erdvės virsmo laiku (arba atvirkščiai) klausimą. Turėtų būti įdomu Arūnui Sverdiolui.) (Vilniečių žingsniai - tradiciškai trumpi, o žingsnio tempas - lėtas. Visur galima suspėti neskubant.) Vilniaus meno pasaulis yra artimųjų pasaulis: hiperar-tumo perteklių čia kompensuoja tik „metafizinis tolimo ilgesys“.

79. „Laužyta lietuvių kalba“. Ja kalba baltarusiai, rusai, lenkai ir antra arba trečioji lietuvių emigrantų karta, sugrįžusi į Tėvynę. Vietiniai ilgisi šia kalba kalbančių britų, amerikiečių, prancūzų, olandų ir belgų.

80. Abėcėlė drauge su numeracija yra 80 - 117 teksto segmentų organizavimo principas. Lingvistinė abėcėlė primena apie neišvengiamą baigtį (lietuvišku atveju - 32-ą raidę) ir ribą (kitapus Ž tegali būti kita ženklų sistema arba asemiotinė realybė), o arabiška numeracija sėja nuolatinį tęsinį, fragmentą, beribį ir becentrį šakojimąsi. Toks ambivalentiškas abėcėlės ir numeracijos derinys su-tramdo nuoseklų, „nuo pradžios iki galo“ linkusį priev-artauti skaitymą ir skaitytoją, būdą skaityti. Skaitantis užbėga sau už akių, pasineria į kampuotas apylankas ir grįžinėja. Tiesi magistralė - užverta.

81. **Aktas vs. Kūrinys.** Aktas yra būtinas susikompromitavusio kūrinio (žr. 100) termino pa-kaitalas šiandien. Tiksliau - alternatyva, kadangi aktas neturėtų užimti kūrinio vietos estetinių kategorijų sistemoje ir šitaip paveldėti jo konotacijas. Jam apskritai nederėtų ieškoti vietos estetinių kategorijų sistemoje, nes tai - bendresnė sąvoka (politinis, socialinis, lytinis, pilietinis, militarinis, etc. aktas), galinti įsiterpti tarp keleto sistemų. Aktas, skirtingai nuo kūrinio, nenurodo į

substanciją, nekintamybę, prasmę, jis reiškia veiksmą, poelgį, susidūrimą, greitą arba nesibaigiantį sakymą. Jis nurodo santykį, o ne esmę; tai - sakymo aktas, nelaukiantis pasakymo. Aktas gali būti specifikuotas kaip situacija, dingstis, akcija, aplinkybių kūrimas, įvykis, abejonė. Menininkas, priėmęs jo strategiją, ne kuria, o provokuoja, siūlo, įsiterpia, komentuoja, tapatinasi, infiltruoja(si), inicijuoja, etc.

82. „Irklavime“ (žr. 97) dalyvauja 11 aktorių (kadangi mums teko traktuoti „Irklavimą“ kaip alegoriją (žr. 83), čia irkluojantys asmenys laikytini aktoriais, nes atlikdami sau nebūdingą irklavimo veiksmą jie tuo pačiu atlieka modernistų rolę): Vaiva Abraitytė, cepoozar (žr. 91), Gintaras Kūginys, Rimas Morkūnas, Saulius Paukštys, Rolandas Rastauskas, Gediminas Rutkauskas, Gintaras Šeputis, Gintautas Trimakas, Dima Zaborskij.

83. Tekstas arba aktas siūlo jo skaitymo būdą, aplinkybės ir multi-kontekstai siūlo skaitymo būdą, konjunkcija siūlo savo skaitymo būdą, skaitymo būdų istorija siūlo daug skaitymo būdų, kultūrinis klimatas siūlo skaitymo būdus kombinuoti, etc. Galiausiai mums teko pasirinkti štai tokį kelią: a) situacija ir kontekstas siūlo laikyti „Irklavimą“ alegorija, b) alegorija siūlo atlikti jos trumpą alegorinę - simbolinę interpretaciją štai tokia tvarka: „Irklavimas“ vaizduoja Moderno projekte įklimpusią vietos inteligentų valtį. Ji - judinama, bet nejuda. Ši alegorija, kaip ir privaloma, slepia apibrėžtą turinį, kuris yra kritiškas situacijos atžvilgiu ir išryškina keletą šiandienos problemų: 1) Sportinį principą „meno pasaulyje“, kuris reiškiasi: a) atstovavimo principu (atstovauti klubą, miestą, respubliką, galiausiai naciją. Šiuo atveju „Rojaus Tūzų“ muzikantas Dima Zaborskij valtyje primena Viačeslavą Sukristovą Lietuvos futbolo rinktinėje); b) pirmavimo ir lenktyniavimo idėja (pirmyn į priekį: link naujesnio ir unikalesnio; taip pat soclenktyniavimas); 2) meno pasaulio incestą („įgula ta pati: keičiasi tik jų konfiguracija ir sėdėjimo pobūdis“), taip pat žr. ...; 3) rankų darbo beprasmybę technologijos ir medių eroje (nors irkluotojai intensyviai plūša, valtis nejuda); 4) vienybės idėją, turinčią kontroliuoti komandą (vienybės idėja yra totalitarizmo programos dalis); 5) progreso idėją (valties kryptis - „į priekį“, kitaip nei rašomas tekstas, ir visi irkluotojai, išskyrus vairininką Gintarą Šeputį, žiūri ten pat).

84. Amatas. Ar jūs įsivaizduojate berankį amatininką?

85. Apčiuopiami (žr. 101) rezultatai. Nejaugi jūs pagalvojote apie kokius nors kitus rezultatus? Tikri rezultatai mūsų sąmonėje yra empiriški (taktiški).

86. Aš esu ironiškas rašančiojo atžvilgiu.

87. Autentiškumas, kurio pagrindinė opozicija buvo grynoji imitacija, tebevertojamas rimtu veidu, nors jo opozicija pasidarė nebeaktuali. Dabar jis supriešinamas su reprodukcija, simuliakru, hiperrealybe arba menama realybe. (Kūrinys (žr. 100) pagal apibrėžimą negali būti neautentiškas.) Smulkiaburžuaziniai turistai-truistai, keliaujantys iš Vilniaus ir Šečino į Pragę ir Paryžių, nepaleidžia iš rankų mėgėjiškų fotokamerų, pasiryžę užfiksuoti

„nepakartojamus vaizdus“ „nepakartojamu - asmeniniu rakursu“. Šios fotografijos yra autentiškumo špyga parduodamiems atvirukams, kurie, girdi, vienodi, „spalvos - netikros“, išdailinti (simuliakrai), neperteikia „unikalios vakaro nuotaikos“. Pasikvieskite savo gimines, pavaišinkite naminiu kotletu (žr. 103) ir paprašykite parodyti savo kelioninių nuotraukų kolekciją.

Pamatysite. a) Vis dėlto autentiškiausiu menininko saviraiškos teorijos atžvilgiu laikomas kūrinys, atliktas plikomis rankomis: joks „tarpininkas“ (plaktukas, tep-tukas, lėšis) nesukliudė „inertiškai materijai ir aktyviai minčiai“ supulti į vieną. b) Tačiau pasitaiko, kad rankų saviraiškai net neprireikia: „Grafika yra mano vidinio pasaulio atspaudai“ (Aistė Ramūnaitė, „Lietuvos rytas“).

88. Autorius: Cepoozar (žr. 91). Egzistuoja įvairūs tyrimo metodai, nustatantys asmens tapatybę pagal jo paliktas rankos žymes. Pavyzdžiui, pagal piršto atspaudus nustatomas nusikaltimo, o pagal potėpio pobūdį - paveikslų autorius. Autorystė ir ranka - neatsiejamai susiję (juk ir ant atspausdinto akto parašą padedate ranka, taip patvirtindami akto galiojimą ir savo spausdinto parašo tapatumą).

„Irklavimo“ atveju svarbu tai, kad cepoozar neprikis rankų nei prie to, kas buvo filmuojama (išskyrus tai, kad patys irklavo), nei prie to, kas buvo nufilmuota (video įrašas nebuvo montuojamas). a) aš gyvena globalinės bendrautorystės laikais.

89. Simbolinis trijų valstybių vienybės aktas Baltijos kelyje buvo atliktas plikomis rankomis. Vėliau geografinė teritorija susitraukė: „Už rankų susiėmę, apjuosim Lietuvėlę“. Vėliau vienybės idėja tapo nebeaktuali.

Vėliau nebūna. Baltijos kelias liko atmintyje kaip neblogas aktas: žmonės susirinko, pabendravo, ir, svarbiausia, išsiskirstė. Dar svarbiau, kad jiems nešovė į galvą to daryti kasmet, t. y. susikurti naujo ritualo.

90. Man (žr. 86) atrodo, kad trumpa alegorinė „Irklavimo“ interpretacija, atlikta 83-ame segmente, yra blefas. „Kai tik autoriaus nebėra, bet kokie ketinimai dešifruoti tekstą tampa beprasmiški. Priskirti tekstą autoriui - reiškia jį įrėminti, suteikti baigtinę prasmę, užverti raštą“ (Roland Barthes, „Autoriaus mirtis“).

91. Cepoozar: menininkų Aidos Čeponytės ir Valdo Ozarinsko pavardžių santrumpa internete, „Ground Control“ tinklalapyje (<http://www.metamute.com/groundcontrol>). Štai kaip jie komentuoja „Irklavimą“: „Bet koks tikras pažinimas neįmanomas. Galima išvardinti regimybes, pajusti atmosferą, atskleisti absurdiškumo jausmą skirtingose visuomenėse, erdvėse, situacijose. Gyvenimas ten ir čia vyksta tuo pačiu ritmu, dekoracijos keičiasi - ritmas išlieka. Diena po dienos nykus, monotoniškas gyvenimas, situacijų tapatumas. Si-tuacijos instaliacija čia ir bandymas surasti situacijai ten adekvatų išraiškos būdą. Akcijos vieta čia - akademinio irklavimo baseinas Vilniuje, laikas - dabar. Mechaninis irklavimas, monotoniškas judėjimas, pastovi erdvė, didėjantis nuo-var-gis: paskutinė mašinalaus gyvenimo riba. Priklausomai nuo nuovargio dydžio, prakaito kiekio, situacija absurdiškėja. Pauzių ne-belieka. Atsiranda iliuziška viltis, kad pavyks (?) atkurti glotnų vandens spindesį“.

92. Darbas: kaip gamybinis procesas, pasibaigiantis apčiuopiamais rezultatais (žr. 85) arba kūrinio termino eufemizmas. Pirmuoju atveju darbas yra vertybė

(„Pūslėtosios rankos, delnai prakaituoti“), tebeklajojanti estetinių vertybių pasaulyje ir nustatanti objekto - kūrinio vertę. Antruoju atveju žodis „darbas“ vartojamas taip, kaip Viktorijos laikų Anglijoje buvo užrašomas žodis Dievas: G-D. Darbas yra kūrinio eufemizmas, todėl, kad nepadoru dažnai minėti sakralų kūrinio vardą be reikalo. Taip pat žodis „darbas“ nurodo į tai, kas padaryta, t.y. į materialų dirbini arba objektą.

93. Fetišas. Galioja įsitikinimas, kad meno kūrinys yra autentiškas, jeigu jį atliko (padarė, išliejo, nukalė, suklijavo, išdrožė, nulipdė, išpjovė, atspaudė... parašė?) ne gizelis ir ne mašina, o pats menininkas, t. y. autorius. Toks tikėjimas yra mitinio mąstymo rudimentas, nes remiasi fetišistine objekto samprata. Objektas yra (pri)pažįstamas tik todėl, kad atstovauja kažką kitą (gentis gerbia kėdę, ant kurios sėdėjo vedėjas, publika garbina paveikslą, kurį tapė maestro). Kitas šio atstovavimo būdas yra reprezentacija. Mimetinė tokio objekto prigimtis perša mintį, kad meno kūrinys mus „nukelia“ kažkur kitur, transcenduoja savo paties faktą, ir mes atsiduriame nekintamų metafizinių modelių arba Jeruzalės akivaizdybėje. Opozicinę - antimimetinę nuostatą geriausiai iliustruoja Ado Reinhardto trumpas komentaras savo paveiksliui: „**tai yra tik tai, kas yra**“. Pasak jo, tai neturi nieko bendro nei su fantazija, nei su intelektu, nei su įvaizdžiu, nei su metafora, nei su idėja, nei su komentaru, etc. Tai - grynosios empirijos apoteozė. Nė vienas iš šių variantų mums šiandien nepadės. a) Galerija „Vartai“ surengė garbių dailininkų palečių ir teptukų parodą. „Jutempus“ siūlo pirkti garbėjančių menininkų rūbus. Tam tikru aspektu tai gali būti traktuojama ir kaip du skirtingi fetišizmo tipai: autentiškas ir autoironiškas.

94. Chiromantija interpretuoja delno reljefą, nustatydama jo savininką ištikusius praeities ir nutiksiančius ateities įvykius, tačiau neįstengia ką nors pasakyti apie individo dabartį arba apie patį „būrimo“ - interpretacijos aktą. Meno istorija tyrinėja savo objekto praeitį ir rūpinasi jį interpretuoti jo atsiradimo epochos (šimtmečio, dešimtmečio, dienos) kontekste. Meno kritikai rūpi objekto dabartis ir dabartis. Nenuostanti šiandien.

95. *Handmade*. „Meno kūrinį padaro žmogaus rankos, tiesiogiai susiliejančios su gamtine substancija, įliejama į individualią formą <...>“ (Arvydas Šliogeris). Tačiau ranka negali artikuliuoti, argumentuoti. Nebūna *handmade* - rankų darbo - idėjos, nors namudinė teorija gali egzistuoti.

96. „Įrankis yra materialinis įnagis, padargas, kuriuo galima manipuliuoti, paėmus jį rankon“ (Stasys Šalkauskis). Įrankio ir rankos evoliucinė dialektika.

97. „Irklavimas“: aktoriai plūkiiasi valtyje, valtis plūkiiasi vandenyje, video kamera kantriai ir abejingai įrašinėja. Pusantrios valandos nuobodaus ir varginančio veiksmo.

98. Ironija rankų meno atžvilgiu Lietuvoje prasideda su Navaku ir nesibaigia.

99. Kumštis. Štai kuo gali pavirsti ranka Rytų Europos ar postsovietinio modernisto rankose, griuvus „Geležinei sienai“.

100. Kūrinys pagal apibrėžimą yra unikalus kūrybos akto, kylančio iš menininko prigimties ir unikalios patirties, rezultatas. Kūrinio vartojimo laikas - pasibaigęs. Naujosios kartos lūpse kūrinio terminas atrodo it kramtomas degtukas (- ironija, vaidyba, kritika).

101. Lytėjimas. Empiriškas rankos prisilietimas įpareigotas simbolizuoti tiesioginę, t. y. autentišką patirtį. „Tai, ko negali pačiuipinėti, to nėra“. Liesti reiškia tiesioginį pažinimą, kuomet ideologinės, etinės, rasinės konvencijos peržengtos ir prasideda tariamai neįtarpintos patirties zona. (Masturbacija taip pat dažnai atliekama plika ranka, tai - tiesioginiausia savižina.)

102. Megzta beretė mums asocijuojasi su radikaliai ultrapatriotiška joje prasmegusios galvos pozicija. Megzta beretė pasižymi įvairiomis konotacijomis. Tai, kad ji numegzta, beretę susieja su namais ir rankdarbiu, nes ji yra kruopštaus ir nuoširdaus rankų darbo, neretai atliekamo „prie televizoriaus“, rezultatas (Kryžių kalne Šiauliuose kabo keli... megzti kryžiai). Intensyvų berečių mezgimą skatina ne tik ekonominės, gerontologinės, bet ir ideologinės priežastys, kurių ryšys - ambivalentiškas. Visų pirma, tai - daikto unikalumo siekis, antra, kolektyvinio identiteto paieška, priėmus tam tikrai visuomenės grupei bendrus ženklus. Be abejonės, egzistuoja ir utilitarinės priežastys - megzta beretė patogi dėvėti ir gerai apsaugo nuo šalčio. Kaip galvos apdangalas, beretė jau nuo XIX a. funkcionuoja kaip „irracionalios natūros“ individo (XIX amžiaus palikimas), t. y. menininko, žymuo - indeksas. Kadangi beretė yra uniformos dalis, ji taip pat žymi militarinio sluoksnio atstovus. Susidūrusi su meginio semantika beretė pavirsta keistu monsturu - namudinės, tačiau karingos ir iracionalios ideologijos indeksu. Kaubojaus skrybėlė, jankio snapelėta kepuraitė, Smetonos cilindriukas, Ozarinsko lakūniškas šalmas taip pat yra indeksai.

103. Kiekvienoje sušiktoje Lietuvos kavinėje rasite „Naminį kotletą“ arba „Kepsnį .....“ (čia reikia įrašyti privačios viešojo maitinimo įstaigos pavadinimą, dažniausiai sudarytą iš pirmųjų savininko vardo ir pavardės raidžių, pvz., „Raimala“). Naminis kotletas viešojoje vietoje yra autentiškos virtuvės simbolis. Kadangi sovietmečiu viešojo maitinimo įstaigos sukompromitavo viešai gaminamą maistą, atsirado tikėjimas, kad tikras patiekalas gali atsirasti tik namie („skanu kaip namie“). Tas tikėjimas paradoksaliai tebeegzistuoja, nes daugelis privačių kavinių tebegamina sušiktą maistą ir „gero skonio tradiciją“ simuliuoja „naminium kotletu“.

104. Namudiškumas. *Handmade* objektas (žr. 95) nėra tapatus namudininko produkcijai. Rankų dirbiny - nuosekliai unikalus, o namudininkai linkę vartoti mechaninio reproduktivumo ir pilstymo įrenginius. Rankų dirbiny ekonominiame kontekste yra brangesnis (pvz., rankomis išdailintas „Rolls Royce“ vidus). Kadangi Lietuvos visuomenė pamažu tampa vartotojiška, prekių deficitas

išnyksta ir auga pajamų deficitas. Menas privalo tai reflektuoti ir, estetiniu požiūriu atsakydamas kūrinio pretenzijų, dematerializuotis arba bent jau tapti nekenksmingu aplinkai. Arba bent jau būti daromas iš perdirbtos medžiagos, kurią galima būtų toliau perdirbti. Pasak Kasperio Konigo, geriausias viešos skulptūros pavyzdys yra sniego senis: visų pirma, jis ištirpsta, antra - nieko nekainuoja mokesčių mokėtojas. (Ukraina padovanojo Lietuvai Gedimino paminklo granitą. Bet ar mums reikėjo Gedimino?) a) „Jauskis kaip namuose”. „Kur mano namai - ten, kur mano širdis, ar ten, kur kompiuteris?” (Florian Brody).

105. Nors 1978 m. darytos nuotraukoje (foto: Gediminas Karalius) Mindaugas Navakas krapštosi aplink Būgos galvą su skulptoriaus įrankiu (ironiškiausiai skamba nuotraukos komentaras angliškai „Navakas is putting finishing touches to <...>” (... „meistro ranka”) „Tylėjo Modernizmo” kataloge), būtent nuo navakoidų prasideda artikuliuota ir daugiaspektė ironija rankų darbo objekto (rankinio meno) atžvilgiu (ironical iron) Vilniuje (=Lietuvoje).

106. Objektas meno istorine prasme: devintajame dešimtmetyje jis buvo viena pagrindinių meno formų ir meno rinkoje simbolizavo jėgą. Paskutinis dešimtmetis atsisako objekto ir pasirenka dematerializaciją arba virtualumą. Nors Jeffas Koonsas ironizavo tradicinį meno objektą, padarydamas jį iš *schlock* niekučių ir kičo vaizdinijos, galerijos už tai sumokėdavo šešiaženklės sumas.

107. Panagės. Jauna Londono menininkė Angela Bulloch paprašė manikiūrininkės subtiliai išmuzzinti jos nagus (t. y. simuliuoti nešvarias panages) ir pavadino tai „Working Manicure”, 1997. Davidas Busselas tai komentuoja taip: „Bulloch kvestionuoja menininko produkciją, autorystę ir originalumą: darbas atliktas manikiūrininkės, priklauso menininkei ir gali būti reprodukuojamas be galo. <...> tai - conceptuali skulptūra, padaryta iš tradicinio menininko darbo liekanų (nešvarumai panagėse)” (*Frieze*, Nr. 35).

108. Pantomima. Gesto ir judesio kalba be žodžių. Ranka čia - labai svarbus retorikos elementas. Tačiau, jeigu jūs nutapėte paveikslą, įrėminote jį, kankinotės, kol sugalvojote pavadinimą, o dabar nesiteikiate nieko apie savo kūrinį papasakoti, vengdami minimalaus žodinio komentaro ir savo minties artikuliacijos - esate mimas, nors mes nekalbame apie teatrą.

109. P...ar...aš?as: Raimundas Mal-aš-auskas.

110. Atsargiai apversk ją ant nugaros, ramiu judesiu išsuk pilvelį, nesiblaškydamas rankomis

paimk aštrų daiktą, nuleisk jį į vidurius, kruopščiai ir rūpestingai nuvalyk metalines vidaus dalis, apsisivėlusias tavo prakaito, odos epidermio ir jos kilimėlio mikrolikučiais... Tada atsargiai užsuk pilvelį, apversk ją ant kilimėlio ir pelė vėl veiks kaip ranka nuėmus: paimk ją į ranką, priglausk delną prie nugaros, švelniu judesiu stumtelk į priekį ir dukart klaktelk dešinįjį klavišą. **Pelė – rankos priedas, pakaitalas, likimas: likimo rankai lemta supelėti.**

111. „Prakaitas dabar labai nemadingas“, sakė Nomeda Urbonienė, turėdama galvoje rankų darbą ir meną.

112. Mums nerūpi ranka kaip kultūrinis simbolis ir vienas populiariausių tropų, nusakančių subjekto santykių su pasauliu ir savimi būdą (...nuleisti rankas, išleisti iš rankų, nusiplauti rankas, trinti rankas, ranka ranką plauti, tiesti rankas, aišku kaip ant delno, suleisti nagus, etc.). Teksto atveju estetinės ir menotyrinės rankos konotacijos yra svarbesnės: darbas, dirbinys, autorystė, išraiška, nagingumas, formos suteikimas, action painting, unikalumas, autentiškumas, manierizmas (terminas kilęs iš lotyniško žodžio „manus“ (ranka)), meistro ranka (priesimename istorijas apie Rubenso paskutinį potėpį, kurį jis užmeta ant pameistrinio nutapytos drobės), gestas, etc. ... „Šalin rankas no meno!“

113. Rankinis valdymas (manual control) – patikimiausia valdymo forma (žr. 89).

114. Jeigu „Menas yra berniuko vardas“ (Andy Warhol), tai Rankdarbis – mylimo triušio. Rankdarbis yra atliekamas nuoširdžiai ir nesuinteresuotai. Rankdarbis ir mišios – kaip du kūrybiniai modeliai. Nuoširdumas, autentiškumas ir darbas (jaukus plušėjimas) + sakralumas ir transcendencija. Rankdarbis yra egalitarinis dirbinys, jis niekada nesuskaitydys visuomenės kaip užkoduotas kūrinys. Rankdarbis yra reflektuojamas akademikų „Friends is olvais welcome in Lithuania“, bendroji kategorija, kuriai priklauso rankdarbio sąvoka, yra mėgėjiškumas (Amateurs video).

115. Rankraštis – mašinarštis – hipertekstas. Ar ne tiesa, kad ranka rašytas laiškas atrodo autentiškesnis nei mašinėle?

116. Rašantysis yra ironiškas „aš“ atžvilgiu.

117. Geriau pelė nei žvirblis rankoje.

118. Šimtas aštuoniolika.

119. Keturiasdešimt penki žmonės „iš Lietuvos“ nuvyko į dešimtą dokumentą Kaselyje.

120. Keturiasdešimt šešeri – vidutinis dešimtos dokumentos menininko amžius.

121. Dvidešimt minučių sugaišau skaičiuodamas.

122. Trisdešimt – vidutinis dešimtos dokumentos „lietuvio“ amžius.

123. Aštuoni šimtai tūkstančių turistų iš užsienio atvyko į Lietuvą 1996 m. ir praleido

čia naktį. Trys šimtai trisdešimt tūkstančių turistų atvyko į Vilnių tais pačiais metais ir taip pat praleido naktį .

124. Šeši šimtai trisdešimt vienas tūkstantis žmonių apsilankė dešimtoje dokumentoje .

126. Aš nesu menininkas.

127. Nedraudžiama to laikyti metafora.

128. Nemėgstu šokti nuogas prieš kamerą (nors nesidroviau vilkėti svetimų rūbų).

129. Neloju nuogas ir nesikandžioju.

130. Jeigu būčiau menininkas, manęs čia nebūtų. (Galbūt vairuočiau žinybinį automobilį, dirbčiau bibliotekoje, sukčiau plokšteles, pardavinėčiau knygas arba sportinę avalynę, nieko neveikčiau arba plakčiau kokteilius, etc.)

131. „<...> Mano ūgis 183 cm. Atlikau dryžuoto vyriškio vaidmenį reklaminiame „Ringo“ videoklipe, tačiau nesu profesionalus fotomodelis. Rūbų dizainerė Sandra Straukaitė pasiūlė būti jos šou stilistu „Madų Dienose‘97“. Viešnagė madų pasaulyje man padarė didelį įspūdį. Vilniaus dailės akademijoje studijavau meno istoriją ir teoriją. Domiuosi rūbais, muzika, kelionėmis ir egzotiškais patiekalais.“

132. (Infiltracija kaip keliavimo ir migracijos būdas. Metodas, kuris tampa aktualus susidūrus su uždara, savo taisyklėmis, logika ir ritualais funkcionuojančia sritimi, pvz., komercinėmis arba kriminalinėmis struktūromis, nacionaline kultūra, žiniasklaidos institucijomis.)

133. Infiltracija kaip pažinimo sąlyga (tarkime, antropologo prasiskverbimas į pirmykštę bendruomenę) arba diversija (NKVD agentas partizanų žeminėje).

Abu vyriškiai pradžioje manipuliuoja tam tikrais tikslinei grupei būdingais kodais, ornamentais ir naivumu arba atlieka mimikrijos aktą. Prasiskverbdami ten, kur planavo, jie neišvengiamai tampa siunčiančios grupės arba kultūros atstovais.

Tarkime, pirmuoju atveju reprezentuojama Vakarų civilizacija, švietimas, mokslas ir balta oda, antruoju – raudonskūriai, totalitarizmas, Rusija, komunizmo idėja, etc. Prisiitaikymas tikslinėje grupėje

paverčia jos atstovu: 1917 m. Duchamp'o pisuaras „Nepriklausomųjų salone“ atstovavo neestetinę realybę, dabar (t. y. šioje eilutėje) jis atstovauja meno istoriją.

Žinoma, etinis sėslumas čia abejotinas, pasitaiko, kad abi pusės atstovaujamos lygiagrečiai ir informacijos (s)klaidinimą nutraukia pykšt-pokšt (viešbutyje, kadangi tai neutrali teritorija). Tokiu būdu rekontekstualizacijos procesas nutrūksta.

134. Chrisas Burdenas, 1973 metais

nusipirkęs 10 komercinio Los Andželo TV kanalo „Channel 9“ eterio sekundžių, šliaužiojo ant stiklų visų TV žiūrovų akivaizdoje (Through the night softly). Burdeno poelgis remiasi kitokia strategija. Tai – intervencija. Burdenas įmetė nevirškinamą svetimkūnį į žiniasklaidos trakta, oponuodamas jos turiniui. Bet „už reklamos turinį neatsakoma“, nes už ją sumokėta. Atlikdamas šią akciją ir sumokėdamas už eterio laiką Burdenas tapo legitimuotu komercinės žiniasklaidos funkcionavimo subjektu kaip Adamkus, Paulauskas arba Telekomas.

135. Tai, kad rašau, nereiškia, kad esu rašytojas. Supermodelis Naomi Campbell parašė romaną „Swan“ („Gulbė“), bet taip pat nelaiko savęs rašytoja.

136. Aš nelaukau savęs supermodeliu, nors rašau.

137. Vilkėdamas menininkų rūbus ir patekęs į žurnalą „Linija“, automatiškai tapau meno pasaulio atstovu, nors ironizuoju patį atstovavimo – reprezentavimo principą, individą paverčiantį kolektyvo pasiuntiniu. Tačiau būtent ironija atstovavimo atžvilgiu mane įstūmė į rūbus ir žurnalą. Kita vertus, atsidūręs „Linijos“ mados puslapiuose, automatiškai tapau modeliu (nors buvo vėloka pradėti modelio karjerą).

138. „Ateityje žodis „modelis“ bus pakeistas kitu. Kertvirtajame dešimtmetyje modelis tebuvo stovėseną, tačiau paskutiniajame dešimtmetyje tai – pojūtis, asmenybė, estetika“ (Michael Flutie, „Company Model Management“ vadovas).

139. Statusas: norėjosi, kad „Menininko portretas“ žurnaluose „Linija“ ir „Diva“ pasirodytų reklaminės rūbų fotografijos, o ne meninės interliudijos, kuriai iš anksto atleidžiama ir leidžiama (nes tai – kontekstualiai neutrali pramoga), statusu. Analogiškai būtų buvusi nepriimtina žiniasklaidos sponsorystė, įpareigota jos politinių nuostatų suteikti tam tikrą cm² kiekį nepriklausomam reiškiniui ir tuo pačiu įteisinti jo ekonominę ir ideologinę priklausomybę. Tokiu atveju išeitis lieka konceptualus Burdeno pavyzdys arba kitokie infiltracijos į masinę žiniasklaidą būdai.

140. Galimas būdas – išnaudoti vieną iš potencialių nišų, pvz., reklaminės rūbų fotografijos puslapius žurnale, pasiūlant juose publikuoti tų puslapių formalius ir ideologinius kriterijus atitinkantį produktą. Tokius kriterijus atitinkantį, peržengiantį ir ironizuojantį produktą pagamino „Marijos nostalgija“ – profesionali reklaminės fotografijos studija, realizavusi „Kalnapilio“ alaus, „Baltijos TV“ ir kitas reklamines fotografijas. Be „Marijos nostalgijos“ nekomercinės bendraautorystės „Menininko

portretas“ būtų konceptualiai ir praktiškai neįmanomas.

141. Autobiografija: nebūčiau vilkėjęs menininkų rūbų, jeigu prieš tai nebūčiau filmavęsis ir fotografavęsis „Ringo“ reklamoje. Ironizuodamas komercinį autobiografijos faktą ir multiprofesinį menininko veiklos pobūdį (negavę grantų ir stipendijų, jie dirba įvairiuose reklamos industrijos sluoksniuose, svarbenybių apsaugoje, privačiose bei valdiškuose biuruose, o taip pat kitus darbus, kurie nežinomi, nes nepapasakoti), pasinaudojau proga sugrįžti į reklamos ir žiniasklaidos pasaulį. Prieš tai mane pakvietė, dabar įsisiūliau. Žinoma, nesu ten savas.

142. (Kaip ir čia.)

143. Nuolatinis svetimasties pojūtis skatino(-a) infiltruoti vis į naujas sferas arba atrasti naujus kelius į nenaugas.

144. Tikrasis menininko darbas mūsų kontekste galėtų būti tikrasis jo kūrybos turinys. Tikrasis darbas – tai žmogaus, vadinančio save menininku, legali arba nelegali veikla, užtikrinanti jo finansines pajamas ir vartotojišką egzistenciją. Reflektuodamas oficialų darbą įvairiomis meninėmis kalbomis menininkas atliktų socialinės refleksijos aktą, o ne mėgautųsi socialinio autsaiderio privilegijomis.

145. Negrįžtamai: **Duchamp'o pisuaras negalėjo grįžti į pisuarų pasaulį.** Kantiški daiktai savyje, nepažinę Kanto, būtų išvarę kolegą, virstant estetiniu objektu praradusį tapatybę. (Žinoma, neaišku, ką jis arba ji veikė prieš tapdamas pisuaru: Josephas Beauysas, nagrinėdamas minėtą daiktą, mintį nusviedžia link kaolino. Nesunku ją iš čia nuridenti link porceliano, kad vėl patektume į estetinį kontekstą.) Tačiau šiandien pisuaro grįžimas namo ir tolesnė migracija – ne utopija, nes ideologinės ribos, varžiusios reiškinio arba objekto genezę ir likimą, peržengtos. Migruojančiame pasaulyje nebeliko namų – pisuaro namai yra čia ir tenai ir <...>.

146. „Sėslumas šiuo metu praktiškai neturi jokios reikšmės, svarbiau dvasinis prisirišimas – kur jautiesi esąs namuose. <...> Aš manau, kad ateities lietuvis savo dvasinės priklausomybės nesies su savo namais. Šiandien iš ryto jis Vilniuje, po pietų gali būti Paryžiuje, o vakare jau netoli Australijos krantų – tai ką gi reiškia fizinis prisirišimas prie vietos?“ (Valdas Adamkus, *Naujoji Komunikacija*, Nr. 13)

147. Nedovanotiniai: tyrinėdamas infiltracijos procesą (svarbu pažymėti, kad „Menininko portretas“ yra tam tikrų

strategijų semimetodiškas tyrinėjimas ir bandymas, o ne kūrinys; tai – sudėtinio ir neapibrėžto statuso nuojauta) nepuoselejęau minties tapti *cover-boy* ir pasislėpti ant žurnalo viršelio. Tačiau, analizuodamas metodą, sociokultūrinę situaciją ir populiariosios bei kultūrinės žiniasklaidos turinį, nedovanotinai pamiršau pasiūlyti savo veidą „Kultūros barų“ viršeliui. Pamirštas siūlymas būtų atlikęs žurnalo (t. y. žiniasklaidos institucijos) estetinių ir sociopolitinių nuostatų testą. Nepamiršdamas Cindy Sherman, Marcelio Duchamp'o, Davido Bowie, Claude'o Cahuno, Andy Warholo, Boy George'o ir kitų žmonių, kurie netapatino savęs su savo lytimi ir nevengė jos ironizuoti, eksploatuodami androginiškus savo pavidalus, būčiau nusigrimavęs à la Rose Sélavy.

148. „Myliu pasitikėjimą, kurį man suteikia grimas“ (Tyra Banks, supermodelis).

149. Atrodo, paskubėjau grimuotis, nes ant paskutiniojo meto „Kultūros barų“ (traktuotiną kaip pagrindinis valstybės kultūrinis mėnraštis) viršelių ne tik Rose Sélavy, bet ir Žemaitė, nusigrimavusi à la Arvydas Juozaitis, dar nespėjo pasirodyti.

150. Dažnai pasitaiko, kad apibendrinami savo intencijas, meninę praktiką bei jos rezultatus, menininkai ir kolegos šią sudėtinę grandinę įvardija bandymu. Jeigu šiandien nuvalytume bandymo sąvoką nuo banalių konotacijų ir pamėgintume atkurti jos etimologinius kontūrus, aptiktume lankstų terminą, kuriuo galima operuoti šiuolaikinio meno diskurse (juo galima įvardyti efemeršką poelgių, veiksmų ir aktų kompleksą, išsivadavusį nuo genetinės grandinės aplinka–menininkas–idėja–procesas–rezultatas). Pats savaime bandymas yra nesubstancionalus ir neinstitucinis – dažniausiai jį liudija įvairūs dokumentai. Kaip terminas jis nurodo eksperimentinę šiuolaikinio meno prigimtį ir beribį atvirumą interpretacijai. Skirtingai nuo kapitalistinio mokslo, bandymus atliekančio industrijos ir rinkos poreikiams tenkinti, meninių idėjų kontekste bandymas ne patvirtina, bet analizuoja prielaidas, neįtvirtindamas išvadų.

151. Bandymas neatsiejamas nuo nežinomybės (juk neaišku, ką jis atvers, kuo baigsis arba nesibaigs), taigi, didingumo.

153. (Sp raga yra tarpas, pro kurį gali matyti (pajusti, sukonstruoti, įsivaizduoti, nuspėti) Kita.

154. (Menas – ne Dievas, todėl jis nėra vienas.)

155. Kiti rekontekstualizacijos paradoksoi: a) Žvelgiant labai apibendrintai ir hipotetiškai, mano portretas, atliktas profesionalios reklaminės fotostudijos, „Kultūros barų“ viršelyje reprezentuoja popkultūrą, „Linijos“ puslapiuose – meno pasaulį, o „Vogue“

viršelyje – Lietuva: „Kai 88-ųjų rugpjūtį pamačiau save ant „Vogue“ viršelio, tariau pati sau: tu tai padarei, tu pasiekei savąjį tikslą: pirmoji juodaodė ant „Vogue“ viršelio“ (Naomi Campbell). (Žinoma, tai nereiškia, kad mano portretas reprezentuoja mane. Greičiau atvirkščiai.) b) Septintajame dešimtmetyje Nelsonas Goodmanas siūlė keisti ontologistinių meno filosofijos klausimą „Kas yra menas“ reliatyvistiniu „Kada yra menas“. Perfrazuojant Goodmana, panašiai galima klausti apie daugelį kitų estetikai ir meno filosofijai rūpimų dalykų: pvz., „Kada yra šedevras?“ arba „Kada yra menininkas?“, nes ontologistinių klausimų kėlimas šiandien nebepakeliamas.

c) ŠMC kavinėje stebėdamas neblaivų ir energingą menininką Jonas Valatkevičius padarė išvadą: „Jeigu Vytautas Vanagas būtų gimęs Amerikoje, jis būtų Jamesas Brownas“. Tuo pat metu suprato, kad jeigu Jamesas Brownas būtų gimęs Lietuvoje, jis būtų Vytautas Vanagas. 156. Intencijos, temos ir idėjos, išdėstytos čia, nevisada sutampa su tuo, kas teigiama arba pasakojama „Linijoje“ ir „Divoje“. Tai anaipol nereiškia, kad čia skaitomi teiginiai yra teisingesni ir autentiškesni („tikresni“) už tai, kas buvo publikuota žurnaluose, „Gyvenimo būde“ arba pasakyta „Ženkluose“. Netiesa, kad juos čia įpareigoja kultūrinio leidinio statusas, orientacija į fundamentalias vertybes (taigi, tiesą) ir specializuota skaitytojų auditorija, kuriai galima patikėti „tikrasias“ savo užmačias. Nuolatinė pozicijos modifikacija ironizuoja stabilios meninės pozicijos, pritvirtintos arba nuolatos oponuojančios vienai sociopolitinei ir estetinei sistemai, sampratą.

157. (Nesirengiau nieko apgaudinėti, tik persirengiau.)

158. „Publikuojant šias nuotraukas plačią auditoriją turinčiame žurnale, gana uždaras meno pasaulis priartina mas ir pristatomas realybei, kurioje mes iš tikro gyvename. Parodų salės pakeitimas žurnalo puslapiais yra šiuolaikiškas ir progresyvus žingsnis, siekiant meno ir gyvenimo suartėjimo“ (*Linija*, Nr. 8).

159. Neabejoju, kad pramoginė ir komercinė žiniasklaida gali būti produktyvi meninių ir kultūrologinių idėjų (taip pat atspindinčių arba interpretuojančių žiniasklaidos fenomeną), terpė. Menininkas(-ė) pajėgus tapti žiniasklaidos savimonės varikliu ir tuo pačiu reflektuoti meninės kūrybos būdus bei kontekstus. Tai įrodo Dano Grahamo 7-ojo dešimtmečio projektai JAV laikraščiuose, Jenny Holzerio „intervencijos“, Douglaso Gordono ir Damieno Hirsto „Dazed & Confused“ žurnale šiandien, nekalbant apie teorinius Marshallo McLuhano ar Aldouso Huxley tekstus „Playboy“, padariusius įtaką šiuolaikinės minties savi-monei. Žinoma, žiniasklaidos savimonė gali atsirasti tik pasiekus aukštą nepriklausomos žiniasklaidos institucijos sąmoningumo lygį.

160. Meninės idėjos, įsiterpdamos arba išsiterpdamos spausdintinėje žiniasklaidoje, ne tik palieka kolektyvinę meno pasaulio celę, pasklisdamos plačiame ir sluoksniuotame vartotojų rate, bet ir automatiškai atsikrato kūniškų pavidalų, likdamos manipuluoti tik žodžiu ir reprodukuotu vaizdu. Jos atsiduria reiklesniame ir atviresniame kontekste, kuriame galioja kitos konvencijos, nugesinančios unikalūs meno kūrinio aurą, automatiškai užžiebiama meno institucijos (klasikinis Duchamp'o pisuaro atvejis). Žinoma, mes čia nekalbame apie tiesioginę konvencionalaus meno kūrinio reprodukciją žurnale, nepaisant to, kad reprodukuotas

paveikslas konceptualesnis už originalą. Tačiau, nepaisant to, ką kalbame, visi keliai per kunsthales ir meno centrus nuveda į muziejų: laikraštis su Dano Grahamo projektais ten įgyja tą patį estetinės, o vėliau ir istorinės vertybės statusą kaip paveikslas. Tokio liūdnai ironiško likimo susilaukė beveik visi Fluxus bandymai ironizuoti estetinių objektų kaip vertybę.

161. „Nieko nepadarysi“ (Von-negut).

162. Geriausia alternatyva – Iano Wilsono meniniai aktai, atlikti septintajame dešimtmetyje Belgijoje: meno vartotojas iš anksto galėdavo užsisakyti pokalbį apie pasirinktą objektą su menininku ir išmušus sutartam laikui padiskutuoti. Svarbiausia tai, kad šie pokalbiai jokių pavidalų nebuvo dokumentuojami, taigi, išlikdavo tik mentaliniu pavidalu atmintyje, išvengdami chroniškos pensijos muziejuje.

163. Žurnalinė sąmonė vs. knyginė sąmonė. Tai, be abejonės, metafora, kurią galima ilgai ir įvairiai vartyti kaip žurnalą arba knygą. Tačiau aišku, kad popžurnalas kaip ir laikraštis neturi metafizinių ir kosmologinių („knyga kaip pasaulis, o pasaulis kaip knyga“) pretenzijų. Analogiškai pranyksta visumos, nuoseklumo, enciklopedinio išsamumo ir struktūrinės pilnatvės poreikis: skaitomas tekstas susideda iš atskirų segmentų – fragmentų, sujungtų į blokus, kurie vėlgi išardomi struktūriškai ir laike, t. y. publikuojami skirtinguose spaudos leidiniuose skirtingu metu, tačiau teoriškai – tai vienas, o ne du tekstai. Man asmeniškai įdomiausia tai, kas yra tarp segmentų (t. y. individualios jungtys, atliekamos skaitytojo), o ne patys segmentai.

164. Šimtas šešiasdešimt ketvirtas segmentas. Tai nereiškia, kad jis buvo parašytas po šimtas šešiasdešimt trečio.

165. „Labai svarbus projekto aspektas yra tai, kad fotomodelis yra menotyrininkas ir parodų kuratorius. Dėvėdamas įvairių menininkų rūbus ir juos reklamuodamas, jis transformuoja galeristo funkciją – t. y. ieško pirkėjo ne menininkų kūriniais, bet jo rūbams“ (*Diva*, Nr. 1).

166. Esu fotomodelis, bet ne manekenas, todėl nelipčiau ant podiumo. Nebent niekas įkyriai neprašytų ir nesiūlytų.

167. „Vilkėdamas skirtingų menininkų rūbus norėjau pademonstruoti meno pasaulio incestą“ (*Ženkla*, 1998 02 03). (Turbūt pastebėjote, kad segmentai 126 – 131 yra atvirai incestiniai, netgi neprisidengti kabutėmis.)

168. „Tai – ironiškas požiūris į įvairių garsenybių (pvz., Eltono Johno) mėginimus išparduoti savo spintų turinį“ (*Diva*, Nr. 1).

169. Man, kaip vartotojui, labiau patinka ne viršuje paminėti fetišai (taip pat žr. nuo 190), bet anonimiški nežinomo savininko dėvėti rūbai. Rūbas, kurio nereikia pradėti vilkėti, nes jis jau pavilkėtas; taip pat susidūrimas ne su simbolinės tvarkos elementu, bet nežinomybe ir galimybe atgaivinti vaizduotę. 169.2. Ekonominis argumentas taip pat kabo.

170. „<...> valstybė šiuolaikinio meno neperka, kolekcionieriai perka vakarykštį, ironija ir rinka siūlo pardavinėti dėvėtus menininkų rūbus <...>“ (*Linija*, Nr. 8).

171. „Tai, kad rinka nustato mūsų darbo turinį, yra liūdnas faktas, apibrėžęs tai, kad menininkas yra nuolatos spaudžiamas dirbti turint omenyje vartotoją“ (Joseph Kosuth, 1971).

172. P. S. Josephas Kosuthas, apsigyvenęs Vilniuje, žodžius

„rinka“ ir „vartotojas“ šiandien pakeistų žodžiais „vietinė meno politika“ ir „institucija“.

173. „<...> nuotraukas papildantys komentarai nurodo ne rūbą sukūrusio dizainerio, bet jį dėvėjusio žmogaus pavardę. Taigi, bevardžiui rūbui vertę ir kainą suteikia jo savininko pavardė (beje, tai labai dažnas mados industrijos ir visuomenės grietinėlės „bendradarbiavimo“ atvejis). Kiekvienas rūbas, skirtingai nuo naujo drabužio, pasakoja tam tikrą istoriją arba pasižymi tam tikru „krūviu“ (anot Džiugo Katino)“ (*Linija*, Nr. 8).

174. Savininkas yra grėšmingas autoriaus sinonimas.

175. Gatvės stilius – reliatyvi sąvoka: aprangos ir gyvenimo stiliaus formos priklauso nuo to, kokioje gatvėje kokiu paros metu atsidursi. Pvz., sekmadienio ryte, pasibaigus pamaldoms, eidamas pro Vilniaus Arkikatedrą aš pamirštu ne tik gatvės, bet ir miesto sąvoką.

176. „Nufotografuoti rūbų komplektai stilistiškai artimiausi įvairioms gatvės stiliaus (street style) atmainoms. Tokia orientacija nevaržo jūsų fantazijos ir piniginės išreiškiant save. „Menininko portretas“ siūlo derinti rūbus, kabančius jūsų arba jūsų tėvų bei draugų spintose, „pigių rūbų iš Vakarų“ parduotuvėse, atkeliavusius tetos siuntinyje iš Amerikos arba tarnybos armijoje, paliktus svečių ir t. t.“ (*Linija*, Nr. 8).

177. Pagaliau man pavyko sudaryti Vilniaus gatvės rūbų tipologiją: a) firminiai rūbai („Adidas“, „Levis“, „French Connection“, „Prada“, etc.); b) falsifikuoti–firminiai („Tom Taylor“ megztinis kitoje gatvės pusėje už 30 lt); c) second hand rūbai (Vakarų importas per dėvėtų rūbų parduotuves. Pasitaiko firminių ir megztų.); d) turkiški nefalsifikuoti (Dažniausiai ornamentuoti megztiniai. Derinami su dekoratyviomis odinėmis striukėmis, batais – „laiveliais“, baltomis kojineis, greitais sprendimais. Apačioje nevengiama vilkėti marškinius. Apykaklė tradiciškai užsegta.); e) turkiški falsifikuoti („Adidas“, „Levis“, „D&G“, etc.); f) profesionalaus dizainerio sukurti unikalūs (Sandros Straukaitės, Daivos Urbonavičiūtės, Juozo Statkevičiaus ir kt. Lietuvos dizainerių sukurti rūbai); g) unikalūs megzti (teko matyti rankomis išmegztą „D&G“ ženklą ant megztinio krūtinės; toliau žr. 102); h) tėvyniniai; i) „Nijolės“ kailiniai; j) tėvų rūbai (retro aspektai, genealogija, atminties procesai); k) neaiškios spalvos; l) vogti; m) kiti (uniformos, kinietiški, vietinių siuvimo salonų produkcija, etc.).

178. „Tikrasis stilius yra sugebėjimas turėti platų skonių spektrą“ (supermodelis Alice Dodd).

179. „Menininko portretas“ – pirmoji rūbų kolekcija Lietuvoje, sąlyginai plačiai eksploatuojanti Vakarų gatvėse tebepopuliarią sportinę avalynę (savininkai – Audrius Novickas ir Valdas Ozarinskas). Žinoma, dvi poros demokratiškų sportbačių neištums Vilniaus gatvės semiančių biurokratinių vyriškos ir moteriškos lyties „laivelių“. Ši avalynė drauge su „balto–juodo“ deriniais ir stilizuotais augalinės kilmės ornamentais yra vienas populiariausių represyvaus vietinio kičo elementų.

180. „<...> dėvėtų drabužių parduotuvėse galima rasti senienų, kurios yra patikrintos laiko ir stilistiškai man artimesnės. Jos – iš skirtingų periodų, įvairiausių firmų ir kraštų“ (Sandra Straukaitė, „Lietuvos ryto“ priedas „Stilius“, Nr. 3).

181. Nejaugi nebuvote dėvėtų rūbų iš Belgijos parduotuvėje?

182. Nemanau, kad antrų rankų metafora, funkcionuojanti

industriniame – ekonominiame (prekės perpardavimas), kultūrologiniame (autorystės pirmapradiškumo ir autentiškumo netektis) bei geopolitiniame (bilietai į EU iš Estijos) kontekstuose, galėtų būti „Menininko portreto“ simbolinis raktas, dešifruojantis simbolinę „Marijos nostalgijos“ padarytų nuotraukų programą, nes jokios simbolinės programos čia nėra.

183. (Žinoma, kad sunku atsiminti, kurioje parduotuvėje nebuvote.) 184. „Menininko portretas“ nėra meno kūrinys, nes aš nieko nekūriau, netgi pavadinimo. Todėl būtent iš jo aišku, kad „Menininko portretas“ nėra menininko portretas. Žinoma, ironiška nuoroda į kuriančiojo individo biografinio vaizdavimo tradiciją nuo Vasari Le Vite'o per Henri Perruchot romanus iki LTV filmų ciklo tuo pačiu pavadinimu čia svarbi. Mano strategijos buvo pasiskolintos (tiksliau, pasisavintos) iš klasikinių postmodernizmo strategijų: pradinę rūbų kolekciją pasiskoliniau iš „Jutempus“, vėliau ją papildžiau, pasiskolinęs tų pačių menininkų kitus arba kitų menininkų rūbus. Toliau dirbo profesionalai – „Marijos nostalgija“. Aš naudojausi specialistų darbu, tarpininkavau, savinausi (nors apsilvildamas svetimus rūbus teoriškai nusisaviniau), manipuliavau arba sąmoningai leidausi manipuliuojamas: „Marijos nostalgija“ mane fotografavo taip, kaip norėjo. Tiesa, empiriškai pozavau fotokamerai ir sušalau. Tačiau dėl to, kad sušalau, bandymas netapo autentiškesniu. Pozuodamas stengiausi atrodyti kaip fotomodelis (mėginiau adaptuoti gestus, judesius ir mimiką), bet nepamiršau Naomi Campbell žodžių: „Visų pirma stenkis atrodyti natūraliai. Antra, tikėk sėkme“. Tačiau, nepaisant pastangų atrodyti natūraliai (tokios pastangos – neabejotina sociokultūrinė ir psichologinė konstrukcija), nepatyrčiau kūrybos pirmapradiškumo ir autentiškumo (nors ir tikėjau sėkme). Tačiau tai, ko nepatyrčiau, manęs nejaudino, nors apie tai mažčiau.

185. „Manipuliavau arba sąmoningai leidausi manipuliuojamas“. – Savaiame suprantama, dažniausiai (tiksliau, nuolatos) esu manipuliuojamas nesąmoningai.

186. Estetizuotas (lengvai įsimenanti folkpopo melodija, atspėjamas rimas, aiškūs kontūrai, reprezentacija) savaiame suprantamumas – efektyviausias informacijos būdas įsigauti į individo smegenis ir paversti jį kontroliuojama ir manipuliuojama kriaušė. Savaiame suprantamumas pakyla į hiper-savaiame suprantamumą, kai nebegali būti savaiame suprantamiau ir sąmonės aktyvumas pasiekia idealų nulį, tapdamas idealiu manipuliacijos objektu. Galiausiai manipuliacija sutampa su savo objektu.

187. Manipuliacijos etimologija – ta pati: rankos (žr. 80 – 117).

188. Pagrindiniai Naomi Campbell romano „Swan“ veikėjai – penki supermodeliai. Nieko nuostabaus (natūralu ir logiška), kad atstovaudamas modelį, rašau apie save, o rašydamas apie save, rašau apie menotyrininką, atstovaudamas menininką. Ką atstovauja menininkas?

189. Neaktualizuotas arba latentinis menininkas: galbūt tiesa, kad skriaudžiamas gilaus psichologinio komplekso užsilvildamas menininkų rūbus, idant kompensuočiau nebuvimą menininku (įtariu, kad tai galimai pop-

ulitariausia „Menininko portreto“ interpretacija drauge su narcizinio išgarsėjimo versija). Transvestitinės strategijos šiuo atveju psichologiškai parankios. Panašiai elgėsi Normanas Batesas, apsirėngdamas mirusios mamos rūbais ir jos balsu kalbėdamas su savimi, t. y. sūnumi (Albert Hitchcock, „Psycho“). Seksualinėje praktikoje tai įvardijama fetišizmu.

190. Fetišas: a) „materialus objektas, kuriuo prietaringai ir perdėtai tikima“ (WWW Webster žodynas); b) „iracionalios pagarbos ir nesąmoningo atsidavimo objektas“ (ten pat).

191. Išangą į „Psycho“ pradėjau nuo chronologiškai vėlesnio „Psycho II“, kurį režisavo Anthony Perkinsas (t. y. Normanas Batesas). Nieko nuostabaus, kad panašiai organizuojamas šio teksto skaitymas: skaitykite ... „Šiaurės Atėnuose“ rytoj.

192. Nesunku pradėti kolektyvinio fetišo tipologiją: a) skulptūra; b) relikvija; c) dovana; d) suvenyras; e) natūrinis palikimas; f) istorija; g) rūbas; h) eksponatas (ir t. t., ir t. t.).

193. Be abejonės, fetišas vartotojiškoje visuomenėje automatiškai virsta preke. (Neturėjau tikslo parodyti, kaip rengiasi menininkai, arba imituoti konkretų asmenį. Kaip jau minėjau, man buvo svarbesnės konceptualios (f)aktų jungtys – ironija simbolinės tvarkos ir jos įgaliojimo reiškinių bei objektų fetišizavimo ir komercializavimo atžvilgiu.)

194. Materialus fetišas (taigi, rūbas) dažnai grįstas lytėjimu: pvz. Turino drobulė. Jis atstovauja lytėjusį – dėvėjusį asmenį arba neoarchaiškai sutapatinamas su juo.

195. Lytėjimas III: „Arčiausiai jūsų“ (Utenos apatinio trikotažo reklama). 196. Taip pat fetišas gali būti sutapatinamas su tam tikru kolektyvu arba ideologija: Artūro Railos konceptualus pasiūlymas nusifotografuoti su baikerių „Crazy in The Dark“ odine striuke liko praktiškai nerealizuotas, nes nebuvo leista svetimam asmeniui vilkėti įsimbolinto rūbo. Tačiau konceptualiai šis ne-realizavimas yra svarbi projekto dalis.

197. „Tikri seni batai tarsi apsupti reikšmių aura, nes jie turi istoriją, neatsiejama nuo tų batų savininko istorijos; ir juo batai senesni, juo ta istorija ilgesnė ir turtingesnė, juo masyvesnė reikšmių aura, supanti tuos batų“ (Arydas Šliogeris). 198. „Iškart po sirenos į aikštę pradėjo veržtis „Žalgirio“ gerbėjai sveikinti savo numylėtinių su pergale. F. Arapovičius nusviedė savo marškinėlius austruoliams į tribūną“ (Regina Mundrytė, *Lietuvos rytas*, 1998-02-18, Nr. 39).

198. Tam tikrą fetišizmo fenomeno aspektą išradingai reflektuoja šveicarų/Paryžiaus menininkas Thomas Hirschornas, padaręs seriją šalikų, kokius dėvi sporto fanai, tačiau vietoje komandos pavadinimų šalikuose išmegzti menininkų vardai, pvz., MARINETTI.

199. „Manau, jei gaučiau bitlų – Lenono kepurę ar Makartnio kepurę, tai man būtų šventas dalykas“ (Vytautas Kernagis, *Moteris*, 1997, Nr. 12).

200. Menininkas kaip visuomeninis autoritetas. Tai buvo seniai: „Kai buvau paauglė, mane persekiojo viešumos baimė. <...> Tuomet mama drąsino: „Būk išdidi, eik viduriu gatvės, tavo tėvas – poetas“.

201. (Išivaizduokite, kiek Justino Marcinkevičiaus švarkų būtų buvę nupirkta.)

202. Modelio karjera yra būdas palikti Lietuvą (t. y. išvykti ir dirbti užsienio agentūroje) arba išgarsėti čia ir infiltruoti į „aukštuosius“ visuomenės sluoksnius. Kadangi Lietuvoje vyrauja „artumo perteklius“ (aukštuosius sluoksnius nuo žemųjų skiria minimalūs nesusipratimai arba jie koegzistuoja kaip vienalytė finansinė ir politinė oligarchija), čia aukštai nepakylama ir žemai nenukrentama. Tačiau žiniasklaida, įrodinėdama savo reikalingumą, hipertrofuoja tokius posttotalitarinės – postruralinės visuomenės nario karjeros posūkius kaip patekimas į nelaisvę iš laisvės, paversdama juos sensacija. Iš tikrųjų tai yra natūralus ir logiškas atsitikimas, nevertas kamerų.

203. Garsiausios Lietuvos manekenės pripažįsta, kad

nefunkcionuojančiame mados industrijos (t. y. nesančios mados rinkos) pasaulyje jų darbas yra nereguliarus ir menkai apmokamas, todėl lygintinas su hobiu. Tačiau, kaip liudija faktai, paskutiniu metu egzistuoja modelio kultas, taigi, šis hobis yra kultinis.

204. (Hobis priklauso mėgėjiškumo kategorijai. Mėgėjiškoje visuomenėje mėgėjiškumas yra savaime suprantama bendrinė vertybė. Todėl nieko nuostabaus, kad aš patekau į mados puslapius.)

„Riba tarp agitbrigados ir neagitbrigados čia labai slidi“ (Marius Vaupšas).

205. Mano atveju modelis – ne socialinis statusas, ne profesija ir ne hobis, o vienas iš keliavimo būdų.

206. Nepaisant to, kad įsibrovęs į Svajonės Stanikienės suknelę, jaučiausi komiška, o ne kaip Rrose Sélavy, principingai stengiausi išnaudoti kolekcijos moteriškąją dalį, t. y. rūbus, pasiskolintus iš menininkių (geriausiai tiko Aidos Čeponytės aksominis megztukas). Šios pastangos ironiškai uoliai konstatavo jau prasisklaidžiusias šiuolaikinės mados unisex tendencijas, kita vertus, ironizavo subjekto vienalytiškumą.

207. Ne paslaptis, kad kolekciijoje vyravo vyriški rūbai: **vyrų negali nevyrauti.**

Skirtingai nuo interlingvistinio dominavimo, neimplikuojančio lyties aspekto, lietuviškas vyravimas akivaizdžiai išeksina jėgos subordinaciją.

208. Rašydamas apie modelį, negaliu neatstovauti rašančiojo, taip pat adresato, menedžerio, meno-tyrininko, kritiko, stilisto, menininko ir kitų figūrų, iš kurių susideda nebaigto ir nebaigtinio teksto subjektas, pats nebaigtinis. Subjekto vientisybė, vientisybė ir vienalytiškumas – pojūtis, prarastas įsijungus kompiuterį. (Tiesa, neatstovauju jokios modelių agentūros.)

209. Mėtėsi tuščiais viduriais, neturėdamas ką pasakyti, nors neseniai jam išiuovau pilną skyšto rašalo ampulę. Niekas jo nelietė. Vadinas, rašalas išgaravo metaliniais plunksnos kanalais, neapsaugotas dangtelio, ir išsisklaidė kambaryje, prisipildžiusiame neišsipildžiusio rašto. Akla „sielai“, tačiau neabejotinai veikianti (pa)sąmonė, cheminė rašalo formulė ropštėsi šnervėmis, leidosi ant keturkampių šokolado plytelių, kasėsi poromis į kraują arba akies obuolio gleivine slydo į centrinę nervų sistemą. Neraštingos molekulės apsimitė neuronais ir suklaidino tikruosius informacijos gabentojus, išsklaidydamos juslinius duomenis ir logines prielaidas. Įvyko grafo-biocheminė ekstazė. Bėgdamas parašičiui prisiminiau Šv. Teresę. Kitaip tariant ir niekam nematant, beribis rašalas, perbėgęs iš parkerio pilvo į mano smegenis, suskaidė logosą ir subjekto vienį tarytum pats rašymo procesas.

209.1. Prisiminti, kad kambario oras šnopavo Emanuelio Topo „Asteroid“ (1996).

210. Tai, kas čia rašosi, yra ne „Menininko portreto“ komentaras arba priedas, bet įvairiakryptis tęsinys, nenutrūkstamai trūkinėjantis nuo segmento Nr. 2. Analogiškai „Menininko portreto“ fotografijos, idėjos ir eiga pratęsia segmentų tekstą,

RH: *Tai užuomina apie naująsias vadinamojo Web 2.0 platformas?*

PW: Analizuojant internetą, matyti, kad jame yra trys didelės scenos, patenkinančios būtent minėtus poreikius. Muzika rūpinasi, pavyzdžiui, *iTunes*, fotografija arba statiškais vaizdais – *Flickr.com*, o judantiems vaizdams turime *YouTube.com* ir pan. Akivaizdu, kad egzistuoja didelis savo paties suprogramuotos – daugiapolės, necenzūruotos ir neinstitutionalizuotos – komunikacijos poreikis.

RH: *Kaip paaiškintumėte tokios fotografijos platformos kaip Flickr.com sėkmę?*

PW: Kadaisie žmonės jautė poreikį fotografuoti, tad technika jiems „padovanojo“ fotoaparata. Tačiau greit jie suprato, kad negali tų vaizdų publikuoti, nes egzistuoja leidiniai, leidėjai ir kritikai turintys galią nuspręsti „gerai“ ar „blogai“. Čia kaip toje istorijoje apie lapę ir ašotį siauru kaklu. Nuotraukų buvo (pasaulyje jų turėjome milijonus), tačiau nebuvo technologijų, galinčių plačiai paskleisti jas kitiems žmonėms. O štai šandien tokios technologijos vaidmenį atlieka internetas ir tokios platformos kaip Flickr.com.

RH: *Vadinasi, vartotojas yra ir klientas, ir gamintojas viename asmenyje?*

PW: Pirmajame etape technologijos išugdė vartotoją, antrajame – vartotojas tampa gamintoju: jis išsilaisvina, viską daro pats, tad jam nebereikia nei leidyklų, nei muziejų. Žodžiu, Tinklas yra nuostabi technologija: ji antiinstitucinė, necenzūruojama, čia žmonės gali patys save kaip vartotojus išlaisvinti. Kiekvienas, tik panorėjęs, gali parengti savo programą ir ją atsiųstęs būti pats sau „režisieriumi“.

„Mums reikia tokios technologijos, kuri scena paverstų pačią erdvę“

RH: *Koks vaidmuo šioje raidoje tenka bendruomenei, kurios dalimi juk yra ir ZKM?*

PW: Bendruomenė turi įvairių galimybių prisidėti prie šio vystymosi ir ji pasinaudos šia proga: visų pirma, ji pasinaudos galimybe prisidėti prie technologijų raidos ir padėti įsisąmoninti kultūrinės, filosofinės bei socialinės implikacijas, tarkim, ZKM tuo ir rūpinasi. Šiam problemų ratui išskleisti mes organizuojame didelę parodą, kuri turėtų padėti suprasti, kokie yra šios raidos principai, kokie horizontai jos laukia.

RH: *Trys ką tik Jūsų paminėtos platformos labiausiai išsiskiria vartotojo generuojamu turiniu [User-Generated-Content]. Jūs teigiate, kad kultūrinė bendruomenė gali į jas gali ištraukti tiek technologiniu, tiek turinio atžvilgiu. Kaip manote, kokiose srityse menas jau dalyvauja internete? Ar, Jūsų nuomone,*

jau yra buvę tokių atvejų, kuriuos būtų galima pavadinti naujais meninės raiškos būdais?

PW: Būtent web 2.0 eroje menas ir atliks tokį vaidmenį: šiuo nauju etapu, apie kurį užsiminiau jau anksčiau, industrija iškėlė naujus poreikius, tačiau ji dar negali tiksliai šių reikmių įvardinti ir nusakyti, kokia forma jos turi būti atlieptos. Taigi menas ir užpildys šią spragą. Tai susiję kad ir su žmogaus-mašinos sąsaja, kuri iki šiol buvo traktuojama vien kaip vartojimo mechanizmas. Tarkime, vizualinės pornografijos poreikiui patenkinti nepakanka to, ką gauname iš mašinos, taigi neįmanoma nei formaliai, nei meniškai, nei netgi technologiškai patenkinti tų poreikių, kuriuos sužadino pati mašina.

RH: *O kalbant tiksliau?*

PW: Žiūrėdamas filmą arba skaitydamas knygą, nenoriu, kad tai vyktų vien ekrane. Iki šiol sąsajos taškais buvo pelė ir klaviatūra, tačiau iš tiesų toji sąsajos vieta yra visas kompiuteris ir netgi apskritai – visas Tinklas; mums reikia technologijos, kuri scena paverstų pačią erdvę. Vadinasi, man reikalingos tokios technologijos, kurios vieną gražią dieną trijų dimensijų arba absoliutų virtualumą galbūt pavers įmanomybe. Per kitus dešimt metų bus siekiama tobulinti vaizdo atpažinimo metodus, leisiančius kontroliuoti kompiuterį veido išraiška ir gestais. Taigi sąsajos taškus reikia inscenuoti erdviškai.

RH: *Kur Jūs įžvelgtumėte dar neišsemtas tinklo meno galimybes?*

PW: Kalbant apie tinklo meną reikia skirti dvi plotmes: abstrakčią ir konkrečią. Internetas yra paskutinė ir lemiamą tiesioginiams pojūčiams kilusi grėsmė. Iki šiol tiesioginiais pojūčiais, kaip antai taktilinėmis patirtimis ir pan., tebebuvo grįsta didžioji mūsų kultūros dalis. Tačiau šandien nuėjus taip toli, kad savo pozicijas prarado netgi tokia klasikinė tiesioginio pojūčio skleidimosi erdvė kaip seksualumas (atsiradus seksui telefonu, pornografijai televizijoje ir internete), galima kalbėti apie dramatiškai pasikeitusį pojūčių ir suvokimo statusą mūsų kultūroje.

RH: *Kokią reikšmę tai turi meninei refleksijai?*

PW: Šandien menas turi du kelius. Arba sutelkus visas jėgas grįžti prie tiesioginių pojūčių, prie taktilinių dirgiklių – tą, beje, dažnai ir darome parodose ir muziejuose, spausdami mygtuką ar pedalą, kad įvyktų kažkoks veiksmas. Vienu žodžiu, grįžtama prie ankstyvosios vaikystės patirčių – juk kiekvienam vaikui norisi, kad visi sužiurtų, vos jam pabeldus į stalą. Iš esmės tai – dėmesio poreikio sugretinimas su mintimi, kad aš esu pajėgus pakeisti pasaulį. Šis išgyvenimas susijęs su tiesioginiais pojūčiais, o pasitelkiant meną, jį įmanoma inscenuoti parodose ir t. t. Antrasis kelias, žymiai platesnis, – stiprinti ir plėsti šią susikūrusią nuotolinę visuomenę-bendruomenę.

Nuotolinė visuomenė realiu laiku

RH: *Ar galėtumėte pateikti kokį nors pavyzdį?*

PW: Toks pavyzdys būtų langas, ypatingas langas, kurį atvėręs girdžiu ne Karlsruhės gatvių triukšmą ar vaikų klegesį iš priešais įsikūrusio vaikų darželio, bet matau meniu, kuriame galiu pasir-

inkti, ką noriu girdėti ir – visai gali būti – ką noriu matyti ir, svarbiausia, realiu laiku. Šitai yra kažkas visiškai nauja. iPod'e įrašyta muzika, nors ir nešiojama, vis vien yra išsaugota, taigi ji yra konservuota dėžutėje, o ne tikroje tikrovėje. Tarkim, dabar man norisi išgirsti Kopakabanos pakrantės [Rio de Žaneira – vert.] garsus arba vėjo kauksmą Everesto viršukalnėje – būtent gyvai. Norint tai įgyvendinti tektų ten įtaisyti mikrofonus. O štai dabar aš turiu savo langą ir girdžiu Himalajų garsus, bet ne įrašytus, nes juk tai būtų grynas akių dūmimas, o transliuojamus tiesiogiai – štai dabar aš iš tiesų gyvenu nuotolinėje visuomenėje.

RH: *Vadinasi, principas panašus kaip vaizdo kamerų, kurios jau egzistuoja – per jas savo kompiuteryje galima matyti kitas pasaulio vietas realiu laiku?*

PW: Tai turi dar labiau išpopuliarėti, kaip menininkas aš su visu tuo ir dirbau. Be abejo, čia dar tikrai yra ką nuveikti (technologijų srityje), bet kryptis daugiau mažiau aiški – nuotolinės visuomenės plėtra, ir būtent realiu laiku.

RH: *Suaktyvėjus Web 2.0 ir vartotojo generuojamo turinio tendencijoms, paaiškėjo jau senokai kamavusios problemos, susijusios su autorinėmis teisėmis ir skaitmeninių teisių kontrole [DRM]. Ar čia turėtų ryžtingesnių veiksmų turėtų imtis valstybė ir politika, ar šią sritį paprasčiausiai reikėtų palikti ekonomikai ir vartotojams?*

PW: Pirmiausia aptarkime esamą padėtį ir tik tada kalbėkime apie tai, kaip turėtų būti. Dabartinė padėtis išsiskiria neprilygtamu beteisiškumu. Pateiksiu pavyzdį, kadangi šioje srityje nebėra aišku, kokios būna teisės ir apie ką čia apskritai kalbama. Klasikinėje industrinėje visuomenėje vartotojas vis dar turi pasirinkimo galimybę: galiu rinktis vieno ar kito modelio automobilį, vienokias ar kitokias padangas, sėdynių apmušalus ir kt., kitaip tariant, galiu rinktis tarp įvairių prekių ženklų ir produktų. Tačiau to nepasakytum apie kompiuterių sritį, kadangi iš esmės egzistuoja tik vienas kompiuteris ir viena operacinė sistema. Pasiekėme neprilygtamo feodalizmo lygį.

RH: *Kas dėl to kaltas? „Microsoft“?*

PW: Palyginus su Billo Gateso „Microsoft ir Co.“, faraonai buvo tikri našlaičiai. Juk per trisdešimt metų teisių nevaržomoje erdvėje sukūręs monopolį ir likvidavęs sutarčių teisę ir pasirinkimo galimybę, jis tapo turtingiausiu pasaulio žmogumi. O mums tik dabar kyla klausimai: ar taip iš tiesų turi būti? Pasekmės tokios, kad valstybė (o valstybė nėra politika, valstybė esame mes, piliečiai) pasidavė ir leidosi paimama į kompiuterinės industrijos vergovę. Dabar galima tik įsivaizduoti, kas būtų buvę parankiau – ogi daugiau pasirinkimo galimybių.

RH: *O ar Jūs turite minčių, kaip būtų įmanoma tą pasiekti? Juk Europos Sąjunga jau daugybę kartų įspėjo „Microsoft“, o Billas Gatesas jau yra mokėjęs milijonines baudas, tačiau tai nieko iš esmės nepakeitė.*

PW: Vienintelė alternatyva būtų, jeigu Europos Sąjunga investuotų šimtus milijonų eurų ir sukurtų tikrai konkurencingą gaminį, pavyzdžiui, kompiuterį, kainuojantį tik šimtą eurų. „Microsoft“ šmėklas kaipmat neliktų. Į

pagalbą būtų įmanoma pasitelkti tuos žmones, kurie kadaise paliko „Microsoft“, pavyzdžiui, Charlesą Simonyi, kuris išėjęs iš kompanijos 2002 m., kadangi „Microsoft“ pradėjo pardavinėti jo gaminius tokios prastos būklės, kad pirkėjas tiesiog virto bandomuoju triušiu. Pagrindinė problema ta, kad ekonomikai tam tikra prasme vadovauja neišmanėliai.

RH: *Jungtinėse Amerikos Valstijose Nicolas Negroponte vysto šimtą dolerių kainuojančio kompiuterio projektą...*

PW: ... taip, o šiam projektui priešinasi „Microsoft“ – aki-vaizdu, kad tai reikštų „Microsoft“ galą. Tačiau dabar „Microsoft“ ateities medija jau tituluoja mobilųjį telefoną, kuris kaip „viską sugebantis aparatas“ turėtų pakeisti kompiuterį. O Negroponte su savo projektu juk taip pat jau buvo pakeliui į Europą, tačiau nesulaukė palaikymo nei iš politikos, nei iš ekonomikos, juk pastaroji yra suinteresuota laikyti vartotoją už vergą, o politika, mananti, kad tai – ne jos reikalas, tiesiog yra trumparegė.

RH: *Jau gana ilgą laiką, daugiausia Europoje, egzistuoja stiprus atviro kodo judėjimas. Ar tai nebūtų galimybė įveikti monopolizmą?*

PW: Taip, tai vienintelė galimybė, ateitis neabejotinai priklausos atviro kodo ir archyvų sistemoms. ZKM jau senokai mėgina perkelti savo rinkinius į atvurus archyvus. Vienintelis mus stabdantis dalykas yra pačių galerijų savininkų ir menininkų norai. Kiekvieną sykį, bandydamas žengti žingsnį šia linkme, susiduriu su milžiniška protesto banga iš menininkų arba jų atstovų pusės: reikalaujama atsiklausti jų, kadangi esame institucija, vadinasi, ardomąja veikla gali užsiimti tik jie, o mes kaip institucija negalime. Taigi dar pilna rimtų savivokos problemų.

RH: *Grįžkime dar kartą prie teisių ribų temos. Juk Vokietijoje naudojimosi internetu mastas siekia apie 55 proc., tad ji priskiriama prie šioje srityje pirmaujančių šalių. Nepaisant to, atrodo, kad mūsų politika, išskyrus nežymias reguliavimo bei formavimo pastangas, neįsisąmonina šio pirmavimo reikšmės. Kaip menas galėtų šiai problemai suteikti reikšmės?*

PW: Internete vienas pagrindinių konfliktinių taškų yra informacijos patikimumas. Tarkime, iškyla problema, ar ieškant informacijos pasirinkti, tarkim, „Wikipedia“ ar „Encyclopaedia Britannica“? Neretai argumentuojama, kad „Britannica“ enciklopedijoje pateikiamos informacijos teisingumu rūpinasi akademikai, tuo tarpu „Wikipedia“ sudarinėja tauta ir vartotojai, o tai sumenkina jos vertę. Taigi reikėtų rasti būdą užkirsti į tinklą plūstančiai neteisingai informacijai kelią ir padidinti tinkle randamos informacijos patikimumą.

„Tokios bendrovės kaip „Telekom“ arba „Microsoft“ yra didieji karo vadai, tad juos reikėtų apdovanoti už vaizduotę“

RH: *Kaip būtent įmanoma tai padaryti?*

PW: Kaip žmonės įvedė kelių eismo taisykles, kurių turi būti laikomasi, taip ir internete reikėtų įdiegti, kaip aš sakau, „pasekmių etiką“. Neteisingas elgesys tinkle turėtų turėti pasekmes, ir ne tik teorines. Internete mums reikėtų tokios komunikacijos tvarkos, kokia remiasi kelių eismas.

RH: *Tačiau juk pakankamai aiškiai matyti, kad politikoje, deja, dar nesuvokiama apie tokį kontrolės poreikį arba jis dar nėra išplėtotas, nors, kaip minėta, internetas yra pusės tautos palydovas.*

PW: Taip, nei į pačią industriją, nei į vartojimą valstybė nesikiša, kadangi politikai čia išties trūksta savivokos, ji viską perleidžia ekonomikai ir taip vartotoją palieka faktiškai be jokios apsaugos. Galiu pateikti gerą pavyzdį. Pradėjęs dirbti ZKM'ė, nuo pat pirmos dienos pradėjau gauti tuos elektroninius sekso laiškus...

RH: *Kaip žinia, nuo to gali apsaugoti el. pašto filtrai...*

PW: ...būtent, jeigu nenori būti užverstas šiukšlialaiškiais, turi nusipirkti ir įsidiegti filtrą, vadinasi, industrija vysto būdus, kaip apsaugoti vartotoją, kadangi iš to ji gali uždirbti krūvą pinigų. Tarsi norėdamas vairuoti automobilį, aš turėčiau įsigyti nuosavą policininką. O tinkle taip ir yra, kiekvienas turi įsigyti asmeninę policiją. Žinoma, tokia padėtis ilgai nesitęs, valstybė ir čia, internete, privalės perimti atsakomybę už tam tikrų užduočių sprendimą, kaip ir policijos ir gaisrinės atveju.

RH: *Juk interneto vystymasis vyko gana chaotiškai, kontroliuojamas ir institucionalizuotas yra tik URL paskirstymas per ICANN, tačiau daugiau niekas ir nebuvo reguliuojama...*

PW: O juk būtent taip per keletą metų būtų įmanoma sukaupti milžinišką turtą: kam nors kyla idėja ir po dvejų metų – žmogus jau multimilijonierius, nes jis sugeba veikti kaip plėšikas ar kaip karo vadas. Ar tai būtų tokios firmos kaip „Telekom“ ar „Microsoft“ – jos yra didieji karo vada, tad jos turėtų būti apdovanotos už vaizduotę vien todėl, kad joms pavyko išlaikyti monopolį ir pasakyti: „Tai mano teritorija“. Visos jos gyvena iš to, kad trūksta erdvės teisių kontrolės ir pelnosi milžiniškus turtus.

„Reikia palaužti žiniasklaidos galią“

www.balsas.cc/ATEITIS

RH: *Ką Jums reiškia sąvoka „informacinė visuomenė“?*

PW: Ši sąvoka atkeliavo iš Karlsruhės, ją 1968-iais sugalvojo Karlas Steinbuchas ir, man regis, jis neklydo, bent jau dėl dviejų priežasčių: juk mes galime siaubingai lengvai gauti informaciją arba tiksliau, siaubingai didelius kiekius informacijos, ir taip pat lengvai galime skleisti siaubingai didelius kiekius informacijos. Ši sklaida ir žymioji Riffkino sąvoka „prieiga“ [access] bei vis didėjantis greitis ir kiekiai – visa tai kartu sudaro informacinę visuomenę.

RH: *Kokią poveikį tai daro politikai?*

PW: Mano nuomone, poveikio mastą galima nustatyti pagal tai, kas nutinka su laikraščiais arba klasikinėmis spausdintomis medijomis, o tai savo ruožtu veikia ir politiką. Netgi šiandien žmonės jau retai skaito laikraščius, nes ten neranda informacijos, kurios ieško. O neradę ieško jos ir randa tinkle. Kai įvyksta kas nors reikšmingesnio, ten buvę žmonės informaciją dažniausiai platina internete, o laikraštis ją gali atspausdinti tik po palyginti ilgo laiko. Tad ir aš pats mieliau skaitau interneto svetaines – netgi jeigu dažnai būna nelengva rasti aktualius puslapius.

RH: *Ar taip įprastinė spauda praranda informaciją atrankos įtaką ir monopolį?*

PW: Internetas tapo stipriu laikraščių varžovu. Tai smarkiai priklauso ir nuo to, kad laikraščiai teberašo apie tai, kad jie egzistuoja, arba perrašinėja tai, kas randa internete. Jie nebesugeba patys „gaminti“ informacijos. Dėl to silpnėja jų įtaka. Reaguodami į tai, jie kovoja dėl didesnės įtakos ir vis labiau tampa diktatorinėmis medijomis, kurios nori prastumti savo nuomonę. Jie nebekomentuoja ir nebereflektuoja politikos, jie nori ją vesti patys. Taip politika susilieja su medijomis, o tai jau beveik – antidemokratija. Šiandien mes iš esmės turime vien valstybinę televiziją ir valstybinius laikraščius, o internetas yra vienintelė medija, kur to nėra.

RH: *Ar įmanoma, kad menas imtųsi užduoties atkreipti dėmesį į šiuos nesuipratimus?*

PW: Menas tai daro nuolatos, daugybė menininkų – ypač tinklo – kaip tik ir tyrinėja šią temą. ZKM yra viena iš nedaugelio institucijų, nuolatos išreiškiančių jiems savo palaikymą – tai tikras partizaninis karas. Kai aš surengiu tokias parodas kaip „Net_Condition“ arba štai neseniai „Making Things Public“,

laikraščiai apie tai nerašo. Taigi čia vyksta tokia pati kova, kaip anuomet pagrindinė samisdat (rus. privati, DIY leidyba). Reikia palaužti žiniasklaidos galią, nes ji pati nepasiduoda. Kada nors ir mes laimėsime, tačiau kol kas laukia ilgas ir sunkus kelias.

RH: *Ar internetas veikia kaip globaliai plintanti technologija, homogenizuojanti juo besinaudojančias visuomenes?*

PW: Vienos tautos skiria daugiau dėmesio komunikacijų mechanizacijai, o kitoms tai rūpi mažiau. Prancūzų požiūris, pavyzdžiui, yra visiškai kitoks nei, tarkim, vokiečių, tai puikiai atsiskleidžia prisiminus atominės energijos pavyzdį. Tada jie turėjo labai anksti įdiegtą technologinį tinklą – „Minitel“. O austrai tuomet turėjo „BTX“, bet viską prarado...

RH: *...kaip ir Vokietija...*

PW: O viso to priežastis tokia, kad vokiečiai dėl istorinių aplinkybių, o būtent dėl fašizmo, yra nusistatę prieš technologijas. Fašizmas buvo labai technologizuotas judėjimas, ne kraujo ir žemės, bet „Volkswagen“ automobilių, radijo imtuvų ir kt. apžavėtas judėjimas, ši trauma vokiečių nepalieka iki šiol. Jiems atrodo, kad nuo technologijų privalu laikytis atstumo. Frankfurto mokykla anuomet tik prisidėjo prie to, ten iš esmės visi žmonės buvo priešiški nusistatę technologijų atžvilgiu. O rezultatas toks, kad dabar vyriausybėje turime netgi visą partiją, kurios ideologija iš esmės yra pagrįsta priešišku technikai ir technologijoms. Ar tai gerai, ar blogai, pamatysime ateityje. Čia nesunku išskaityti ir politinį kontekstą. Mūsų „BTX“ sugriuvo, o prancūzai turi „Minitel“, nes jų kultūrinė terpė šią technologiją priglaudė ir apkabino.

„Kultūra be technologijų neegzistuoja“

RH: *Vadinasi, Jūsų nuomone, kultūra yra šis tas daugiau nei vien „dviguba skirtumų kodifikacija“, kaip apibrėžė Niklasas Luhmannas?*

PW: Taip, ji reiškia daugiau, tai puikiai girdėti šiame žodžių žaisme – „technologinės kultūros ar kultivuota technologija?“ Mano nuomone, čia

kalbama apie evoliucinę perspektyvą. Juk kultūra iš esmės buvo išrasta evoliuciniais sumetimais kaip išgyvenimo strategija. Kuo sudėtingesne tampa visuomenė, tuo labiau jai reikia vystyti technologiskai – tam, kad megztųsi kultūrinės sąsajos ir ji negrižtų į natūralią būseną. Juk technologija yra niekas daugiau kaip įrankis, čia nereikia daug filosofuoti. Įrankiai pirmiausiai skirti tam, kad padėtų įsiviešpatauti gamtoje, kitaip tariant, tai yra gamtos skaldymas. Tokia yra technologijos prasmė: kiekviena kultūra yra kultūros technologija, kadangi kultūra be technologijų neegzistuoja. Kiekviena technologija atnaujina, modernizuoja kultūros darbą.

Iš esmės kiekvienos kultūros technologijos pagrindinė užduotis yra išlaisvinti žmones iš laiko ir erdvės prievartos, taigi, ir iš pačios didžiausios prievartos, kuri iškart po gimimo mus artina prie mirties. Mes be perstojo bandome, o tai ir yra evoliucija, praplėsti tą siaurą laiko langą, kuriame gyvename; nuotolinio veikimo technologijų padedami, stengiamės pasirūpinti, kad pro savo langą galėtumėme matyti, koks oras Brazilijoje, ir taip praplėsiame erdvės ir laiko grotas. Ir visa tai yra kultūra, evoliucinė žmogaus strategija.

RH: *Vadinasi, kai mes internete virtualizuojame save ir savo žinojimą, kai virtualizuojame netgi savo tapatybę, ar tai galiausiai nėra nemirtingumo siekis?*

PW: Būtent!

RH: *Šiuo metu galima stebėti fenomeną, kaip įvairios bendruomenės kuria savo interneto erdvę – ne fizinę tinklo struktūrą, semantinę ir kalbinę. Pavyzdžiui, kinų internetas arba Rusijos Ru.net. Kaip jūs vertinate tokią raidą?*

PW: Galiu atsakyti į šį klausimą tik pateikdamas analogišką pavyzdį. Syki tokia problema jau buvo iškilusi susikūrus kalboms. Galima sukurti silabinę kalbą, kaip padarėme mes, iš tam tikro skaičiaus balsių ir priebalsių grandinės – tokioje kalboje galima konstruoti ir perkonstruoti įvairias grandines. Tokios kalbos trūkumas yra, kad kiekvienas gali susikurti savo kalbą, tačiau sykiu ir privalumas, nes ji gali būti ypatingai paslanki ir dinamiška. Kinai turi kitokią techniką, jie išvystė vaizdų kalbą, susidedančią iš tūkstančių piešinių, kiekvienam išsyk suprantamų. Šiandien vėl grįžtame prie to paties: ar reikia globalinės kalbos, kuri būtų visiems suprantama, ar tokios, kuri liktų specifiška kiekvienai

bendruomenei ir jos kultūrai? O įdomiausia tai, kad iš pradžių tikrai buvo manoma, kad kinai arba vaizdų kalba paims viršų, tačiau taip neįvyko.

Iš vokiečių kalbos vertė

Dangė Čebatariūnaitė,
interviu iš žurnalo „Telepolis“.

temos: ATEITIS, idėjos ir teorijos, interneto sfera, mokslas ir technologijos |

Kvietimas teminiam numerui: ATEITIS

Valentinas Klimašauskas | 2007-09-23 | 22:39

temos: ATEITIS

Balsas pradeda naują „teminį“, sezoną, kurio metu kviestiniai redaktoriai per porą mėnesių bandys transformuoti „Balsą“ į teminio žurnalo formatą. Kviečiame dalyvauti (rašyti, daryti interviu, *paste-č-copy'inti*, *scratch'inti*, remiksiuoti, etc.) pirmame tokio „Balso“ bandyme, kurio pavadinimas yra „ATEITIS“ arba „PARALELINĖS ATEITYS“, o laikinuoju redaktoriumi bus ŠMC kuratorius Valentinas Klimašauskas. Prašome siųsti tekstus, projektus ir vaizdus bei garsus, kurie bus publikuojami nuo spalio 1 d. iki gruodžio 1 d.

Juk istorija jau pasibaigė (Francis Fukuyama) autoriams vis dar besiginčijant kaip geriausiai įvardinti šiandieną – vėlyvuju kapitalizmu (modernizmu) ar postmodernizmu, tuo tarpu patys autoriai išmirė ir išnyko (Roland'as Barthes), net ir ateities mitologijas eksploatavę kultūriniai „Žvaigždžių karai“ paskutinėse serijose pateikė šio seriale priešistorę (filmo ateitis žiūrovams jau yra žinoma), o ne tęsinį; ateitis, kaip ir bet kuri rinka, pradėjo dalintis į smulkesnius rinkos vienetus – šiuo metu kiekviena solidesnė įmonė, institucija, šalis nuolat vykdo savo segmento ateities prognozes ir tyrimus.

Iš garsios James'o Grahamo Ballard'o citatos, kad „ateitis atrodys kažkas panašaus į Microsoft ir Disney kompanijų sąjungą“, galime spėti, kad ateitis yra ekonominis terminas, tačiau ateities ekonomika bus programinės įrangos ir infantilių fantazijų derinys. Šiandien pasaulis vis labiau tampa i-pasauliu (aplodismentai Apple rinkodaros skyriui), o tinklo kultūra ir informacinės rinkos bruožai vis labiau reformuoja aplinką ir mūsų elgesį nuo verslo iki laisvalaikio ir, aišku, taip vadinamos meninės kūrybos.

Kitas garsus to paties J.G.Ballard'o klausimas, ar ateitis dar turi ateitį, atkreipia dėmesį į šiuolaikinės kultūros ekspansiją į laiką ir jos savybę teminiais parkais paversti bet kurią mūsų kultūrinę patirtį. Teminių parkų kaip kultūrinės industrijos produkto fenomenas yra vartotojų visuomenės ir korporacinio mentaliteto vaisius, kuris transformuoja žinomus mitus į lengvai atpažįstamus įvaizdžius ir produktus. Teminiai parkai yra tobulas pavyzdys, kaip bet kuris diskursas gali būti paverčiamas lengvai atpažįstamų ir suvartojamų simuliakrų kompleksu.

Bet kuriuo atveju ateitis yra svarbi draudimo industrijai. Pensijų ir investiciniams fondams. Toli į priekį suplanuotoms mega ir nano kosminėms programoms. Laukiantiems pajamų iš savo el. akcijų. Kaip sakė vienas Halo Hartley filmo „Neįtikėtina tiesa“ herojų: „istorija negali pasibaigti, kai uždirbama tiek DAUG pinigų“.

Tačiau mus labiau domina štai kas - kas dar (be kovos dėl didesnės rinkos dalies) mūsų laukia ar gali laukti ateityje?

Galimos temos:

Paralelinės ateitys, ateities visuomenė ir jos organizavimosi sistemos, technologijos, mokslas, mąstymo kryptys (bio-politika, trans-humanizmas, designer babies, technologijos, post-human future, superžmonės,

Formatai:

tekstai, interviu, audio-vizualika, kita .....

Rekomenduojama literatūra, nuorodos, etc.:

Lietuvos ateitis pasaulio kontekste = Future Lithuania in the world context : (specialistų žvilgsnis). - 2-asis leid. - Vilnius : Mokslo aidai, 2004 (Kaunas : Spindulys). - 404, [1] p. : iliustr. - Tiražas 1000 egz. - ISBN 9986-479-96-7 (jr.);

Raymond Kurzweil, The Age of Spiritual Machines, Viking Adult, 1999.
<http://www.ted.com/index.php/talks/view/id/38>

Bill Joy, Kodėl mes esame nereikalingi ateičiai / Why the future doesn't need us
http://www.wired.com/wired/archive/8.04/joy_pr.html

Raimundo Malašausko projektas žurnale „Art Lies“, No. 55
<http://artlies.org/article.php?id=1498&issue=55&s=0>

Superįdomūs pokalbiai su J.G.Ballard'u:
<http://www.researchpubs.com/books/jgbc.php>

Ateities vizijos naudingos ir tuo, kad leidžia naujai pažvelgti į savo dabartį, kuri atrodo lyg būtų permodeliuota iš 500 metų distancijos. Internetinis kelionių laike fondas (www.timetravelfund.com) ieško trokštančių būti išgelbėtų ir visa tai - tik už 10 \$. Sutikite, tai nedidelė suma. Minėtas fondas taip pat siekia pasinaudoti laiko transformacijomis - vos vieno dolerio investicija per 500 metų pavirs 39,323,261,827.22 dolerių suma. Už šią sumą jūs ir būsite išgelbėti - prieš galimą natūralią mirtį fondo darbuotojai iš ateities jus (klonuotą, sveiką ir jauną) nugabens į objektyvią realybę po 500 metų nuo šandienos. Be to, jūs galite pasirūpinti, kad į ateitį būtų paimtas ir jums artimas ar jūsų norimas žmogus (išskyrus atvejus, jei jis testamente pareiškia nenorą būti ištremtas į ateitį; yra kitų papildomų sąlygų).

„Ateitis. Ateities samprata yra ne mažiau istorinė nei praeities – ne tik praeitis yra galios diskursų nulemta konstrukcija, bet ir ateitis kaip galutinė fantazija įgauna praecityje nulemtus pavidalus. Ateities, kuri jau yra atėjusi, tačiau netolygiai pasiskirsčiusi, samprata yra kertinė sąmoningam Lietuvos, kaip nuolatinės paribių šalies, ateities formavimui. Lietuva ir ateitis kaip žodžių junginys savyje talpina prieštaravimus – mūsų šalis nėra ta, kuri formuoja ateitį. Lietuva yra tas darinys, į kurią paprastai ateitis nuosaikiai skverbiasi iš išorės.“

(V.Klimašauskas. „Laiškas iš ateities. Trumpas netolimos dabarties žodynelis: nuo ateities iki WikiLietuvos.“), <http://www.atgimimas.lt/also.php?id=1167828241>

Kiti „Lietuvos po 20 metų“ vizijų konkurso darbai:

Kelios citatos:

Mes keliaujame į ateitį žvelgdami atgal.
Marshallas McLuhanas.

Mūsų laikų problema yra ta, kad ateitis nėra tokia, kokia ji buvo anksčiau. *Paul Valery*

Žmogus yra kelionei erdvėje sukurtas artifaktas. Jis nėra sukurtas tam, kad užsistovėtų esamoje formoje panašiai kaip buožgalvis nėra sukurtas tam, kad liktų buožgalviu. Žmogus yra sustojusios revoliucijos būsenoje. *William Burroughs*

If you don't know where you are going, any road will take you there. *Lewis Carroll* (1832 - 1898)

Daugiau atsakymų ir klausimų:
valentinas@cac.lt

(1832 - 1898)
Lewis Carroll
If you
don't know
where you
are going,
any road
will
take you
there.

Index

- Alfavilnius* 8
Andriuškevičius, Alfonsas 29
aritmaniakas 7
Art Deco 11
Asteroido balsas 2
Ballard'as, Jamesas G. 2, 8, 25, 41
Barthes, Rolandas 41
Batesas, Normanas 35
BBM 18 – 23
Beavis & Butttheadas 28
Benthamas, Jeremy 19
Boumanas, Ole 13
Burdenas, Chrisas 32
Burtonas, Timas 18
Campbell, Naomi 33, 35
Čeponytė, Aida 36
Čiurlionis, M. K. 29
D&G 27
Davis, Erikas 8
dėjà vu 25
Dick, Philip K. 3
Duchamp'as, Marcelis 32, 33, 34
Einšteinas, Albertas 3, 4, 25
Eshunas, Kodwo 2
entropija 4, 5
Expo - 2000 18
fruič'as 3, 5
Fukuyama, Francis 41
Gibsonas, Williamas 2, 44
Ground Control 28
Hartley, Halas 41
Hawkingas, Stephenas 24
Heisenbergas, Werneris 3
Hitchcockas, Alfredas 36
homo futurus 9
humusas 12
IASPIS 17
Idiocracy 12
indeksas 43
Ivanauskas, Tadas 13
Jansas, Evaldas 29
JIT (Just-In-Time) 3, 5
jutempus 37
Kernagis, Vytautas 36
Kokaino naktys 25, 26
Kosuthas, Josephas 34
Kūginys, Gintaras 30
Kultūra 2000 15
kultūros politika 15
Lemas, Stanislawas 3
Lenino biblioteka 13
Lisažu kreivė (Lissajous Figure) 3
Love Parade 23
Lovinkas, Geertas 8
Manhetenas 11
Marksas, Karlas 8
Maskvos laikas 28
Mauglis 13
McDonalds 13
McLuhanas, Marshallas 10, 13, 34
Menininko portretas 37
Microsoft 39, 37, 41
MTV 28
Narkevičius, Deimantas 28
NKVD 32
Novickas, Audrius 35
nuotykiavimas 2, 13
Obrist, Hans Ulrich 26
open source 9
Ozarinskas, Valdas 28, 30
Pakštas, Kazys 29
Paralelinės progresijos 13
parallel reality 8
Raila, Artūras 28, 36
Rastauskas, Rolandas 30
Reverse engineering 2
Rubensas 32
Sabonis, Arvydas 28
Schusteris, Aaronas 2
Sélavy, Rrose 33, 36
Senis Šaltis 2
Šliogeris, Arvydas 31, 36
ŠMC TV 8
Statkevičius, Juozas 35
Straukaitė, Sandra 35
Super-Cannes 26
Sverdiolas, Arūnas 29
Trimakas, Gintautas 30
TROIA 18 - 23
VDA 32
Valatkevičius, Jonas 34
Vaupšas, Marius 36
Weininger, Otto 13
visa ko teorija 3, 4
Vonnegutas, Kurtas 34
UFO 13
Warholas, Andy 2, 32, 33
Žvaigždžių karai 41
1917 m. 32
1919 m. 4
1924 m. 3
1926 m. 4
1971 m. 34
1973 m. 32
1978 m. 32
1995 m. 11
1996 m. 32
1997-1998 2, 36
2000 m. 13
2007 m. 2
2015 m. 14-17
2019 m. 3

Leidėjas: interneto žurnalas www.balsas.cc

Dėkojame: menininkams, autoriams ir leidėjams maloniai suteikusiems tekstus ir vaizdus.

ATEITIES teminio numerio redaktorius Valentinas Klimašauskas

Interneto žurnalo www.balsas.cc redaktorius Vytautas Michelkevičius

lietuvių kalbos stilistai Linas Kranauskas, Lina Michelkevičė ir Akvilė Reklaitytė

vertėjai Linas Kranauskas, Tomas Čiučelis, Lina Michelkevičė, Ūla Tornau

Internetinę versiją galite rasti internetiniame žurnale www.balsas.cc

Rėmėjai: Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, LR Švietimo ir mokslo ministerija, VšĮ „Mene“

ATEITIS

*Ateitis jau
yra čia.
Ji tik yra
netolygiai
pasiskirsčiusi.*
Williamas
Gibsonas

